

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nataša Ropotar

**Vloga vojaške organizacije pri prehodu Bolivije in Brazilije v
demokracijo**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nataša Ropotar

Mentor: izr. prof. dr. Vladimir Prebilič

**Vloga vojaške organizacije pri prehodu Bolivije in Brazilije v
demokracijo**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Kdor čaka, dočaka!

Hvala vsem mojim, to ni samo moje, temveč tudi vaše ... Čas pa
zabriše vse ... ostane le spomin.

Izr. prof. dr. Vladimirju Prebiliču se zahvaljujem za potrpežljivost,
čas, predvsem pa za moje zadnje minute. Od sedaj jih ne bo več.
Hvala še enkrat.

Vloga vojaške organizacije pri prehodu Bolivije in Brazilije v demokracijo

Vojaška organizacija kot del političnega sistema potrebuje za svoje delovanje legitimnost civilne oblasti. Ko pa civilna oblast izgubi svojo legitimnost, državljani iščejo rešitve za nastale razmere pri tistem, ki je v danem trenutku najmočnejši. Vojaška organizacija brez pravega zunanjega sovražnika, ki bi ogrožal njeno suverenost, ter v odlični kondiciji in birokratsko razvita se lahko ponudi za rešitelja. Zgodovinsko ozadje dveh držav, Bolivije in Brazilije, ki sta izšli izpod nadzora kolonizatorjev na zmagovalni strani zaveznikov druge svetovne vojne, kaže, da ne najdeta prave poti do demokracije vse do začetka 21. stoletja. Spreminjajoče se in nestabilne ekonomske razmere, prepad med civilno oblastjo in državljani to samo še otežujejo. Poti do demokracije in stabilnega gospodarstva ne olajšajo niti številne zamenjave oblasti in državni udari, ljudstvo pa ob tem čuti samo negativne posledice nestabilnosti političnega sistema.

Ključne besede:

demokracija, Bolivija, Brazilija, vojaška organizacija, demokratizacija.

The role of Military organization in the transition of Bolivia and Brazil to the democracy

Military organization, is part of the political system which requires legitimacy of the civil authorities. When the civilian government loses its legitimacy and the economy is collapsing, the citizens are looking for a solution, to the situation with the institution, which is the strongest at the moment. Military organization without proper external enemy in excellent shape and with strong bureaucratic developed center seemed as the right savior. Historical background of two countries, Bolivia and Brazil, which emerged out of the clutches of the colonizers on the wings of the Second World War and did not find the right path to democracy until the beginning of the 21st century. Economic situation and the gap between the civil authorities and citizens deepened and resulted in military coups and also in revolution. The process towards democracy and a stable economy did not facilitate the replacement of a number of government and coups, people could only feel the negative effects of volatility of the political system.

Keywords:

democracy, Bolivia, Brazil, military organization, democratization, economy.

KAZALO

1	UVOD	10
2	METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR.....	14
2.1	Opredelitev predmeta in cilji preučevanja	14
2.2	Uporabljena metodologija	16
2.3	Hipoteze.....	17
2.4	Temeljni pojmi	18
3	VOJAŠKA ORGANIZACIJA, CIVILNA OBLAST IN POLITIKA.....	20
3.1	Vojaška organizacija kot politično aktiven dejavnik	20
3.2	Civilna oblast in družba v razmerju do vojaške organizacije.....	24
3.3	Militarizem in vloga ideologij v vojaški organizaciji	26
3.4	Vloga in pomen oficirskega kadra	28
3.5	Vpliv drugih subjektov na civilno-vojaški odnos	30
4	OBLIKE VLADANJA	32
4.1	Demokracija	32
4.1.1	Vrste demokracij	33
4.1.2	Demokracija in gospodarski razvoj	35
4.1.3	Demokracija v Latinski Ameriki.....	36
4.1.3.1	Zgodovinske posebnosti	41
4.1.3.2	Pomen in krepitev demokracije	41
4.2	Avtoritarizem.....	42
4.3	Totalitarizem.....	43
4.4	Vojaški režimi in diktatura	45
4.5	Hegemonija.....	46
5	DEMOKRATIZACIJA IN PREHOD DRŽAV V DEMOKRACIJO.....	47
5.1	Faze demokratizacije	48
5.2	Demokratski prehod	49
5.2.1	Načini demokratskih prehodov	51
5.3	Stabilizacija in konsolidacija demokracije	54
6	STOPNJA DEMOKRACIJE V LATINSKI AMERIKI	55
6.1	Teoretična osnova ocenjevanja stopnje demokracije	55
6.2	Primerjava indeksov demokracije v Boliviji in Braziliji.....	56
7	NAČINI PREVZEMA ALI ZAMENJAVE OBLASTI.....	67
7.1	Razlog za zamenjavo oblasti v Latinski Ameriki.....	68
7.1.1	Doktrina nacionalne varnosti ali novi profesionalizem.....	68
7.1.2	Vojaški in birokratski avtoritarizem.....	70
7.2	Volitve	71
7.3	Državni udar.....	73
7.3.1	Vzroki za uporabo državnih udarov	74
7.3.2	Tipi državnih udarov	77
7.3.3	Okoliščine in izvedba državnih udarov	78
7.4	Revolucija.....	80
8	KAZALCI GOSPODARSKEGA RAZVOJA	82
8.1	Merjenje gospodarskega razvoja	84
8.2	BDP in gospodarski razvoj.....	84
8.2.1	BDP na prebivalca v Boliviji in Braziliji	85
8.2.2	Stopnja demokracije in BDP na prebivalca.....	88
9	RAZVOJ SKOZI ZGODOVINO.....	91
9.1	Trg surovin, nafta in zemeljski plin.....	93

9.2	Bolivija	94
9.2.1	Po dekolonizaciji	96
9.2.2	V obdobju vojaških režimov	96
9.2.3	V obdobju prehoda v demokracijo	96
9.2.4	V 21. Stoletju.....	97
9.2.5	Milenijski cilji	98
9.2.6	Bolivijska plinska vojna	99
9.3.2	V obdobju vojaških režimov	101
9.3.3	V obdobju prehoda v demokracijo	102
9.3.5	Milenijski cilji	104
9.4	Vojaški režimi v Latinski Ameriki med leti 1960–1980	105
10	PREHOD DRŽAV V DEMOKRACIJO.....	111
10.1	Brazilijska.....	111
10.1.1	Obdobje nastanka stranke Sorbonne	113
10.1.2	Obdobje nastanka stranke Durosa	113
10.1.3	Državni udar v letu 1964	114
10.1.4	Obdobje vladanja stranke Trde linije	116
10.1.5	Vrnitev castelistasov na oblast	117
10.1.6	Proces tranzicije v demokracijo	118
10.2	Bolivija.....	120
10.2.1	Vojska in revolucija	122
10.2.2	Nastanek institucionalistov	123
10.2.3	Nastanek generalistov	124
10.2.4	Barrientosov režim	125
10.2.5	Vladanje Ovanda in Torresa.....	126
10.2.6	Banzerjev režim.....	128
10.2.7	Lažen začetek tranzicije	129
10.2.8	Razpad sistema	131
10.2.9	Prehod v demokracijo.....	132
10.3	Primerjava med državama.....	134
11	SKLEP	137
12	LITERATURA.....	143
	PRILOGE	150
	Priloga A:	150
	Priloga B:.....	151
	Priloga C:.....	153

KAZALO TABEL, GRAFOV, SLIK

KAZALO TABEL

Tabela 4.1: Demokracija po treh obdobjih med leti 1900–2000	39
Tabela 4.2: Stabilnost demokracije v Latinski Ameriki med leti 1900–2000.....	40
Tabela 6.1: Posebnosti Brazilije in Bolivije glede spremembe oblasti	57
Tabela 6.2: Podatki, po katerih se računa indeks demokra. med leti 1900–2000 za Bolivijo	58
Tabela 6.3: Podatki, po katerih se računa indeks demokra. med leti 1900–2000 za Brazilijo.	59
Tabela 6.4: Fitzgibbon-Johnsonov pogled na demokracijo v Latinski Ameriki 1945–1995 ...	64
Tabela 10.1: Primerjava Bolivije in Brazilije med leti 19600–1980.....	134
Tabela Indeks demokracije v letih 1900–2000 za Brazilijo in Bolivijo.....	150
Tabela BDP na prebivalca in indeks demokracije Bolivije in Brazilije v letih 1900–2000...	151
Tabela BDP na prebivalca Bolivije in Brazilije v letih 1900–2010	153

KAZALO GRAFOV

Graf 4.1: Ciklične politične spremembe v Latinski Ameriki 1900–2000	38
Graf 6.1: Indeks demokracije med leti 1900–2000 v Boliviji.....	61
Vir: Peace research insitute Oslo.	61
Graf 6.2: Indeks demokracije med leti 1900–2000 v Braziliji	62
Graf 6.3: Indeks demokracije med leti 1900–2000, primerjava Bolivije in Brazilije.....	63
Graf 6.4: Fitzgibbon-Johnsonov pogled na demokracijo v Latinski Ameriki med leti 1945–1995	65
Graf 6.5: Pogled na demokracijo, primerjava Bolivije in Brazilije med leti 1945–1995.....	66
Graf 6.6: Primerjava Fitzgibbon-Johnsonovega pogleda na demokracijo in Vanhanenovega indeksa demokracije	67
Graf 8.1: BDP na prebivalca Latinske Amerike 1900–2010 v dolarjih	86
Graf 8.2: BDP na prebivalca Bolivije in Brazilije med leti 1900–2010.....	87
Graf 8.3: BDP na prebivalca (v stotinah) in indeks demokracije Bolivije in Brazilije med leti 1900–2000	88
Tabela 9.1: Vojaški udari v Latinski Ameriki med leti 1960–1980	105

KAZALO SLIK

Slika 5.1: Model dejavnikov uspešnega demokratičnega prehoda/utrjevanja	52
---	----

SEZNAM KRATIC

LA – Latinska Amerika

ZDA – Združene države Amerike

EU – Evropska unija

HDI – Human Development Indeks, indeks človeškega razvoja

UNDP – United Nations Development Programme

HDR – Human Development Report

BDP – bruto domači proizvod

NATO – North Atlantic Treaty Organization

GDP – Gross Domestic Product

GNI – Gross National Income

LAFTA – Latin American Integration Association

HIV – Human immunodeficiency virus

AIDS – Aquired immune deficiency syndrome

IMF – International Monetary Fund

KGB – Komitet gosudarstvennoy-bezopasnosti

SNI – Servico Nacional de Informacoes

PETROBRAS – Petroleo Brasileiro

MNR – Movimiento Nacionalista Revolucionario

FSB – Falange Socialista Boliviana

MNRI – Movimiento Nacionalista Revolucionario de Izquierda

ADN – Accion Democratica Nacionalista

1 UVOD

Latinska Amerika¹ je v 20. stoletje vstopila z zelo visoko stopnjo neenakosti (dohodkovne, izobrazbene, politične, ekonomske ...). V 20. stoletju je prišlo do pomembnih družbenih, ekonomskih in političnih sprememb. Bistveno se je povečal delež mestnega prebivalstva kot posledica hitre urbanizacije, medtem ko se je vloga kmetijstva zmanjšala. Modernizacija je premaknila države proti bolj odprti in demokratični družbi, čeprav je bila demokracija še bolj nestanovitna in s številnimi izzivi. Indeks izobraženosti je še vedno nizek (leta 2007 je bil 0,89). Kljub dvigu izobrazbene stopnje v zadnjih 40 letih to ni vplivalo na gospodarsko rast in spremembe v razdelitvi dohodka. Najbolj verjetna razlaga za takšen razvoj je vprašljiva kakovost izobrazbe pa tudi to, da ni bilo centralizirane odgovornosti na področju izobraževanja, ter velika disperzija drugih deležnikov predvsem v neformalnem delu izobraževanja. Še vedno so obstajali vzorci družbene izključenosti in diskriminacije, ki so revnim ljudem preprečevali napredovanje v višji razred. (De Ferranti in drugi 2004, 120–121)

Začetek 21. stoletja je prinesel tudi upad števila vojaških diktatur, ki so – še posebej v Latinski Ameriki – doživele diskreditiranost. Tam, kjer so se obdržale, pa so si najpogosteje nadele krinko t. i. demokratične maske. (Suša 2008)

Po kubanski revoluciji leta 1959 se je nevarnost »komunistične subverzije« povečala in s tem tudi intenzivnost formalne in neformalne prisotnosti ZDA v regiji. Leta 1965 so na konferenci ameriških armad v Limi poudarili potrebo, da se preuči vloga vojske pri ekonomskem in družbenem razvoju ter povečata vloga in zmogljivost vojske v boju proti komunistični subverziji. (Garcia 1997, 462) V Latinski Ameriki dolgo ni bilo grožnje, ki bi ogrožala nacionalno varnost in ozemeljsko celovitost držav. Največja grožnja za države na tem območju sta bila tako status quo in komunizem. Prav zaradi tega je vojaška organizacija posegla v notranje politično dogajanje, s tem ko je filozofija totalne vojne preslikana na notranjo politično raven in je sovražnik “najden” znotraj okvirov države. Narava in vloga vojaške organizacije sta bili odvisni od položaja in razvoja državnega aparata in neenakomernega razvoja civilnih institucij v primerjavi z vojaško organizacijo ter družbenega statusa quo, v katerem se je ohranjala moč katoliške cerkve in veleposestnikov.

¹ Latinska Amerika je ozemlje, ki zavzema večji del obeh Amerik, saj zajema vseameriške države, razen ZDA in Kanade. Pod vseameriške države spadajo: Ekvador, Gvatemala, Peru, Bolivija, Panama, Kolumbija, Venezuela, Kuba, Portoriko, Dominikanska republika, Argentina, Čile, Kostarika, Urugvaj, Mehika, Honduras, Nikaragva, Paragvaj.

Družboslovci pravijo, da demokracija pomeni vladavino ljudstva, se pravi »režim, v katerem se oblast izvaja na podlagi podpore večine državljanov« (Tomšič 2002, 16). V demokraciji naj bi bili ljudje maksimalno svobodni in naj bi enakopravno sodelovali pri urejanju skupnih zadev. (Tomšič 2002, 20) V zahodnem svetu se je pojem demokracije uveljavil pri klasifikaciji političnih sistemov. (Žagar 1993, 50) Herodot pa demokracijo identificira z načeli enakosti in vladavine večine ter politične odgovornosti vseh subjektov. (Herodot v Žagar 1993, 50)

Vendar pa pot v demokracijo, zlasti v državah Latinske Amerike, ni bila vedno lahka. V zgodnjih šestdesetih letih 20. stoletja je v večini latinskoameriških držav vladala civilna vlada. Večina jih ni bilo močno oddaljenih od demokratičnega režima, saj je klientelizem praviloma vodil v oblikovanje različnih oligarhij, ki so temeljile na izvoznem gospodarstvu z nizko stopnjo dodane vrednosti.

Bolivija predstavlja ekstremen primer države, kjer se je izvedel prehod v demokracijo skozi številne menjave oblasti. Vzroke za proces tranzicije v tej državi gre iskati v bolivijski revoluciji leta 1952. Povprečno trajanje vlade je bilo v tej državi med leti 1960 in 1980 šest mesecev, v letu 1969 pa se je zamenjalo šest predsednikov. S kubansko revolucijo je za vojaško organizacijo družba postala bolj kompleksna, da bi jo lahko obvladali tako kot v preteklosti. Večina vojaških intervencij je izhajala iz konflikta med personaliziranimi strankami znotraj vojaške organizacije, ki so izrabile ekstremne dejavnike kot sredstvo za pridobivanje vpliva na vojaško konkurenco, in eksternimi silami. Bolivija v nasprotju z Brazilijo nikoli ni uživala gospodarskega presežka, poleg tega pa je razdelitev velikih komercialnih farm zmanjšalo državne vire. Veliko tuje zadolževanje v osemdesetih letih in navidezna gospodarska rast sta pomenili krepitev odpora civilne opozicije in s tem posledično konec vojaških režimov. Razpisane volitve in konsenz med vojaško pozicijo in civilno opozicijo je pomenilo, da se lahko vzpostavi demokracija, ki pa ni bila logična posledica preteklih dejanj. Civilna oblast je bila vzpostavljena zaradi slabih gospodarskih razmer in kljubovanja podkupovanjem, kartelnim združbam, pranju denarja in drogam.

Za Brazilijo je značilno, da je v 20. stoletju veljala za eno najbolj ekonomsko stabilnih držav v Latinski Ameriki, in eden od najbolj dokumentiranih in čistih primerov je uspešen prehod države v demokracijo. Za ustanovitev strank znotraj vojaške organizacije v Braziliji gre izvor iskati v drugi svetovni vojni, ki je pustila močen psihološki učinek bratstva na člane vojaške

organizacije. To pa privede do ustanovitve majhne stranke častnikov v začetku petdesetih let. Brazilski prehod v demokracijo je primer uspešnega vojaškega režima, ki se zdi, da je postal popoln, saj so mu uspele ekonomske reforme. Po letu 1974 je vojaški režim že čutil krizo legitimnosti. Svetovna kriza, zmanjšanje nacionalnih rezerv v tujini ter masovno kopičenje javnega dolga so privedli do procesa demokratizacije, ki je trajal vse do leta 1985, ko se ponovno vzpostavi civilna oblast.

V obeh primerih je bila univerzalnost vojaškega vladanja drugačna od do tedaj znanih primerov vojaških vladavin, saj so vsi politični akterji vojaško organizacijo javno podprli do določene stopnje. Oblast naj bi vojaška organizacija prevzela za kratek čas, takrat ko pride na oblast nesprejemljiva skupina ljudi, tako uredi nastalo politično situacijo in se potem vrne k svojim obrambnim nalogam. (Forcau 1996, 16)

Vsekakor na vpletenost vojaške organizacije v politiko vplivajo tradicija, civilno-vojaška razmerja, ekonomski interesi civilnih skupin in vojaško izobraževanje ali pristanek javnosti. Družbene spremembe v Boliviji in Braziliji so bile preenagle za prepočasi razvijajoč se državni birokratski aparat. Vojaška organizacija pa je bila zaradi stopnje profesionalizma in šolanja zunaj države bolj razvita in njen birokratski aparat bolj sodoben kot civilni, zato so se tudi civilne institucije pričele naslanjati na vojaško organizacijo, saj se slednji ni uspelo prilagajati nastali situaciji. Civilna družba je postala osovražena, izgubila je vso legitimnost, vojaška organizacija je imela tako prosto pot, da si je za nekaj časa podredila vso državo, skupaj z državnim aparatom, ki ga je prilagodila svojim potrebam. Nestabilno civilno politično stanje je večinoma »urejeno« z intervencijo vojaške organizacije, da zagotovi normalno delovanje ter sebi pogoje za opravljanje tradicionalne vloge oboroženih sil. Hkrati pa je delovanje vojaške organizacije vplivalo tudi na gospodarski in družbeni razvoj obeh držav in celotne regije. Državni udari, spremembe oblasti, spremembe znotraj administrativnega aparata države so privedli do civilne odvisnosti od vojaške organizacije, ki pa zaradi daljšega obdobja trajanja nikakor ne sme biti zanemarljiv dejavnik.

Gledano z današnje perspektive skoraj neverjetno zveni podatek, da do leta 1918 niti v eni od demokratičnih držav ali republik niso spoštovali današnjih demokratičnih postulatov, po katerem imajo vsi polnoletni državljani volilno pravico, saj so polovico prebivalstva predstavljale ženske, ki jim je bila ta pravica kratena. Različne skupine držav se – odvisno od stopnje demokratičnega razvoja – srečujejo z različnimi izzivi. Pri nedemokratičnih državah

tiči izziv v vprašanju, ali lahko (in na kakšen način) začno s tranzicijo. Pri državah, ki so šele postale demokratične, je izziv ta, kako okrepiti demokratične institucije, da bi vzdržale test časa, politične spopade in krize. Za demokratične države z dolgoletno tradicijo pa predstavlja izziv izpopolnjevanje njihovega sistema. (Suša 2008)

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Opredelitev predmeta in cilji preučevanja

Vojaška organizacija je eden od sistemov, ki obstajajo v občem družbenem sistemu, vendar ima veliko specifičnih značilnosti. Vojaška organizacija je odvisna od družbeno-političnega sistema, ravni razvitosti tehnologije in geopolitičnega položaja. (Wiater 1982, 34)

Problematika legitimnosti vojaške organizacije v sodobni družbi je povezana s splošnim vprašanjem v zvezi z znano legitimnostjo drugih institucij političnega sistema (stranke, civilna družba, državni aparat). Legitimnost za delovanje vojaške organizacije je namreč pomembna zato, ker morajo imeti oborožene sile organizacijsko premoč nad vsemi civilnimi institucijami. (Jelušič 1997, 50)

Vojaška organizacija in njen aparat vedno želita posredovati in najti mesto v politiki. To lahko izvaja na različne načine, kot na primer vpliv vojaške organizacije na civilno oblast, kot pritisk ali izsiljevanje ali kot zamenjava, kjer je vojaška organizacija partner političnim institucijam, lahko pa tudi nadomesti civilno oblast, pri tem pa civilne institucije nimajo več podpore javnosti (Jelušič 1997, 98). Vendar pa je za prevzem oblasti potrebna še ustrezna priložnost, kot je na primer naraščajoča odvisnost civilne oblasti od vojaške organizacije. (Jelušič 1997, 97)

Realno stanje demokracije v določeni družbi nikoli ne ustreza idealom, ki izhajajo iz filozofskih konceptualizacij družbenih mislecev in iz povsem praktičnih potreb in želja ljudi. Te stvari je težko izmeriti in primerjati. Ni namreč nekih kazalnikov, ki bi jih bilo mogoče enoznačno meriti, obstajajo pa določena dejstva, ki jih lahko uporabljamo kot kazalce vidikov demokracije, med te štejemo volilno udeležbo, število vlad v določenem obdobju, število strank v parlamentu in druge. (Tomšič 2004, 134) Demokratična tranzicija kot proces, ki pripelje do demokracije, je celosten proces spremembe oblasti od začetka do konca, torej od konca prejšnjega avtoritarnega ali totalitarnega režima do situacije, ko demokratične strukture s pomočjo sprejete nove ustave začno stopati v politično areno in ko politična elita prilagodi svoje obnašanje liberalnim demokratičnim praksam. (Rizvan 2002, 139)

Za boljše razumevanje predmeta analize, torej razlogov za vpletanje vojske v politiko, je treba poznati tudi profil oficirskega kadra. Oficirji so profesionalna skupina, ki lahko v določenih okoliščinah deluje samostojno, še posebno v primeru družbene izolacije. Poseben položaj, ki ga ima, lahko privede do razvoja unikatne politične in družbene zavesti, ki pa ni skupna tisti, ki jo ima civilna družba. (Boštjančič 2004, 20)

Vsaka družba želi s svojim delovanjem ustvariti za svoje prebivalce kar se da spodobno življenjsko okolje, zato skuša voditi ustrezno makroekonomsko politiko, ki bo zagotavljala čim večjo blaginjo v gospodarstvu. Uspešno gospodarstvo je torej tisto, ki je sposobno zagotavljati uspešno gospodarsko rast ne le kratkoročno ampak tudi dolgoročno. (Petrovič 2004, 7) Ali je to sposobno početi tudi, če se oblast menja in ni demokracije ali je ta v prehodu v demokracijo, bom skušala raziskati v magistrskem delu.

V Latinski Ameriki politična kultura izhaja večino iz grško-rimskih in judovsko-krščanskih korenin, kot tudi v ZDA. Globoko v ljudeh je zakoreninjena tradicija trpljenja, katastrof, nereda in greha, kar je posledica zahodne judovsko-krščanske tradicije. Iz grško-rimske tradicije pa izhajata dejstvo o hierarhiji razredov in dejstvo, da vsak ve, kje je njegovo mesto, tako sta organizirani družba in vladavina. (Wiarda 1990, 5–8)

Bolivija je bila skozi celotno 20. stoletje zaznamovana s prelivanjem krvi, še zlasti med vojaškim režimom na oblasti. Brazilija bi z vzornim vojaškim režimom lahko preživela še kakšno svetovno recesijo, če bi se ohranjalo ravnotežje dveh nasprotujočih si strani znotraj vojaške organizacije.

Temo sem izbrala že pred nekaj leti, ko me je zanimalo, kaj se zgodi, če civilna oblast izgubi podporo in vojaška organizacija postane edini kandidat za urejanje notranjepolitičnega dogajanja. V sedanjosti je pomembno, da znamo z analizo zgodovinskih dogodkov priti do spoznanja, kakšen razvoj dogodkov je omogočil sedanjost te države in kako je ta napredovala in kaj je nastalo iz procesa demokratizacije. Ker pa pri vsaki raziskavi potrebujemo protiutež, sem se odločila, da kot primerjavo državi Braziliji dodam Bolivijo. Zanimivost te države je v zadnjih letih gotovo povečal Evo Morales, ki daje državi na prvi pogled nedemokratični predznak. Glavni poudarek bo torej na dogajanju v Boliviji in Braziliji v obdobju od leta 1960 do leta 1980. Poleg tega bom za razumevanje dodala kratek oris dogajanja v širšem okolju, to

je v Latinski Ameriki. Seveda ne bo šlo mimo vpletanja ZDA v delovanje regije in držav. Za konec se bom dotaknila tudi aktualnega stanja v državah.

2.2 Uporabljena metodologija

Magistrsko delo temelji na dobro osnovanem teoretskem okvirju, v katerem preučujem temeljne pojme, kot so vojaška organizacija, gospodarski razvoj, oblike in načini prehoda na oblast, način vzpostavitve demokracije ter drugi s tem povezani pojmi.

Za odgovore na raziskovana vprašanja so bile uporabljene metode zbiranja, analize in interpretacije tujih in slovenskih primarnih virov (zakonov, poročil) in sekundarnih virov (knjig, strokovnih člankov in znanstvenih del, internetnih virov). Osrednja raziskovalna metoda magistrskega dela je kvalitativna analiza in interpretacija primarnih in sekundarnih virov. Osrednja raziskovalna metoda je dopolnjena z deskriptivno metodo, predvsem pri prikazu opredelitve osnovnih pojmov in področju oblik vladanja. Za primerjave med dogajanjem v prehodu držav v demokracijo so bile uporabljene metode kompilacije in komparacije ter zgodovinska analiza, ki je bila pomembna pri zgodovinski razlagi nastalih pojavov vojaških udarov in gospodarskega razvoja ter prehoda držav v demokracijo.

Opređeljene so vrste vladanja in načini prihoda na oblast, ki so pomembni za teoretično izhodišče magistrskega dela.

Analizo sem uporabila tudi pri pregledu stopnje demokracije Bolivije in Brazilije med leti 1900 in 2000 ter pri pregledu ekonomskega razvoja skozi kazalnik BDP na prebivalca obeh držav med leti 1900 in 2010. Za analizo samega prehoda v demokracijo Bolivije in Brazilije so uporabljeni naslednji kriteriji: trajanje demokratizacije, uporaba nasilja in atentat na trenutno oblast, ali je prišlo do zloma demokracije, kakšen je bil način demokratičnega prehoda.

V zaključnem delu pa je bila uporabljena metoda indukcije, pri čemer sem se opirala na teoretična izhodišča in izvedene analize seveda z določeno mero kritičnosti in opiranja na ugotovljena dejstva.

2.3 Hipoteze

Latinska Amerika kot širša regija, v katero spadata tudi Brazilija in Bolivija, do 21. stoletja nikoli ni osvojila liberalnodemokratskega političnega sistema in politične kulture, tako na tem območju demokracija ni prišla do pravega izraza. Kot navaja Oxhorn (Forcau 1996, 4) je Bolivija skupaj z Argentino in Ekvadorjem primer, kjer je uspešen prehod v demokracijo naredil prostor za gospodarsko liberalizacijo. Brazilija pa na drugi strani skupaj z Venezuelo, Urugvajem predstavlja primer, ko so z demokracijo na oblast prišli posamezniki, ki so zavrli in blokirali gospodarske reforme.

Z raziskovanjem bom poskušala preveriti, kakšna je bila vloga vojaške organizacije pri prehodu Bolivije in Brazilijske v demokracijo ter kakšna je povezanost med stopnjo demokracije in gospodarske rasti pri prehodu držav v demokracijo.

Na osnovi zgoraj navedenih vprašanj sem oblikovala hipoteze.

Prva hipoteza bo ovržena ali potrjena po analizi dogodkov, ki so se odvijali v posamezni državi. S tem bomo prišli do podatkov, ali je geografska lega vplivala na podobno dogajanje in zaporedje dogodkov, ki so pripeljali do demokratizacije države.

H1: Brazilija in Bolivija sta imeli kot sosednji državi podobno razvojno pot k demokraciji.

Druga hipoteza vzame v precep vojaško organizacijo in razloge, zakaj je bilo potrebno, da je ta posegla v politično delovanje države. Pomanjkanje demokratične tradicije in mehanizmov civilnega nadzora sta ključna razloga, da se vojaška organizacija odloči za spremembo načina delovanja države in da si sama zagotoviti razmere za nemoteno delovanje in prevlado.

H2: Države, ki nimajo demokratične tradicije in mehanizmov civilnega nadzora nad oboroženimi silami, se pogosto soočajo s poseganjem vojaške organizacije v politično sfero. Takšno dogajanje je značilno tudi za Brazilijo in Bolivijo.

S tretjo hipotezo pa se bodo analizirali gospodarski in družbeni razvoj v Boliviji in Braziliji pred in med prehodom v demokracijo in vpliv vojaškega režima.

H3: Če je intervencija vojske v prvi fazi pripomogla k določeni stabilizaciji družbe in gospodarstva, se je v kasnejših obdobjih pokazalo to kot ključna ovira za družbeno-gospodarski razvoj. Za hitrejši gospodarski razvoj je zato nujen premik k večji demokraciji.

Struktura magistrskega dela

Magistrsko delo je tematsko razdeljeno na tri približno enake sklope. Uvodu sledi metodološko-hipotetični okvir, v katerem je opredeljen predmet preučevanja, predstavljene so uporabljene metode raziskovanja in navedene hipoteze in opredeljeni temeljni pojmi, ki so pomembni za razumevanje naloge. Naslednje poglavje je posvečeno vojaški organizaciji in njenemu vpletanju v politiko, sledi podpoglavje o razmerju civilne oblasti do vojaške organizacije. Pod tem poglavjem je predstavljen tudi pojem ideologij v vojski in pomembnost oficirskega kadra za delovaje vojaške organizacije v razmerju do politike. Četrto poglavje govori o oblikah vladanja, še posebna pozornost je posvečena demokraciji in razlagi demokracije ter kakšna je bila ta v Latinski Ameriki. Osrednje poglavje govori o demokratizaciji in vsem, kar je s tem povezano, torej o načinu, kako priti do demokratične države in kako se demokracija konsolidira in stabilizira. S konkretnim primerom Latinske Amerike, še posebej Bolivije in Brazilijske, je predstavljeno gibanje stopnje demokracije v 20. stoletju. Sledi poglavje o načinih prevzema ali zamenjave oblasti, ki so pomembni za razlago zamenjave oblasti v Braziliji in Boliviji. Z merjenjem gospodarskega razvoja oziroma gospodarske rasti pa je razloženo, kako stopnja BDP in demokracije sovplivata. V naslednjem poglavju je razloženo, kako je prišlo do demokracije v Braziliji in Boliviji ter kako se državi med seboj pri tem razlikujeta. Predzadnje poglavje govori o gospodarskem razvoju regije in obeh držav. V zaključku pa bodo potrjene ali odvržene hipoteze, predstavljene v začetnem poglavju. Sledijo še viri in priloge.

2.4 Temeljni pojmi

Koncept vpletanja vojaške organizacije v politiko kot temeljni pojem povežemo z drugim stanjem, v katerem je vojaška organizacija stalen in politično aktiven dejavnik. Vojaška organizacija je relativno samostojen in politično neodvisen dejavnik. Vojaške posege v politiko, ki so največkrat nasilni, povezujemo s pojmom državnega udara ali s tujko *coup d'état*. (Boštjančič 2004, 8) Koncept vpletanja vojaške organizacije v politiko išče svoj izvor v legitimnosti oboroženih sil. **Coup d'état** ali neustavna zamenjava vlade, kot neposredna oblika vpletanja vojaške organizacije v politiko, kjer neka skupina, največkrat ta pripada

vojski, izvede zunajparlamentarni in nasilni poseg in s tem prevzame oblast. Tak sistem se je pogosto uporabljal v LA, kjer je skupina oficirjev (hunta) zaradi nezadovoljstva prebivalstva nasilno odstranila vladajočo elito ter predsednika tako, da je na njegovo mesto postavila drugo osebo, da zdrži oblast. (Vojna enciklopedija 1975, 565)

Revolucija je glede na definicijo v Slovarju slovenskega knjižnega jezika radikalna sprememba družbenih, ekonomskih in političnih odnosov, ki jo izvedejo napredne družbene sile (SSKJ 1999, 1165). Luttwak (1979, 10, v Boštjančič 2004, 8) pa revolucijo opredeljuje kot masovni nekontroliran upor ljudi, s ciljem zamenjave družbene ali politične strukture. V LA in Afriki so nekateri državni udari poimenovani kot revolucija, čeprav so jih izpeljali vojaški predstavniki, ki so dejanja storili v imenu ljudstva, posegi pa so bili narejeni zaradi vzdrževanja obstoječih družbenih in političnih razmerij.

Gospodarski razvoj lahko razložimo kot trajajoči proces ustvarjanja bogastva, pri katerem proizvajalci razvijajo redke človeške, finančne, kapitalske, fizične in naravne vire za proizvodnjo dobrin in storitev, ki jih želijo potrošniki in so pripravljeni za njih plačati. Vloga ekonomskega razvijalca pa je participirati v procesu ustvarjanja nacionalnega bogastva v dobrobit lokalnih potrošnikov in proizvajalcev, s pospeševanjem bodisi širjenja zaposlitvenih priložnosti in davčne osnove bodisi učinkovitega ponovnega razvijanja lokalnih virov. (Malizia 1994, 84) Gospodarski razvoj se meri glede na kazalce. Ti so: gospodarska rast, stopnja inflacije, stopnja brezposelnosti, obseg potrošnje, obseg uvoza in izvoza. Poznamo tudi druge kazalce, ki še podrobneje opišejo stopnjo gospodarskega razvoja države, in sicer: indeks življenjskih potrebščin, produktivnost dela, zunanji dolg države, raven plač, izobrazbena struktura, delež prebivalstva, ki živi pod pragom revščine, pričakovana življenjska doba, stopnja pismenosti in dostop do zdravstvenih uslug. (Miles in Scott 2002, 25)

Gospodarska rast je po definiciji (Miles in Scott 2002, 25) le eden od elementov oziroma kazalcev gospodarskega razvoja. Pomeni stopnjo povečanega proizvoda kot takega ali na osebo in jo merimo z rastjo realnega bruto družbenega proizvoda (v nadaljevanju besedila BDP). Ko govorimo o rasti, imamo v mislih količinske spremembe (Senjur 1991, 13). Gospodarski razvoj pa je glede na Samuelsona in Nordhausa (2002, 527, v Kavčnik 2009, 16) odvisno od štirih dejavnikov rasti, vendar pa ni važno, ali je država bogata ali revna:

- človeški viri (ponudba dela, izobrazba, disciplina, motiviranost),

- naravni viri (zemlja, minerali, goriva, kakovost okolja),
- oblikovanje kapitala (stroji, tovarne, ceste),
- tehnologija (znanost, inženirstvo, menedžerski 'know-how', podjetništvo).

Diktator izvira iz latinske besede *dictare*, kar pomeni narekovati. Diktator ima v rokah oblast, ki je ne omejujejo nobeni zakoni in se opira neposredno na silo. Takšni oblasti pravimo diktatura. Je samovoljna in nasilna oblast, kar pomeni, da si posameznik (lahko tudi skupina) pridobi vso oblast v državi. Diktator odpravi uveljavljeno, uzakonjeno delitev oblasti in udejanji svoj monopol avtoritarnega oziroma totalitarnega gospodstva. V starem Rimu je bil diktator oseba, ki jo je imenoval eden od konzulov. Imenovan je bil za določen čas, predvsem v vojnih razmerah ali kaki drugi hujši krizni situaciji. Imel je le izvršno oblast, ne pa tudi zakonodajne oblasti. V novejši zgodovini pa se koncept diktatorja udejanja na dva načina, in sicer z določeno osebo ali s skupino, ki se polasti oblasti z državnim udarom, ter osebo ali skupino, ki odstopi od pogodbeno določenega sistema delovanja oblasti – odpravi določene svoboščine, zakone itd. ter uveljavi svoja pravila igre. (Kupčič 2007, 7)

3 VOJAŠKA ORGANIZACIJA, CIVILNA OBLAST IN POLITIKA

3.1 Vojaška organizacija kot politično aktiven dejavnik

Vojaško organizacijo skladno s sistemsko teorijo opredelimo kot posebni sistem v okviru globalnega družbenega sistema oziroma njegovih specifičnih podsistemov. Sestoji iz velikega števila med seboj povezanih podsistemov in je organizirana v celoto, ki temelji na zapletenosti, odprtosti, dinamičnosti, stohastičnih spremembah, nestacionarnosti, hierarhičnosti in dvosmernosti odnosov. (Lubi 2007, 92–93) Vse te značilnosti vplivajo na to, kako se vojaška organizacija vede znotraj družbe, kakšni so njeni odgovori na spremembe (tudi politične). Ker je del širšega okolja, jo moramo sprejemati v vsej njeni kompleksnosti in unikatnosti, ker je najpomembnejši del organizacije človek kot posameznik. Ko govorimo o unikatnosti, imamo v mislih predvsem posebnosti, kot jih navaja Lubi (2007, 94): da vojaška organizacija deluje v najbolj neugodnih razmerah in se zato prilagaja v obliki organiziranosti. Učinkovitost delovanja vojaške organizacije je zelo težko ugotoviti, kot taka pa deluje zaradi odvrčanja potencialnega agresorja in zaradi uspešnega izvajanja oboroženega boja, pri tem pa pretekle izkušnje in spoznanja nimajo takšnega pomena, kot na kakšnem drugem področju,

saj se dogodki praviloma ne ponavljajo. Racionalno delovanje, zavezanost k tajnosti, natančnost so lastnosti, po katerih je vojaška organizacija lahko za zgled drugim organizacijam, racionalno delovanje in natančnost pa bi lahko povzeli prav v vseh segmentih družbenega delovanja.

Vojaška organizacija pa nima samo pozitivnih lastnosti, te pozitivne lastnosti lahko vodijo do negativnih protislovij in do negativnih učinkov na druge, kot pa primer na politični sistem. To so: velika moč, ki se izvije izpod nadzora, preozka specializacija, ravnanje, ki opravičuje delovanje, brezosebno in neinventivno obravnavanje zadev, brezoseben odnos, zapiranje pred zunanjimi vplivi, oblikovanje in branjenje posebnih interesov, dušenje kreativnosti in avtonomije posameznika, protislovje med hierarhijo in strokovnostjo. (Kotnik Dvojmoč 2002, 116)

Ne glede na vse pozitivne in negativne lastnosti potrebuje vojaška organizacija za svoje delovanje legitimnost, ki jo v sodobni družbi povezujemo s problematiko legitimnosti političnega sistema. Razlog je osnovna premoč vojaške organizacije, ki sega nad stranke, civilno družbo in državni aparat (civilno družbo), zato je potrebna legitimnost. Vojaška organizacija zaradi znanja in strokovne usposobljenosti ravnanja z orožjem predstavlja težko obvladljivo organizacijo, ki lahko s posegom v civilno sfero začne z oblikovanjem civilne politike. Za takšno ravnanje, delovanje in poseganje mora vojaška organizacija in njen celoten aparat opravičiti in pridobiti legitimnost. Ta pa je odvisna od tradicije, družbenopolitičnega sistema, socialnih, ekonomskih, političnih in geostrateških okoliščin države, ki neposredno vplivajo na razmerje med vojaško organizacijo, družbo in političnim sistemom. Zgoraj navedeni dejavniki določajo stopnjo in raven politične aktivnosti vojaške organizacije. (Jelušič 1997, 96–97)

Ravni poseganja vojaške organizacije v politiko je več in so odvisni od politične kulture v posamezni državi, od okoliščin, interesov, tradicije, zakonodaje, v to slednjo štejemo ustavna in zakonska pooblastila vojaške organizacije.

Finer (Finer v Jelušič 1997, 98) navaja, da posredovanje in iskanje mesta vojaške organizacije v politiki lahko poteka na štirih ravneh:

- vpliv vojaške organizacije na civilne oblasti (deluje kot birokratski sistem, vpliva na čustva in razum, če zahteve niso uresničene, lahko pride do uporabe orožja),

- pritiski in izsiljevanje (uporaba sankcij in groženj, delovanje je ustavno ali neustavno),
- zamenjava (nasilno posredovanje in zamenjava civilnega kabineta, ki ostane kot vladavina, vojaška organizacija je politični partner civilnim institucijam),
- nadomestitev (zamenjava civilne oblasti z vojaško, skrajna in najvišja raven poseganja).

Če ima vojaška organizacija težave z legitimnostjo in vpetostjo v družbeni sistem, lahko izkoristi eno od štirih ravni posredovanja, da pride do položaja, ki ji v danem časovnem okolju ustreza. Pri poteku demokratizacije je mogoče, da vojaška organizacija zaradi nestrinjanja z vlado na oblasti najprej vpliva na civilne oblasti in poskuša doseči zamenjavo, ko to ne uspe, se lahko z uporabo orožja loti izsiljevanja ter s pritiski zamenja civilni kabinet z drugim ali pa v skrajni sili postavi na oblast vojaške predstavnike. Ker je legitimnost vojaške organizacije odvisna tudi od politike, se med njima vzpostavlja nenehna interakcija, ki niha od svetovanja, blagega pritiska do fizične prisile na civilno politiko. Važne so ugotovitve, ki jih je v svojem raziskovanju spoznal William R. Thompson (v Jelušič 1997, 90), da naj bi oborožene sile posegale v politiko zaradi šibkega političnega vodstva, ki ni sposobno nadzorovati notranjepolitičnih razmer, zaradi socioekonomskega nerazvoja, nazadovanja ali celo kolapsa. Sistem vojaške organizacije je bistveno bolj organiziran od civilne birokracije ter razpolaga z veliko boljšo opremljenostjo za izpolnitev pričakovanj javnosti glede učinkovitega in poštenega vladanja. Mednarodno okolje pa je tretji dejavnik, ki naj bi neposredno spodbudil odločitev vojaške organizacije za izvedbo udara, ki pa je po drugi strani tvegano in nevarno početje, predvsem tam, kjer je le-to nelegitimno v očeh prebivalstva in mednarodne skupnosti.

Jelušičeva navaja, da je vpletenost vojaške organizacije v politiko dejstvo in stalnica, na katero postanemo pozorni šele tedaj, kadar vojaška organizacija svojo vpletenost v politiko zmanjša ali poveča (1997, 90).

Pri poseganju vojske v politiko razlikuje Edmonds (v Jelušič 1997, 91) med več motivi, ti so lahko vojaškega izvora ali pa civilnega. Prve je lažje določiti, saj nastanejo znotraj oboroženih sil in so posledica nekih posebnih vojaških interesov, ki segajo od osebnih ambicij oficirjev do institucionalnih interesov vojaške organizacije v celoti. Vojaška organizacija ima tako kot vse druge organizacije tudi svoje institucionalne ambicije in interese, ki pa niso vedno skladne z interesi drugih državnih organizacij, niti z interesi osrednje vladavine politike. Razlika med

njimi je le v tem, da ima vojska na razpolago fizično silo, s katero lahko uveljavi svoje institucionalne interese, druge organizacije pa ne, značilna je tudi korporativnost v zavzemanju za omejene interese. Tako so lahko osebni interesi v armadi tako močni, kot so institucionalni (najpogostejši so plača, delovne razmere, status, pogoji napredovanja).

Vojaška organizacija povečuje svoje poseganje, ko meni, da ne uživa več zadostnega zaupanja javnosti, niti vlade. Visoki oficirji se odločijo za poseganje tudi, ko si želijo osebnega napredovanja in prevzema oblasti. Včasih pa se vojaška organizacija znajde v poziciji, ko si sama ne želi posegati v politične razmere, pa mora to storiti zaradi svoje ustavne dolžnosti, še posebej kadar gre za terorizem in porast nasilja znotraj države, primorana je vstopiti v notranjepolitično življenje zaradi izrednih razmer, naravnih nesreč in katastrof, ki presegajo sposobnosti civilne družbe. Vlade vpokličejo vojaško organizacijo tudi, kadar gre za vzdrževanje lastne politike, ustave in zakonskih predpisov (Jelušič 1997, 91).

»Vojaška organizacija ima dve politični slabosti, ki ji preprečujeta, da bi posegla v politiko oziroma da bi vladala dalj časa brez sodelovanja civilnih voditeljev, to pa sta: tehnična neustreznost za vodenje katere koli, tudi najprimernejše politične skupnosti, ter pomanjkanje legitimnosti, to je moralne pravice do vladarskega naslova.«(Jelušič 1996, 94)

Usodno poslanstvo – rešiti državo – je kot opravičilo za poseganje vojaške organizacije v politiko, razlog za to pa nacionalni interes in nacionalna obramba, razpoloženje in zavedanje, da je vojaška organizacija drugačna kot ostale civilne institucije. Obstajanje vojaške organizacije zaradi države in njene varnosti, branjenja neodvisnosti, suverenosti in enakosti ljudi ter socialnih sredstev, statusa in ugleda vojaške organizacije, ideologije oficirjev, uspeha v vojni ali v mednarodnih odnosih pripomorejo k temu, da kot taka razmišlja ali posega v politiko.

Ko so izpolnjeni kriteriji in motivi za poseg, potrebuje vojaška organizacija še ustrezno priložnost, da lahko poseže v politiko. Med te priložnosti štejemo naraščajočo odvisnost civilne oblasti od vojaške organizacije, obdobje brezvladja, slabitev javne podpore vladi. Kaj od tega se je dogajalo v Braziliji in Boliviji, bo predstavljeno v naslednjih poglavjih.

Za uravnoteženo politično delovanje države je pomemben dogovor med civilno sfero in vojaško organizacijo, če tega ni, lahko pride do avtonomije civilnih institucij v razmerju do

države in posledično tudi do drugačne stopnje vpletenosti vojaške organizacije v politiko in civilno sfero, državni udar pa lahko postane nadomestilo za volitve. (Boštjančič 2004, 10–14) Kot skrajnost pa lahko dobimo militarizirano družbo in državo, kar bi v sodobnem svetu povzročilo neodobravanje in zgražanje ter sprožilo val postopkov za pomoč in spremembo k drugačni obliki političnega sistema. Teh nekaj osnovnih izhodišč je pomembnih tudi za nadaljnjo razlago odnosa v trikotniku civilna oblast, družba in vojaška organizacija.

3.2 Civilna oblast in družba v razmerju do vojaške organizacije

Civilna oblast in družba sta poleg zavesti prebivalstva, načina razmišljanja, psihološkega profila prebivalstva države, vrednot in družbenopolitičnih pogledov pripadnikov dva pomembna dejavnika, ki vplivata na intervencijo vojaške organizacije v politiko. Moralna neustreznost vojaškega posega je odvisna od tega, kako moralnega ali nemoralnega ga vidijo ljudje. Kjer je javnost močno navezana na in vajena civilne institucije,² bo poseg vojaške organizacije v politiko šibek, obratno bo tam, kjer je navezanost javnosti na civilno vladavino šibka. Kjer so politične organizacije in stranke močne in številne, so politične ambicije vojaške organizacije močno omejene. Po mnenju Finerja v državah, kjer je navezanost na civilne institucije močna in prevladujoča, poskusi vojske k zamenjavi vlade postanejo nezakonita prilastitev oblasti. Ta moralna ovira preprečuje vojski, da bi vzpostavila vojaške ureditve v svetovnem merilu. (v Jelušič 1997, 95–96)

Osrednja težava civilne oblasti je pomiritev koncepta države, ki je neosebna, legalno opredeljena struktura oblasti, z novim pogledom na pravice, obveznosti in dolžnosti in hkratna ohranitev suverenosti države in ljudi. Tako naletimo na dilemo ravnovesja med silo in pravico, oblastjo in zakonom ter dolžnostmi in pravicami. Država mora zagotoviti monopol nad močjo prisile zaradi zagotavljanja razmer sodobni trgovini, poslu in družinskemu življenju, hkrati pa mora imeti regulativno možnost ohranjati stvari takšne, da se njeni predstavniki ne vmešavajo v politično in družbeno svobodo posameznih državljanov. (Held 1989, 50)

Vojaška organizacija se tako pojavlja kot ovira pri svobodnem delovanju državljanov, razlog je v neizgrajenem političnem sistemu, ki izhaja iz nedemokratskih temeljev in slabe politične kulture ter neodvisnosti vojaške organizacije. Če ima civilna oblast (ne)stabilen razvoj, je

² Civilne institucije so kompleks postopkov, organov in ustav, ki imajo široko podporo družbe. (Jelušič 1997, 95)

treba razlog iskati v stopnji razvoja civilnih institucij, ki se povezujejo s stabilnostjo civilne oblasti. Boštjančič (2004, 15) navaja, da je nadzor nad vojaško organizacijo težji, kjer je vojaška organizacija v razvojni prednosti pred političnimi strankami in ostalimi elementi civilne družbe. V LA je vojaška organizacija imela kar nekaj let prednost v razvoji pred političnimi strankami.

Če se vojaške institucije zavedejo pomena civilnega okolja in legitimnosti civilne oblasti, lahko s procesom socializacije pripadnikov vojaške procesije veliko doprinesejo k blaženju konflikta med vojaško organizacijo in civilno družbo.

Civilne institucije lahko začnejo iskati zaveznitvo z vojaško organizacijo zaradi neizgrajenosti političnega sistema. Vojaška organizacija tako prestopi mejo zadolžitev in pristojnosti in s tem prične aktivno vplivati na odnos in civilne institucije, vendar pa pri tem ne izgubi svoje avtonomije. To lahko negativno vpliva na celotno družbo, saj nezaupanje javnosti v državne institucije, politične stranke in civilno oblast odpira pot vojaškim vladavinam. (Boštjančič 2004, 15–17)

V sodobnem svetu temelj odnosa med civilno oblastjo, civilno družbo in vojaško organizacijo predstavljajo dialog in jasno postavljena pravila. Civilna kontrola nad vojaško organizacijo se povezuje s strukturo državne oblasti in z razmerjem med zakonodajno in izvršilno vejo oblasti. Za državo pa je prav tako pomembna stopnja politične kulture in demokracije, da so volitve svobodne, zakonite in ne prirejene ter da se spoštuje splošna volilna pravica, da politične stranke delujejo zakonito.

V sedanjosti večina držav zagotavlja demokratično politično kontrolo nad vojaško organizacijo skladno z zgodovinsko in kulturno tradicijo kot tudi s širšim okvirjem mednarodnega okolja. Čeprav ni enega samega modela takšnega nadzora, pa obstaja nekaj primarnih kriterijev:

- pravni in ustavni okvir,
- hierarhična odgovornost vojske vladi pok civilnem obrambnem ministru,
- ocena obrambnih zahtev, politike in proračuna, pri katerem vojska sodeluje s kvalificiranimi civilisti,
- razdelitev poklicne odgovornosti med civilnim in vojaškim,
- neizpodbitna prevlada in prelom parlamenta. (Grizold 1994, 87–88)

Lynch (2002,76, v Boštjančič 2004, 17) za stranke LA navaja, da imajo tradicijo paternalizma, personalizma, povzdigovanja političnega voditelja, nekonsistentnih ideologij in nepredvidljivih političnih povezav.

Politične stranke praviloma svoje delovanje povečajo pred volitvami, ko skušajo aktivirati čim večje volilno telo, ob tem se lahko poslužujejo manipulacij, korupcije ter drugih trikov. V skrajnosti se lahko zgodi, da skušajo civilni voditelji pritegniti tudi oborožene sile, ki naj bi zagotovile odločilno podporo (ko odpovejo vsi ostali načini politične manipulacije), v zameno za podporo pa pripadniki vojaške organizacije dobijo ekonomske, politične in druge nagrade. Ne smemo pozabiti, da ima takšno početje posledice tudi pri vprašanju človekovih pravic, predsodkih v odnosu med vojaškimi in civilnimi institucijami itd.

Ker tudi civilne institucije potrebujejo legitimnost za svoje delovanje, morajo to tudi upoštevati vojaška organizacija in posamezniki, ki jo sestavljajo. Politične stranke morajo skrbeti za to, da odnos do vira moči, ki ga predstavlja vojaška organizacija, ostane legitimen in da intervencije v civilno politiko niso ena od primarnih nalog vojaške organizacije. Demokracija v mednarodnem okolju trenutno temelji na nevmešavanju vojaške organizacije v civilno sfero, se pa obrambno varnostne naloge spreminjajo glede na sodobne vire ogrožanja. Glavno grožnjo in nerešljiv problem predstavlja terorizem, ki ni edina novodobna grožnja. Ker je razvitost držav še vedno predpogoj za trdnost demokracije in tudi človekovih pravic, ne moremo mimo latinskoameriških držav. Razlika med nekaterimi državami na tem območju je tako v demokraciji in v gospodarskem razvoju velika, civilna družba pa še vedno ni rešila zgodovinskih nesoglasij iz dekolonizacijskega obdobja.

3.3 Militarizem in vloga ideologij v vojaški organizaciji

Kadar govorimo o odnosu med civilno oblastjo in vojaško organizacijo, ne moremo mimo dveh pojmov, in sicer militarizma in vloge ideologij, ki sta pomembna za razlago odnosa med obema institucijama.

Pojem militarizem sam po sebi ni definiran kot ideologija članov vojaške organizacije, vendar pa vpliva na stopnjo vpletenosti vojaške organizacije v politiko. Ideologijo militarizma lahko izvajajo tudi civilni politiki, ki se odločijo uporabljati vojaško organizacijo za doseganje

notranje- ali zunanjepolitičnih ciljev. Wiater (1982, 276) razlaga, da ideologija militarizma razume vojno kot orodje za doseganje osvajalskih ciljev države. Tako pojem militarizma zajema hkrati ideologijo vojaških vladavin in vseh ostalih pojavov, ki dajejo vojaški organizaciji in oboroženim formacijam prednost pred ostalimi elementi družbenega sistema. Militaristični sistem omejuje demokratično svobodo, za doseg ciljev pri izvajanju politike pa uporablja teror in zastraševanje. Fašizem se smatra za podaljšek militarizma, ker si običajno postavlja enake cilje kot militarizem ter vodi v politično apatijo državljanov, ki je značilna za militarizem.

Uveljavitev potrebnih sprememb, ki izhajajo iz nezadovoljstva civilne družbe in sposobnosti vojaške organizacije, da uporabi sredstva in prisilo, so lahko vzrok militarizacije. Z sodobnimi načini bojevanja in z internetom lahko ideologijo postavimo pred militarizacijo. Svet se razvija in tradicionalno bojevanje izpodrivajo novi načini bojevanja, ki so bolj dostopni različnim skrajnim skupinam, ki opravičilo za svoja dejanja iščejo v ideologiji. Ideologija tako predstavlja drugo skrajnost, ki skupaj s terorizmom predstavlja težavo za svetovno varnost. Ideologijo bi lahko uporabili tudi v LA, predvsem tisto iz časov razvitih civilizacij med kolonizacijo. Na tem območju še vedno živijo plemena, ki spoštujejo tradicijo in zakone prednikov.

Ideološka gibanja so v zgodovini za doseg ciljev velikokrat uporabila orožje in se zatekla k uporabi oboroženega nasilja, vendar ni pravila, ki bi govorilo, v kakšni vrsti države se bo to zgodilo, saj so na primer marksistične milice oziroma odporniška gibanja delovala med hladno vojno v Evropi, LA, Afriki in Aziji. Več prostora za takšno dogajanje omogoča pomanjkljiv nadzor nad orožjem in oboroženimi silami, strankam, političnim in drugim gibanjem pa to pušča več manevrskega prostora za zlorabo vojaške organizacije za doseg političnih ali/in ideoloških gibanj. (Luttwak 1979, 59)

Ideologija vojaške organizacije ni skupna vsem vojaškim organizacijam. Ideologija pripadnikov vojaške organizacije pa je odvisna predvsem od socialnega izvora, trenutnih družbeno-političnih razmer, integracije ali izolacije od civilne družbe in socializacije. (Boštjančič 2004, 20)

V vsaki vojaški organizaciji so tudi neopredeljeni, ti predstavljajo skupino, ki lahko iz ozadja postane glavni dejavnik in zaveznik, ko gre za posredovanje v politični sferi. Socialna

izolacija oficirskega kadra privede do izkrivljenih, nerealnih ali ekstremističnih pogledov na reševanje položaja in se razlikuje od realnega stanja, kar lahko zopet privede do konflikta. Velik vpliv na vojaško organizacijo ima tudi vera. Tako kot ostali ekstremisti so tudi verski nevarni, saj lahko svoj položaj v oboroženih silah in/ali orožje zlorabijo za uresničevanje izkrivljenih verskih nauk. Verski in ideološki ekstremizem sta bolj naklonjena nasilju in nestrpnosti, ker ideološka in verska razmerja niso v mejah demokratičnih načel, ki privedejo zaradi uporabe orožja do militarizacije ideologije (prav tam).

Zavzemanje za to, da ostanejo pripadniki vojaške organizacije neaktivni člani političnih strank ter da niso vidni člani ideoloških organizacij, še ne pomeni, da vojaška organizacija ne bo posegala v politiko. Ideologija se rodi znotraj civilne družbe, uporaba sile pa nikakor ne bi smela biti rešitev za doseg lastnega prepričanja. Po drugi strani pa nas zgodovina uči, da je dovolj en posameznik in razmere v civilni družbi in državi se lahko spremenijo, seveda s podporo določene civilne subkulture. Člani vojaških organizacij so še vedno posamezniki, ki živijo v določenem okolju in so odrasli iz določene tradicije, ki imajo lastno razmišljanje in imajo tudi lastne cilje, zato predstavljajo pomemben dejavnik, brez katerega vojaška organizacija ne deluje in obstaja.

3.4 Vloga in pomen oficirskega kadra

Ključnega pomena po povzemanju S. P. Huntingtona je predvsem odnos med oficirskim zborom in političnimi institucijami oziroma med poklicnimi vojaki in političnim vodstvom države. (Grizold 1994, 128) Oficirji so profesionalna skupina, ki lahko v določenih okoliščinah delujejo samostojno, zlasti kadar pride do družbene izolacije. Zaradi posebnega položaja razvijajo politično in družbeno zavest, to pa je lahko razlog za izolacijo od civilne družbe.

Izobraževalni sistem ima največji vpliv na obnašanje oficirskega kadra. Nanj vplivajo: doba in okoliščine usposabljanja, doktrina, stopnja stika s civilno družbo, mednarodni in notranjepolitični položaj države, demokratična ali nedemokratična oblast ter motivi in stopnja civilnega nadzora nad vojsko in interesi kadetov. (Boštjančič 2004, 20) Težava nastane predvsem takrat, kadar so vojaške šole ideološko naravnane na sprejemanje kandidatov glede na njihovo politično prepričanje, s tem pa ovira demokratični razvoj države.

Vojaška organizacija je zaradi različnih rodov znotraj organizacije podvržena vstopu predstavnikov različnih socialnih razredov, ta socialni izvor in razredna razmerja pa vplivajo na frakcionizem in enotnost vojaške organizacije. Vojaška organizacija je zato nezmožna izvesti večje družbene spremembe. Oficirji so tisti, ki imajo nadzor nad uporabo orožja in poveljevanjem oboroženim silam, zato so v državah brez civilnega nadzora nad vojaško organizacijo privilegiran sloj, ki lahko ob skrajnem radikalizmu stremi k vzpostavitvi vojaške diktature. (Prav tam)

Sodoben vojaško oficirski zbor je visoko profesionalen organ, znotraj katerega se razvija specifičen pogled njegovih članov na temeljna vprašanja sodobnega sveta (mednarodna politika, vloga države, položaj in vloga vojaške sile ter uporaba nasilja v družbi in med njimi, odnos vojaškega poklica do države ...). Ta profesionalna etika je označena pri S. P. Huntingtonu za konservativni realizem vojaške etike. Kajti sposobnost oficirskih zborov razviti in ohraniti visoke standarde vojaškega profesionalizma in se obenem identificirati s konservativnim realizmom poklicne vojaške etike je odvisna predvsem od narave konservativne družbe, v kateri delujejo. Če so prevladujoče vrednote in ideologije v družbi bistveno razlikujejo od konservativnega realizma poklicne vojaške etike, si lahko oficirski zbor kot interesno motivirana družbena skupina pridobi določeno družbeno moč le s spremembo svojih vrednot, stališč in prepričanj, tako da bodo le-te bližje vrednostnemu sistemu družbe, v kateri delujejo. (Grizold 1994, 128)

S stopnjo šolanja se širi območje posameznikove razgledanosti in usposobljenosti. Druga svetovna vojna je pospešila izoblikovanje vojaških organizacij v Latinski Ameriki, saj so z združenimi močmi sodelovali pri osvoboditvi Evrope. S tem se ustvarijo vezi, ki vodijo v nadaljnje šolanje vojaških oficirjev. Ker so bili pripadniki vojaške organizacije bolj izsolani ter organizirani z izkušnjami iz tujine, so lahko posegli v proces tranzicije države in zamenjavo civilne oblasti.

Visoka profesionalnost oficirskega kadra bi morala biti samoumevna in bi morala predstavljati enega od zaviralcev poseganja vojaške organizacije v politiko. Napačna civilna oblast ne mora biti zunanji sovražnik, ki bi ogrožal meje državne suverenosti in bi sprožil aktivacijo vojaške organizacije. Visoka profesionalnost oficirskega kadra bi morala podpreti demokratične mehanizme, ki bi na legitimen način zamenjali napačno izbrane civilne

predstavnike. Profesionalnost pa bi se morala usmeriti bolj v reševanje novodobnih groženj in predvsem v preprečevanje oboroženih spopadov z diplomatskimi sredstvi ter v tehnični napredek vojaške organizacije.

3.5 Vpliv drugih subjektov na civilno-vojaški odnos

V strukturi sodobne mednarodne skupnosti se razmerja med prevlado in odvisnostjo ter razvitostjo in nerazvitostjo uvrščajo na raven razmerij med t. i. svetovnim Severom in Jugom. Vanje se vpletajo politični in ekonomski subjekti. (Benko 1997, 216)

Četudi je neka država razvita, ni nujno, da je imuna na vpletanje vojaške organizacije v civilne zadeve. Njuna ekonomski razvoj in politična trdnost predstavljata manj verjetno tarčo za državni udar. Ekonomsko in politično nestabilnost lahko povzročijo le dolgotrajna vojna ali gospodarska kriza, visoka stopnja brezposelnosti, inflacija, nestabilnost v večstrankarskem sistemu, terorizem, uporih državljanov ali druga vrsta nasilja. Zato se lahko vojaška organizacija legitimno s povodom vmeša v civilno-politične zadeve. (Boštjančič 2004, 23)

Bolj verjetna tarča konstantnega vpletanja vojaške organizacije v politiko so nerazvite države, saj državljani zaradi napačnih ali pomanjkljivih informacij, nizke stopnje izobrazbe in pismenosti, nizke razvitosti infrastrukture in neuravnovešenih socialno-ekonomskih odnosov ne morejo igrati aktivne vloge v družbenih, ekonomskih in političnih odnosih. Vojaška organizacija pa se po navadi ponaša kot bolj tehnološko razvita kot birokratski aparat civilne oblasti. Odvisnost od tuje vojaške sile, ekonomskih subjektov in zunanje političnih dejavnikov takšne države poriva v podrejen položaj, kar vpliva na civilno-vojaška razmerja znotraj države. Če je tuja vojaška sila prisotna v državi, pa ekonomski in politični interesi tujega subjekta znatno vplivajo na vmešavanje vojaške organizacije v politiko. (Prav tam)

Z dekolonizacijo in politično emancipacijo novih azijskih, afriških držav in držav LA, ki so ostale ekonomsko odvisne od metropol ali pa so to nadomestili z interesi drugega subjekta, se je njihova nestabilnost kljub osamosvojitvi nadaljevala. Dejavniki multinacionalne družbe, ki sicer s svojo prisotnostjo in z intervencijami veča produktivnost v državah zaradi tehnološke superiornosti, pri tem pa se veča odvisnost veleposestniške in kapitalistične elite od izvoza. Slednji imajo v lasti velike rudnike in infrastrukturo, kar je večina gospodarskih vzvodov, ki lahko akumulira precejšnjo politično moč. Če pride do nasprotja interesov glede na

multinacionalno, se lahko zgodi, da ta finančno ali materialno poskrbi, da se zaščitijo njihovi interesi v državi. (Prav tam)

Tuje vojaške misije prispevajo k izboljšanju sistemov vojaškega urjenja in izobraževanja, hkrati pa imajo pomembno vlogo pri razvoju vojaške organizacije in tudi pri vpletanju vojaške organizacije v politiko. V LA je bilo zaradi tujih vojaških misij nakupljeno moderno orožje, kar je še povečalo odvisnost od tehnološko razvitih tujih držav. Ker so bile države odvisne tudi od tujega znanja, so skozi to uvajale nove neprilagojene doktrine, ki so bile uporabljene napačno, za posledico pa so imele krvave vojaške diktature. (Boštjančič 2004, 22–24)

Poseganje drugih držav oziroma političnih subjektov v politično dogajanje v državi ne more biti sprejemljivo, tako kot je dovoljen vpliv raznih subkultur na demokratično izvolitev predstavnikov. Glede na to, da se je glavni dejavnik razvoja in blagostanja ljudi kapital, to velikokrat privede do ravnanja, ki ima v prvi vrsti namen zaščiti kapital. Kadar pride do težav zaradi superiornosti vojaške organizacije nad kapitalom, pride zopet do poseganja vojaške organizacije v civilno sfero. Po drugi strani pa si kapital ne more podrediti vojaške organizacije, da bi z razlogom zamenjala oblast.

V tem poglavju je bilo predstavljeno, kakšna je vojaška organizacija in integracija s civilnim okoljem ter kako deluje kot politični subjekt. Brez legitimnosti vojaška organizacija ne more funkcionirati, brez profesionalnosti oficirskega kadra pa ne more napredovati. Različne oblike vladanja dovoljujejo vojaški organizaciji tudi različne naloge.

4 OBLIKE VLADANJA

4.1 Demokracija

Demokracija je skozi zgodovino spreminjala bistvo svojega pojma. Vsebina besede se je razvijala skladno z razumevanjem pojma demokracije v določenem času in družbi. »Težko je definirati sam pojem demokracije, oziroma ga zožiti na eno samo pravo definicijo, saj je teorija demokracije sama polna kompromisov, njena načela pa se med seboj soočajo in si nasprotujejo.« (Dahl 1997, 11)

Danes beseda demokracija pomeni:

- tip družbene ureditve (družbenopolitični sistem),
- enakopravnost in enakovrednost vseh posameznikov,
- enakost pred zakonom,
- odločanje večine z upoštevanjem stališč manjšine. (Serežin 2006, 21)

Beseda demokracija je torej izpeljanka iz besede *demokratia*, ki jo v grščini sestavljata dve besedi: *demos* in *kratein*. Prva pomeni ljudstvo in drugo vladati, skupaj tako sestavljata besedo, ki predstavlja obliko vladanja, kjer vlada ljudstvo. (Held 1989, 13)

Demokracija je družbenopolitični sistem, ki ima dolgo tradicijo in je v sodobnem svetu najpogostejši, predvsem zato, ker se tudi nedemokratske države trudijo, da bi se predstavile kot vsaj nekoliko demokratične. (Sruk 1995, 58)

Della Porta (2003, 34) pravi, da je demokracija oblast iz ljudstva, oblast ljudstva in oblast za ljudstvo, torej izvira iz ljudstva, pripada ljudstvu in jo je treba uporabljati za ljudstvo. Moč vladanja pa izvira iz ljudskega pooblastila.

Glavna značilnost demokracije je ta, da državljani enakopravno vstopajo v proces političnega odločanja, vendar pa niso vsi ljudje tisti, ki sodelujejo, razpravljajo in odločajo. Skozi zgodovino se je spreminjalo to, kdo je tisti, ki lahko odloča, kar pa je bilo odvisno od družbenih in zgodovinskih okoliščin. V antični atenski demokraciji so bili iz odločanja izvezeti sužnji, ženske in tujci. V 20. stoletju pa se ta kriterij razširi na vse odrasle, ki pridobijo tudi politično enakopravnost. (Dahl 2001, 340)

Demokracija je predvsem ideal. Ne rodi se brez idealistične tendence, če pa se rodi, opeša zelo hitro. Bolj kakor za druge politične sisteme je za demokracijo značilno, da gre proti toku, proti zakonom inercije, ki vladajo človeškim skupinam. (Sartori 1991, 119)

Eno izmed najbolj dovršenih in jedrnatih definicij demokracije je podal Przeworski (v Ferfila 2008, 146), ki pravi, da je demokracija sistem, v katerem stranke izgubljajo volitve. Takšna opredelitev predpostavlja kar nekaj pomembnih pogojev:

- obstoj drugih predstavnikov oziroma strank, ki jih državljani lahko izvolijo,
- vladajoča stranka (vlada, predsednik) bo prostovoljno predala oblast novoizvoljenim predstavnikom,
- volitve niso eden od načinov, pač pa edini sprejemljivi (legitimen in legalen) način zamenjave vlade,
- šele ko je nekdo izvoljen, dobi pravico vladati oziroma zastopati državljane,
- demokracija vključuje tekmovanje, če obstoji samo ena stranka, ni demokracije,
- tekmovanje, konkurenca strank in volilni proces omogočajo politično navpično odgovornost – odgovornost vlade in strank volivcem – saj želja po ponovni izvolitvi oblikuje »dobro vlado« ali vsaj boljšo vlado, kot če te odgovornosti ne bi bilo. (Novak 2009, 12–13)

Glavne značilnosti in osnovna definicija demokracije trenutnega časovnega kontinuuma so osnova za prepoznavanje politične ureditve v Braziliji in Boliviji v 20. stoletju. Demokracija je bila načrtovana kot splošno sprejeta ureditev po drugi svetovni vojni, avtoritarizmu, totalitarizmu, diktaturi, hegemoniji pa so predstavljali osnovo, iz katere so morale države priti do demokracije. Ker so bile tranzicije različne, so se osnovala tudi različne oblike demokracije. Od vrste demokracije je odvisno, kako se bo ta nadalje razvijala in prilagajala civilni družbi in njenim zahtevam po predstavljanju pri sprejemanju političnih odločitev. Da pridemo do demokracije, je potreben prehod iz obstoječega političnega sistema, ki razpada ali pa ga je zaradi drugih razlogov treba zamenjati, ta pojem bo opisan v samostojnem poglavju.

4.1.1 Vrste demokracij

Demokracijo lahko delimo na neposredno ali posredno. Za neposredno demokracijo je značilno neposredno in trajajoče sodelovanje med posamezniki, ki vladajo v imenu ljudstva. Edini čas, v katerem se je ta demokracija izvajala, je bila antična Grčija, danes se je tej obliki približala edino na delu, kjer se lahko izvaja referendumsko odločanje. Posredna ali z drugo

besedo tudi reprezentativna demokracija je najpogosteje uporabljen model, za katerega je značilno, da ljudstvo na volitvah izbere, potrdi ali zamenja svoje predstavnike. Predstavniki tako v njihovem imenu vladajo in sprejemajo odločitve. (Babič 2004, 13)

V sedanjem svetu Ferfila (2001, 10–11) govori o dveh oblikah demokracije:

- predsedniška oblika demokracije (predsednik je izvoljen na neposrednih volitvah, izvršilna zakonodajna in sodna oblast so ločene institucije, predsednik je šef države in šef vlade in državo predstavlja tako na zunaj kot tudi znotraj, vladne politike potrjuje in sprejema parlament),
- parlamentarna demokracija (izvršilno oblast predstavlja predsednik vlade, ki ima večino v parlamentu, zakonodajna in izvršilna oblast sta enakopravni, sodelujoči in vplivata druga na drugo).

David Held (v Serežin 2006, 27–28) deli demokracijo na:

- klasični model (antični, liberalno protektivni, razvojni, neposredni),
- moderni model (kompetitivno elitistični, klasični pluralistični, legalni, participativni).

Huntington govori o valih demokracije. Za nadaljnjo razlago je pomemben predvsem tretji val demokracije (1974–91). Vzroki za tretji val so izjemna globalna in ekonomska rast v šestdesetih letih 20. stoletja, ki je dvignila »življenjski standard«, izboljšala raven izobrazbe in zelo razširila urbani srednji razred v številnih državah. Pripomogle so tudi naraščajoče težave z nelegalnostjo avtoritarnih sistemov, velike spremembe v doktrini in dejavnostih katoliške cerkve, spremembe v politiki zunanjih delavnikov (širitev EU, politika ZDA v prid spoštovanja človekovih pravic in politika opuščanja sovjetskega imperializma, ki jo je vpeljal Gorbačov) ter tudi demonstrativni učinki prvih demokratičnih tranzicij. (Rizvan 2002, 143)

Če je globalna in ekonomska rast omogočila, so države Latinske Amerike, z željo po izboljšanju razmer za državljane, prešle v demokratični sistem. Brazilija in Bolivija sta obe sprejeli demokracijo, vendar pa je nista sprejeli skupaj. Vsaka je imela različno pot do demokracije. Obe imata obliko predsedniške demokracije, vendar stopnja in trdnost demokracije nista enaki in z enakimi značilnostmi.

Gospodarski razvoj vpliva na stanje države in na blagostanje prebivalstva, če je gospodarstvo v upadanju tudi ljudem težko pomaga vrednota demokracije. Politiki se pogosto skrivajo za

izgovori pritiskov globalne konkurence, da se ni treba meniti za zahteve ljudi in da ni treba uveljaviti nepriljubljenih ukrepov, kot so varčevanje in višanje davkov.

4.1.2 Demokracija in gospodarski razvoj

Preučevanje razmerja med političnimi režimi in gospodarsko rastjo odgovarja na dve pomembni vprašanji, in sicer: ali gospodarski razvoj vpliva na nastanek in preživetje političnih režimov ter ali politični režimi vplivajo na gospodarsko izvedbo. Revne države na splošno rastejo počasneje kot bogate. Večina revnih držav ima diktaturo in vse bogate države imajo demokracijo. Iz tega sledi sklepanje, da je hitrejša gospodarska rast v demokraciji, kar pa je napačno. Razlika nastane zaradi razmer. V povprečju je edino BDP na prebivalca hitreje rasel v demokraciji, razlog za to je manjša rast populacije v demokraciji. (Perzeworski 2006, 3)

Temelji demokracije v LA niso imeli nikoli trdne osnove, razlog za to so bile številne družbeno-ekonomske težave, kot npr. revščina, nepismenost, zakrnela in neprilagodljiva razredna struktura, pomanjkanje virov, nerazvit transport in telekomunikacijsko omrežje, neprimerne nastanitve, nizka pričakovana življenjska doba, majhen srednji razred, odvisnost od zunanjih trgov, podhranjenost prebivalstva, pomanjkanje obilja itd. Statistične korelacije določajo, da visoka stopnja povezanosti družbeno-ekonomskega razvoja in demokracije obstaja, vendar pa med njima ni vzročno-posledičnega razmerja. Družbeno-ekonomski razvoj pa je lahko tudi moteč za demokracijo. Gospodarski razvoj pa vodi k večji demokraciji, vendar ne v gladki, primarni način. Ob določenem času prihodek države zadeva veliko za svoj politični razvoj; v drugih obdobjih je vpliv donosom izključen. (Treisman 2014)

Mill (1951, 279) je tudi poudaril, da je demokracija edina varna varuhinja pravic in interesov, odveč niso niti njegovi argumenti, kjer je bližje upravičenosti vpliva demokracije na gospodarski razvoj. Demokracija lahko prinese blaginjo ljudi, kar je ključnega pomena za srečo ljudi.

Družbeno-ekonomski razvoj vodi v krepitev in utrjevanje avtoritarnih in totalitarnih režimov bolj verjetno, kot pa da bi izgrajeval pot demokraciji. Zato se je treba usmeriti v politično tradicijo, zgodovino in institucionalno ureditev. Družbeno-ekonomske razmere pa je potrebno preučevati z razlogom, ker je sedanje stanje demokracije v Latinski Ameriki nekaj novega. Ne

glede na to, da je demokracija v nekaterih državah že bila prisotna, je še vedno čutiti, da je demokracija tisto pravo, oziroma da si jo želijo tako zelo. (Wiarda 1990, 2–3)

V Latinski Ameriki liberalizem ni bil prevladujoča tradicija. Demokracija ni vedno dobro delovala, oziroma ni delovala tako, kot je bilo zamišljeno. Zato zelo močna tradicija avtoritarizma in elitistična tradicija omejujeta izgradnjo in utrditev demokracije. (Wiarda 1990, 4–5)

Vpliv gospodarskega razvoja je treba gledati ločeno in za vsako državo posebej. Določena povezanost med obema dejavnikoma in obema državama obstaja. Povezanost je odvisna od trga, surovin in značilnosti posamezne države. Kakšne okoliščine bodo nastale z večanjem gospodarskega razvoja in kako je to vpliva na razvoj demokracije potrebuje obravnavo v nadaljevanju.

4.1.3 Demokracija v Latinski Ameriki

Če izhajamo iz delitve držav na demokratične in avtokratične, lahko demokratizacijo opredelimo kot proces spreminjanja avtokratske države v demokratično oziroma postopno napredovanje od zaprte avtokracije v odprto avtokracijo (kar lahko imenujemo tudi politično liberalizacijo), pa tudi od volilne demokracije v polno demokracijo (kar lahko imenujemo tudi poglobljanje demokracije). Namesto demokratizacije lahko uporabimo tudi izraz demokratični prehod, njegovo nasprotje pa bi bil zlom demokracije. (Linz v Ferfila 2008, 416)

V sredini šestdesetih let je bila LA okarakterizirana kot zaprto gospodarstvo z avtoritarnimi vladami. Danes pa ima regija odprta gospodarstva in demokracijo (Oxhorn 2011, 1). Tako 18 držav LA danes izpolnjuje osnovne kriterije za demokratične režime, vendar pa so le tri države take, ki živijo v demokraciji več kot 30 let. Največja težava, ki še vedno obstaja, je revščina in ta vpliva na širitev demokracije, ob bok se ji postavlja neenakost, ki je skupaj z revščino glavna pomanjkljivost demokracije v LA. Politika ima glede na politični režim potrebo po pospeševanju demokratične sile, katere cilj je integrirano državljanstvo. Raziskave poudarjajo, da obstaja velika razlika med državami v regiji, vendar pa so vsem skupni problemi okoli demokracije (Adrianzen 1993, 39). Idealno naj bi bilo, da demokratičnemu prehodu države sledi druga faza demokratičnega razvoja in to je konsolidacija demokracije,

kar privede do množične socializacije in inkulturacije državljanov v smeri sprejemanja demokratičnih institucij in predvsem sprejemanja demokratičnih pravil političnega življenja (Ferfila 2008, 425).

Razen Kube so se morale vojaške diktature ukloniti valu svobode, ki je obrodil nove in prodorne demokracije. V splošnem so bile vse vlade v LA prepričane, da ključ leži v vzdržnem zagotavljanju gospodarske rasti.

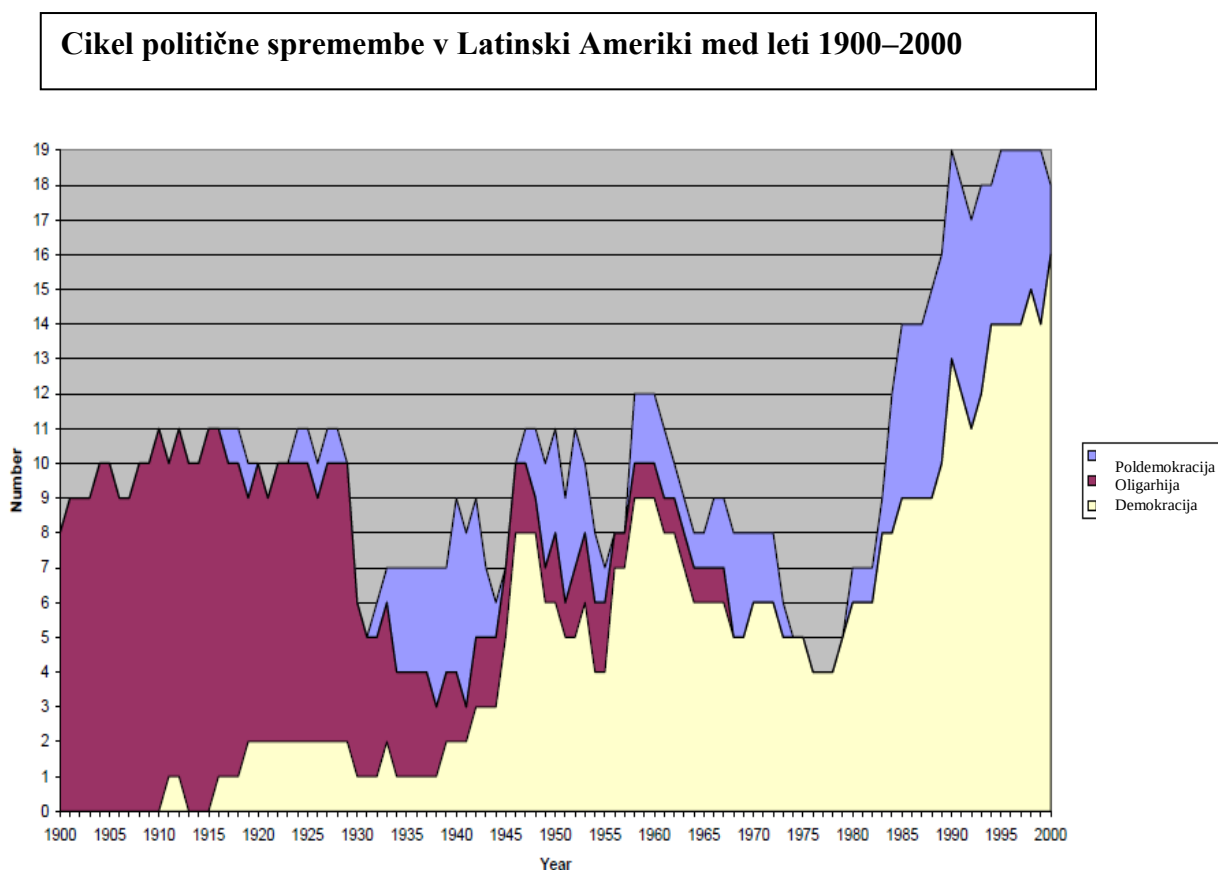
V državah so se pojavile gospodarske težave, tudi zaradi povečanja števila prebivalstva. Pomembno je, da so bile začrtane osnovne smernice za demokracijo, ki se je počasi in vztrajno krepila in napredovala do sprejetja civilne družbe.

Z analizo demokracije v Latinski Ameriki se je ukvarjal tudi Kelly, in sicer za daljše časovno obdobje, med leti 1900–2000. Odločil se je za razdelitev na štiri kategorije ureditve, in sicer:

- demokratična (oblast se pridobi kot posledica svobodnih in pravičnih volitev),
- poldemokratična (prišli na oblast z volitvami, vendar je bil kandidat samo eden, ali pa so morali oblast deliti z določeno elito),
- oligarhija (volilna konkurenca je omejena na dominantne elite, volitve pa omejene na majhen delež odraslega prebivalstva),
- nedemokratična (avtokratične ali pod vojaškim udarom).

Ta analiza se osredotoča na volilni sistem politične demokracije, ne ukvarja pa se s kakovostjo demokratičnega življenja, tako ne govori o zaščiti državljanskih svoboščin in pravic, ali z izvajanjem politike demokratičnih režimov. Glavni podatki, do katerih je prišel, sta ocenjevanje in raziskava volitev.

Graf 4.1: Ciklične politične spremembe v Latinski Ameriki 1900–2000

Vir: Smith (2004).

Z grafa 4.1 je razvidno, da je bila v začetku 20. stoletja v Latinski Ameriki prisotna samo oligarhija. Oligarhija je na tem območju vztrajala do leta 1968, po tem letu pa so bili prisotni samo še demokratični in poldemokratični režimi. Vendar pa so poldemokratični režimi ob koncu stoletja večali svojo zastopanost. Demokracija je po mnenju Smitha potekala v treh ciklih. V prvem obdobju so jo prevzele Argentina, Čile, Mehika in Urugvaj. V tabeli 4.1 je navedeno, kdaj se je začel proces injiciranja demokracije, kolikokrat se je demokracija začela, koliko let je trajala in od kdaj je bila demokracija potrjena. V prvem ciklu so bile vse države, ki so že kmalu začele s postopkom uveljavljanja demokracije, vendar je vmes prišla prva svetovna vojna, tako so ravno tako kot ostale države morale počakati do konca osemdesetih let. Med tem časom so se dogajale razne zamenjave oblasti, ki jih opisujemo v nadaljevanju. Drugo obdobje za demokracijo je bilo med leti 1940–1970, v to obdobje spadata tudi Brazilija in Bolivija. Glede na tabelo se je drugo obdobje začelo po drugi svetovni vojni, veliko držav pa ni injiciralo začetka demokracije, temveč so se odločile za izvedbo volitev, na katerih so izbrali demokratično novo oblast. Kot vidimo, so vse države do konca stoletja imele prakso z

demokracijo. Le Peru, Ekvador in Venezuela izstopajo v tabeli, saj se je potrditev konec 90 letih tudi končala.

Najbolj pogosti izrek v politologiji, kot pravi Smith, da imajo države z demokratičnimi izkušnjami večjo verjetnost, da postanejo demokratične, kot tiste ki nimajo izkušenj. Pojav simultane izkušnje sosednje države pa je negativen, ker se osredotoča tudi na zgodovinsko izkušnjo posamezne države. (Smith 2004: 12-17)

Za začetek iniciacije se smatra prvo leto uvedbe demokratičnih vrednot. Število epizod opisuje poskuse uveljavitve demokracije. Število let razvoja pa koliko se je demokracija razvijala oziroma je bila prisotna. Potrditev demokracije pa označuje leto, ko je bila demokracija potrjena.

Tabela 4.1: Demokracija po treh obdobjih med leti 1900–2000

Država	Začetek iniciacije	Število epizod	Število let razvoja	Potrditev Demokracije
Prvi cikel 1900–1939				
Argentina	1916	3	20	1983–
Čile	1933	1	40	1989–
Mehika	1911	1	2	2000–
Urugvaj	1919	2	49	1985–
Drugo obdobje 1940–1977				
Bolivija	1956	1	8	1983–
Brazilijska	1946	2	16	1990–
Kolumbija	1942	1	7	1958–
Kostarika		-	-	1953–
Dominikanska republika		1	1	1970–
Ekvador		1	13	1979–1995
Gvatemala		1	9	1996
Peru		3	14	1980–1991
Venezuela		1	3	1958–1998
Tretje obdobje 1978–2000				
Salvador		-	-	1994
Haiti	1990	-	-	1990

Honduras		-	-	1998
Nikaragva		-	-	1990
Panama		-	-	1994
Paragvaj		-	-	1993

Vir: Smith (2004).

Demokracijo lahko ocenjujemo tudi skozi, število sprememb režima, kot pokazatelj nestabilnosti demokracije. Število let demokracije pa je pokazatelj politične izkušnje. Za vsak politični sistem je potrebna stabilnost, tudi za demokracijo. Države so v Tabeli 4.2 razporejene glede na to, kakšna je bila med leti 1900–2000 demokracija in koliko sprememb režima je demokracija doživela. V spodnji tabeli primerjamo lahko Bolivijo in Brazilijo. Obe državi meta več kot 21 let demokracijo, Brazilija je doživela več kot tri spremembe režima, Bolivija pa od dva do tri. Iz te osnovne analize vidimo, kje je bila demokracija prisotna več kot 40 let in kje je bilo največ sprememb režima. Poleg Brazilije so v tej skupini še Argentina, Ekvador in Peru.

Tabela 4.2: Stabilnost demokracije v Latinski Ameriki med leti 1900–2000

Število let demokracije	Število sprememb režima		
	1	2–3	več kot 3
1–20	Salvador Honduras Nikaragva Panama Paragvaj	Gvatemala Haiti Mehika	
21–40		Bolivija Dominikanska republika	Argentina Brazilija Ekvador Peru
več kot 40	Kostarika	Čile Kolumbija Urugvaj Venezuela	

Vir: Smith (2004).

4.1.3.1 Zgodovinske posebnosti

Skozi zgodovino sta se ob demokraciji pojavljali še neenakost in revščina, nikjer na svetu ta trikotnik ni bil tako v ospredju kot prav v regiji LA. Prevzem oblasti vojaških častnikov je bil vedno opravičen s tem, da prevzemajo oblast le zato, da se prepreči trenutno neobvladanje kaosa v družbi ter da se vzpostavijo razmere za ponovno uvedbo demokracije.

Večina teorij o demokraciji je oblikovanih na osnovi zgodovinskih izkušenj evropskih držav in ZDA. V teh državah se je legalna moč države raztezala po vsem nacionalnem ozemlju, civilne pravice so bile v praksi upoštevane v celotni družbi, nacionalni režimi so postali tudi na nižjih ravneh demokratični. To pa ni značilno za LA, tako kot tukaj nastajajo odstopanja, je tudi zgodovinski potek dogodkov glede demokracije nekaj posebnega. Omejena demokracija na oblasti za LA predstavlja nekaj sprejemljivega, vendar le, če civilna in socialna družba nista problematični. To ni značilno za druge sodobne demokracije po svetu. V LA je treba pri obravnavanju demokracije vzeti v obzir, da gre za manj razvite države, ki so bile še ne dolgo nazaj zelo revne. V prvi vrsti lahko ugotovimo, da mnogo temeljnih civilnih pravic ni zagotovljenih in da sta revščina in neenakost v LA še vedno težavi v svetovnem merilu. Treba je opredeliti, kaj demokracija predstavlja LA.

4.1.3.2 Pomen in krepitev demokracije

Demokracije brez državljanov ni, kar pomeni, da je podpora državljanov demokracije temeljnega pomena za njeno ohranitev in tudi za razvoj. Iz zgodovine vidimo, da so za uničenje demokracije v določenem obdobju krive politične sile, ki so računale pri tem na podporo ali pasivnost velikega dela državljanov. Novak (2009, 44) navaja, da velik del oseb, ki izražajo podporo demokraciji, po drugi strani ne podpira temeljnih pravil demokracije. Vsak tretji meni, da bi demokracija lahko delovala tudi brez institucij, kot so parlament ali politične stranke. Zato lahko rečemo, da velik del prebivalcev LA višje vrednoti gospodarski razvoj kot demokracijo ter bi bil pripravljen opustiti demokracijo, če bi nedemokratičen režim uredil gospodarske razmere v državi.

Ker demokracija v LA ni bila stalnica, je treba razmisliti o tem, kaj bi bilo treba narediti, da bi se demokracija utrdila. V raziskavi javnega mnenja so bili odgovori zelo različni, vendar so prevladovali trije odgovori. V prvi skupini so bili tisti, ki so dali poudarek temu, da je treba izpeljati politično reformo za krepitev institucij skupaj s političnimi strankami. Te reforme se od države do države razlikujejo, skupno pa jim je to, da je treba izboljšati delovanje institucij,

kar bi potem privedlo tudi do boljšega delovanja demokracije. Politična reforma bi morala po njihovem mnenju vzpostaviti nove poti za boljše in lažje sodelovanje znotraj civilne družbe. Druga skupina se je zavzemala za to, da je treba izvesti ukrepe, ki bodo pomagali soočiti se z globokimi neenakostmi v latinskoameriški družbi. Zavzemajo se za izboljšanje gospodarskega stanja, odpravo revščine in lakote, posebej poudarjajo potrebo po razvijanju socialnih in gospodarskih politik, ki bodo privedle do izboljšanja ravni življenja. Direktno pa se ne zavzemajo za krepitev demokracije (prav tam). V tretjo skupino pa se uvrščajo vsi tisti, ki so navajali nujnost okrepitve izobraževanja glede dostopnosti in kakovosti ter vzpostavitve splošne demokratične kulture. Del političnih težav, ki se pojavljajo v LA, je posledica nepoznavanja ali površnega poznavanja pravil igre demokracije. Z boljšim izobraževanjem bi se izboljšalo tudi stanje demokracije. Vse tri skupine pa so se našle v eni točki in to je korupcija. Vsi so se strinjali, da je treba okrepiti boj proti korupciji, ker je to ena od težav, ki najbolj prizadene demokracijo ter jo delegitimizira pred državljani. Prav zato mora biti boj proti korupciji primarna naloga za krepitev demokracije. (Novak 2009, 45)

Konsolidacija in krepitev demokracije je trdo delo, nič se ne zgodi samo od sebe. Tako je potrebno, da civilna oblast sprejme demokratične vrednote ter da se zgledujejo po državah z daljšo zgodovino in bolj stabilno demokracijo. Latinska Amerika kot regija mora skupaj krepiti demokracijo in rešiti sprotne težave glede demokracije. Predvsem pa ne sme obupati v boju proti nedemokratičnim vrednotam in kriminalu.

4.2 Avtoritarizem

Zaradi lažjega razumevanja je treba nekaj besed nameniti tudi avtoritarizmu, ki pa mora biti zgolj splošna opredelitev, predvsem zaradi lažjega razumevanja demokracije. Morlino (v Bebler in Seroka 1990, 91) se opira na definicijo Linza, ki govori o tem, da so tisti politični sistemi avtoritarni, ki imajo omejen in neodgovoren politični pluralizem, ki je brez specifične in vodilne ideologije, na oblasti pa je močan voditelj ali majhna skupina. Glede na politično miselnost je tak sistem upravičen iz ideološkega vidika.

Legitimnost takega sistema poteka na osnovi dvoumnih in nejasnih vrednot, na katere se opirajo različni akterji, ki se z delom njihove vsebine lahko poistovetijo. Zaradi odsotnosti definiranih norm in vrednot lahko pride do tega, da je možno s civilno družbo manipulirati, jo nadzorovati in s tem nenazadnje omejevati njihovo osebno svobodo. Tradicionalne oblike avtoritarnih vladavin, kot na primer monarhija, so zagotavljale dokajšnjo stopnjo politične

stabilnosti, saj so zelo uspešno reševale problem nasledstva oblasti, ki se izvaja skozi koncept dedovanja.

Med avtoritarne modele spadajo:

- prehodni politični sistemi (predhodnik je čisti avtoritarni sistem, zaradi določene mere odprtosti se sistem spremeni, obstaja tudi večje število politične stranke, vendar dominira samo ena),
 - vojaški politični sistemi (obstaja vojaška tiranija, vojska je dominator, ki se predstavlja kot varuh, tiran in edini oblastnik),
 - civilno-vojaški politični sistemi (značilna birokratsko-vojaška povezava, inkluzivni in ekskluzivni korporativizem),
 - civilno-politični sistemi (nacionalistični, komunistični ali fašistični politični sistemi).
- (Prav tam)

Avtoritarna vladavina je po eni strani kakršna koli oblika nedemokratske vladavine. Po drugi definiciji pa je to tista oblika nedemokratske vladavine, ki ni totalitarna. (Seražin 2006, 7–8)

Travmatične izkušnje avtoritarizma so v Latinski Ameriki pustile posledice tudi pri oblikovanju demokracije. Avtoritarizem se uvršča med tri karakteristike, ki so zaznamovale Latinsko Ameriko v 20. stoletju, ostali dve sta še visoka stopnja družbene neenakosti in revščina. V sedanosti se je razvila tudi nova oblika avtoritarizma, ki deluje z bolj prefinjenimi oblikami, ena od teh je ustvarjanje stalnega osebnega stresa. V Boliviji si močna družbena gibanja vseskozi upirajo avtoritarnemu režimu, posledice avtoritarnih režimov je zaznati vse do leta 2005, ko je zmagal Morales. V Braziliji so tradicionalne avtokratične institucije spodbujale neenakost in zavirale razvoj demokracije. Z neenakostjo je posledično povezana tudi revščina, avtoritarizem je doživel upad po državnem udaru 1964.

4.3 Totalitarizem

Ko govorimo o totalitarizmu se spomnimo na Marxa, Mussolinija pa tudi na vse, ki so poskušali razložiti ali pokazati, kaj ta pojem predstavlja. Totalitarizem je v prvi vrsti oblika vladanja, ki je uničila vse socialne, pravne in politične tradicije v državi, medtem ko je razvila nove politične institucije. Totalitarna vladavina pozna množice, masovna gibanja, policijo kot center moči in usmerjenost zunanje politike k svetovni nadvladi. (Arendt 2003, 555–561) Značilnosti totalitarizma so ideologija, ki ima namen ustanoviti novo družbeno ureditev,

uzakonjenje nenadzorovanega, od vladajočih usmerjenega terorja, monopolistični nadzor oblasti v eni sami množični stranki z močnim voditeljem, prepoved oziroma zatiranje vsake opozicije, pa tudi manipulacija javnega mnenja, nadzor sredstev javnega obveščanja, podreitev gospodarstva, oblasti (Leksikon CZ 1998, 1091) Totalitarizem kot oblika vladanja ne dovoljuje individualne svobode, posameznika pa skuša v vseh pogledih podrediti državni oblasti.

Totalitarna gibanja v vzponu so nevarna sami demokraciji, saj uporabljajo in hkrati zlorabljajo demokratične svoboščine z dolgoročnim namenom njihove ukinitve, psihološko vodene množice lahko postanejo nevarne, hitro pa se zaradi lažjega obvladovanja ukine tudi enakost državljanov pred zakonom. (Arendt 2003, 387–395)

Friderich razčleni idealni tip totalitarizma na šest točk (Sruk 1995, 343; Seražin 2006, 10-12):

- celostno domišljena ideologija,
- hierarhično in oligarhično oblikovana množična politična stranka,
- tajna politična policija, ki jo vodi in usmerja stranka,
- monopol nad vsemi sredstvi informiranja in komuniciranja,
- monopol nad oboroženo silo družbe,
- centralizirano upravljanje, nadzorovanje in usklajevanje celotnega gospodarstva.

Totalitarna gibanja se lahko razvijejo kjer koli, pogoj so množice, ki razvijejo tendenco po pridobitvi in prevzemu oblasti. Prva svetovna vojna je omogočila razmah totalitarizma, poleg tega tudi svetovna gospodarska kriza, ki je onemogočila razvoj mladih nastajajočih demokracij, ki niso bile sposobne zagotavljati splošne stabilnosti, blaginje in zadovoljstva naroda, totalitarizem je tako postal alternativa. Skrajnim strankam je volilni sistem omogočal vstop v parlament, kar je dajalo občutek legalnosti in legitimnosti. Zaradi nerazvitosti komunikacijskih sredstev je bila omogočena uspešna propaganda, ki je aktivirala in nadzirala delovanje množic. Za delovanje in potem samo vzdrževanje takšnega političnega sistema je potrebna močna propaganda in z vrha organizirano gibanje. (Serežin 2006, 13)

Totalitarizem je bil, prav tako kot avtoritarizem, prisoten v Latinski Ameriki. Ideologija karizmatičnega voditelja se danes kljub demokraciji lahko vidi tudi v Boliviji. Evo Morales ima vzgibe karizmatičnega voditelja, ki je na oblasti že tri mandate in se trudi, da bi prišel do še četrtega. Če na drugi strani govorimo o prehodu držav v demokracijo, naletimo tudi na diktaturo, ki izhaja iz totalitarizma, ta se je osnovala med delovanjem Vargasa od leta 1937 do

leta 1945. Tako je morala Brazilija pot v demokracijo začeti iz totalitarizma. Pomembno pa je tudi razumeti, da sta prav tehnologija in razvoj družbe omogočila razmah totalitarizma v vse sfere družbe, ne samo v politiko, tudi v gospodarstvo, znanost, umetnost, šport, šole, cerkev itd.

4.4 Vojaški režimi in diktatura

Diktatura se je kot posebna oblika vladanja s totalitarnim značajem razmahnila skupaj z ideologijo in s karizmatičnimi voditelji na čelu tudi v razvijajoči se Latinski Ameriki že pred drugo svetovno vojno. Pri zamenjavi z diktaturo je ključno vlogo odigrala tudi vojaška organizacija, ki je dopustila, da se je po potrebi diktatura razvila tudi v vojaško diktaturo.

Ko se zgodi državni udar in se zamenja oblast, na mesto civilne vlade pride vojaška vlada ali civilist s pomočjo vojaške organizacije. Tudi vojaška vladavina mora imeti podporo s civilne strani, ki jo naredi legitimno. Diktatura se je v LA zelo razmahnila v začetku 20. stoletja. Kakšne so bile te diktature, je predvsem zanimivo skozi prizmo zgodovinskega pregleda političnih sprememb v Braziliji in Boliviji.

Permuter (1982, 132) razdeli vojaške diktature v tri skupine:

- tradicionalna vojaška oligarhija (vlado sestavlja ozek krog, izvršno oblast izvajajo vojaki, oficirji razdelijo pristojnosti in ekonomske koristi),
- avtokracija (vojaški diktator akumulira absolutno politično moč, za ohranitev oblasti uporablja vsa sredstva, nasprotnike se utemeljeno ali neutemeljeno eliminira),
- avtoritarni pretorijanizem (oblast je v rokah predstavnikov civilne politične sfere in vojaške organizacije, predsednik vlade je vojak ali civilist, birokratski aparat sestavlja vojaški režim, ki ima dejansko oblast).

Wiater vojaške režime razdeli na štiri tipe (1982, 310):

- tradicionalni režimi vojaške oligarhije (v državah, kjer so razlike med bogatimi in revnimi največje, vojaška organizacija poskuša ohraniti status quo, oficirji računajo na lastno korist, posledice so stagnacija družbe, konservativnost, nizek interes za izpeljavo reform),
- protirevolucionarni vojaški režimi (za vzpostavitev je potreben ideološki predznak, vojaška organizacija posreduje v interesu kapitala – zaduši revolucionarne sile),

- vojaški tehnokratski režimi (predstavniki vojaške diktature – cilji so modernizirati državo, najti izhod iz nerazvitosti, izvesti družbene spremembe po vzoru kapitalizma; pojavi se tam, kjer ima vojaška organizacija boljša sredstva in znanje kot civilni krogi; težava so tradicionalna družbenopolitična razmerja),
- populistični vojaški režimi (cilj vojaške vlade ali diktatorja je nacionalizacija tujega kapitala, agrarna reforma v prid malih kmetov, plan intenzivne industrializacije, vodenje protiimperialistične politike). (Wiater 1982, 310)

V LA so bile vojaške diktature sestavljene iz oficirskega kadra in civilistov, kar pomeni, da je šlo za vojaško-civilno koalicijo. V nekaterih primerih se je zgodilo, da so oficirji prestopili iz vojaške sfere v civilno, pri tem se je vojaška organizacija dodatno vmešala v politiko in prišlo je do dvojne diktature, ki je pomenila vladavino vojaške organizacije in civilista v eni sami osebi. Režimi in pa tipi diktatur so se med seboj menjavali in si nasprotovali, kar pa je imelo za posledico kaotično stanje ter predvsem poglobitev krize, ki je s tem nastala. (Boštjančič 2004, 27–32)

Najbolj razvpita je bila vojaška diktatura generala nemškega porekla Alfreda Stroessnerja, ki je med leti 1954 in 1989 v Paragvaju vladal z železno roko. V Boliviji je med leti 1971 in 1978 vladal general Hugo Banzer, prav tako nemških korenin. V Ekvadorju je med leti 1972 in 1976 oblast prevzel general Guillermo Rodriguez Lara. S to preteklostjo se v omenjenih državah doslej več ali manj še sploh niso soočali.

4.5 Hegemonija

Hegemonijo so prav tako kot demokracijo poznali v antični Grčiji, kar je pomenilo vodstvo, nadpoveljstvo, poveljevanje, nadvlado, najvišjo oblast ali pa prvenstvo, prvo mesto. Bila je to oznaka za vrlino, vsebovala pa je tudi slabšalen pomen, ki se je nanašal na poveljevanje in zapovedovanje. Hegemonijo oživijo na kongresu Kominterne predvsem kot teoretično osnovo različnih taktik za prevzem in ohranitev oblasti. (Lukšič in Kurnik 2000, 15–18) Gramsci jo je uporabil kot temeljni koncept svoje teorije, saj gradi teorijo na predpostavki, da so vsi ljudje intelektualci, vsi ljudje filozofi in vsi ljudje akterji svojega življenja.

Tako je hegemonija del države, v kolikor je civilna družba, je del države, v kolikor je pristajanje nasprotni prisili, je etična vsebina države. Je pozicijska vojna ali pasivna revolucija nasproti gibljivi in frontalni vojni. Vezana je na superstrukture in je sestavina zgodovinskega bloka. Je prva stopnja superstruktur kot zavest o pripadnosti hegemoniki sili ali kot politična zavest. Je tudi element spoznavanja in oblikovanja pojmovanja sveta, v kolikor je hegemoniki aparat. Kot politična zavest je v nenehnem boju proti ekonomicizmu, spontanizmu, mehanicizmu, fatalizmu. Je samozavest in predstavlja začetek oblikovanja kolektivne volje. Je stopnja v razvoju, ki se nahaja med ekonomsko korporativno in državno fazo zavesti. Vsebuje tudi pojem pobude in monopola nad pobudo. (Lukšič in Kurnik 2000, 216–217)

Hegemonija je zanimiva predvsem s stališča prevzema oblasti in kar predstavlja, to je nadvlado v vsem pomenu besede, kar lepo povesta Lukšič in Kurnik. Hegemonijo je v Latinski Ameriki izvajala ZDA z namenom zavarovati svoje interese. Vpliv hegemonije se je kazal naprej v številnih posredovanjih, ki so jih imeli za legitimne. Monroejeva doktrina³ je takšno početje uzakonila za ZDA, države pa so skozi celotno 20. stoletje imele poleg težav z demokracijo tudi silo, ki se je vmešavala v vse, kar ni bilo pravilno.

Poseganje ZDA v delovanje LA držav ni bilo samo na gospodarskem področju, z vzpostavitvijo odvisnosti tudi na političnem področju, bi lažje dosegali interese na širšem regionalnem področju. V prvi vrsti bi bile to gospodarske koristi, v drugi vrsti pa bi razvoj in rast sledila priporočilom ZDA.

5 Demokratizacija in prehod držav v demokracijo

Potter je demokratizacijo opredelil kot politične spremembe v demokratični smeri, s tem je bil bolj natančen od valov demokratizacije, ki jih navajamo po Huntingtonu (v Fink Hafner 2000, 10). Demokratizacija je dolgotrajen proces, ki je večplasten ter se razlikuje od države do države. Glede na značilnosti države se razlikuje proces demokratizacije, pomembna pa je

³ Monroejeva doktrina, ki je sicer izrecno zahtevala spoštovanje načela neintervencije (evropskih kolonialnih sil), se je v nekaj desetletjih spremenila v izrazit instrument ameriškega intervencionizma in hegemonstva v Srednji Ameriki, in sicer: z intervencijo v Kolumbiji so ZDA vzpostavile t. i. »vlado panamske republike«, ki je razglasila neodvisnost Paname in ki so jo ZDA takoj vojaško okupirale (1903); v Dominikanski republiki (1904); na Kubi (1906); s silo so ZDA vzpostavile de facto protektorate nad Hondurasom in Nikaragvo (1911), Haitijem (1915) in Dominikansko republiko (1916); v času državljanske vojne v Mehiki so ZDA intervenirale dvakrat (1914, 1916). ZDA pa so se skladno z Rooseveltovo politiko dobrega sosedstva odpovedale pogodbeno določeni pravici do intervencije na Kubi (1934) in Panami (1936). V obdobju po 2. svetovni vojni je Trumanova doktrina tisti temelj, ki pomeni kontinuiteto veljavnosti Monroejeve doktrine v novih političnih okoliščinah boja proti komunizmu: intervencija ZDA v Gvatemali (1954) zaradi »prodora mednarodnega komunizma« v to državo; intervencija na Kubi (1961) zoper komunistični režim F. Castra; intervencija v Dominikanski republiki (1965) zaradi levega in desnega ekstremizma ter zaščite državljanov ZDA; intervencija v Čilu (1973) in Grenadi (1983) zaradi prokomunističnih režimov in zaščite državljanov ZDA; intervencija v Panami (december 1989) zaradi zaščite življenj ameriških državljanov, obnavljanja demokracije in ohranitve integritete sporazuma o Panamskem kanalu. Neprikriti intervencionalizem izvajajo ZDA tudi proti komunističnim režimom v Nikaragvi (od 1979 do zadnjih volitev) in Kubi (od 1961); obe državi sta namreč nelogična tujka v ameriški interesni sferi. (Simoniti 1990)

predvsem politična situacija pred demokratizacijo in sodelovanje starih in novih političnih elit med demokratizacijo. Za Tomšiča predstavlja demokratizacija proces politične modernizacije družbe, začetek, vpeljava in generiranje sprememb, ki pomenijo oblikovanje razvite demokracije, kot politične ureditve (Tomšič 2002, 128). Z razlago demokratizacije je treba opisati tudi vlogo vojaške organizacije pri tem prehodu in kakšen je vpliv na prehod.

5.1 Faze demokratizacije

Tomšič (2002, 129) govori o treh fazah demokratizacije:

- demokratični prehod,
- demokratična konsolidacija,
- demokratična stabilizacija.

Za nadaljevanje opredeljevanja se bomo predvsem osredotočili na demokratični prehod kot samostojno enoto raziskovanja. Na kratko pa bomo v tem poglavju opisali vse tri faze demokratizacije.

Prva faza demokratizacije je demokratični prehod, kjer se izvaja proces odprave avtoritarnega režima, vzpostavlja se ustavna ureditev in oblikujejo se proceduralna pravila. Demokratični prehod je proces političnega tekmovanja in razpustitve avtoritarnih organizacij in odprave zakonov, ki so neskladni za demokratično politiko (Tomšič 2002, 129). Proces je lahko kratek, če stare elite niso več zmožne opravljati svoje funkcije, to pa odpre pot prodemokratičnim silam.

Demokratična konsolidacija ali utrditev demokracije, ki sledi fazi demokratičnega prehoda, se po mnenju Linza in Stepana odvija:

- če noben relevantni politični, gospodarski ali vojaški subjekt ne mobilizira virov proti demokraciji,
- če večina prebivalstva sprejme demokratične strukture in postopke kot najboljšo ureditev oblasti brez možnosti alternative,
- če sistema ne nadzorujejo močni korporativni subjekti, npr. vojska, cerkev, močni finančni subjekti. (Brezovšek v Fink Hafner 2002, 59)

Med pomembne dejavnike Gasiorowski in Power uvrščata tudi gospodarski razvoj. Politične dejavnike, ki kažejo na konsolidiranost demokracije sta po njuni teoriji:

- uspešna izpeljava drugih parlamentarnih volitev (prve volitve so ustavne),
- uspešna menjava izvršne oblasti z uporabo ustavnih sredstev,
- uspešno dvanajstletno preživetje demokratičnega režima. (Kotar v Fink Hafner 2000, 35)

Tretja in zadnja faza demokratizacije je stabilizacija demokracije. Osnova za stabilizacijo demokracije je konsolidacija demokracije. Poglobljanje demokratičnih standardov, ki vsebujejo participacijo državljanov, tekmovalne ideje, argumentiran javni dialog, poleg tega pa mora stabilizacija demokracije krepiti potencial soočanja sistema z izzivi okolja. (Tomšič 2002, 132)

Ko se vse tri faze zaključijo, lahko govorimo o prehodu države v demokracijo. Čeprav je demokracija stabilizirana, pa to ni proces, ki bi se s tem zaključil, pomeni le, da je demokracija uvedena, treba pa je še vedno krepiti demokracijo in skrbeti za to, da ne bo prišlo do upada demokracije in da ne bo sledil povratak k avtoritarnim režimom. Vsake uspešno izvedene demokratične volitve so konsolidiranost demokracije tudi po več kot 50 letih, ko se demokracija v uvede v vse ravni družbenega življenja.

5.2 Demokratični prehod

Ko govorimo o demokraciji, ne smemo pozabiti, da je bilo ponekod treba do tega priti. Ta proces spremembe k demokraciji poznamo pod pojmom demokratična tranzicija ali prehod. Demokratična tranzicija je celoten proces spremembe oblasti od začetka do konca, torej od konca prejšnjega avtoritarnega ali totalitarnega režima do situacije, ko demokratične strukture s pomočjo sprejete nove ustave začno stopati v areno in politična elita prilagodi svoje obnašanje liberalno demokratični praksi. Med tranzicijo pravila politične igre še niso definirana, stalno se spreminjajo in so predmet ostrih protestov, demokracija pa še zdaleč ni obravnavana kot stalnica. Demokratična tranzicija zadeva predvsem razpust avtoritarnih institucij in njihovo zamenjavo s parlamentarnimi. (Rizvan 2002, 139)

Tri pogloblitve teoretične šole razlagajo proces demokratizacije:

- modernizacijska (razlaga se osredotoča na več socialnih in ekonomskih pogojev, ki so ali vezani na obstoječe liberalne demokracije ali pa so nujni za uspešno demokratizacijo),

- tranzicijska (razlaga se ukvarja s političnimi procesi in pobudami elit ter z odločitvami, ki peljejo od avtoritarne vladavine k liberalni demokraciji),
- strukturna (razlaga je usmerjena predvsem na spremenljive in kompleksne strukture demokraciji naklonjenih sil). (Rizvan 2002, 140–141)

Za začetek demokratičnega razvoja je treba zagotoviti osnovne pogoje, Moore jih navaja kar pet:

- vzpostavitev ravnotežja v izogib premočni državi ali preveč neodvisni zemljiški aristokraciji,
- preobrat k ustrezni obliki komercialnega kmetijstva,
- oslabitev zemljiške aristokracije,
- preprečitev koalicije med aristokracijo in buržoazijo proti kmetom in delavcem,
- revolucionarni prelom s preteklostjo pod vodstvom buržoazije. (Rizvan 2002, 145)

Če imamo že različne teorije, je pomembno tudi, kako poteka sam proces demokratizacije. Rustow, ki poudarja pomembnost historičnega političnega procesa, zaznamovanega s socialnim konfliktom, opredeli štiri faze procesa demokratizacije:

- 1. faza: podlaga – vzpostavitev nacionalne enotnosti, da se večina ljudi čuti zavezana politični enotnosti,
- 2. faza: priprava – zaznamuje podaljšan in neodločen politični boj (krhka demokracija, ki se lahko konča z nadvlado ene skupine),
- 3. faza: odločitev – politične elite se odločijo za kompromis in sprejmejo demokratična pravila, ki vsaki izmed njih podeli vlogo v političnem življenju,
- 4. faza: privajanje – ko sprejeta pravila postanejo navada, je demokratična oblika trdno vzpostavljena. (Rizvan 2002, 143)

O'Donnell in Schmitter trdita, da v manjših državah LA v tranziciji igrajo pomembno vlogo domači dejavniki, hkrati pa opozarjata, da se lahko pojavijo v procesu tranzicije neobičajni

dogodki, v katerih se soočamo z elementi naključja, nepredvidljivosti in z napačnimi informacijami, katerim sledijo demokratični trenutki, ki jih preživimo, ne da bi jih razumeli.

Vsem omenjenim teorijam je skupno to, kako pomemben je pomen zgodovinske edinstvenosti in naključnosti, torej časovni potek in kontekst demokratizacije v posamezni državi. Poleg tega vse razlage priznavajo, da sta ritem in oblika demokratizacije v vsaki družbi pod vplivom mednarodnih ekonomskih in političnih dejavnikov.

Pri demokratični tranziciji in konsolidaciji je pomembno, da preučimo specifične izkušnje posameznih držav in opredelimo njihova posamična krizna obdobja, ki so vplivala na značaj kasnejših demokratičnih tranzicij in brez katerih ne moremo dojeti pomena demokratične tranzicije procesov in konsolidacije. (Rizvan 2002, 148) V ta namen sta bili izbrani Bolivija in Brazilija, sosednji državi, tako blizu, na določenih področjih pa prav nič blizu in podobni.

5.2.1 Načini demokratičnih prehodov

Na razpad obstoječega sistema ključno vplivata moč opozicijskih sil in pripravljenost starih elit za sodelovanje. Način demokratičnega prehoda je občasno obravnavan kot samostojna spremenljivka in opredeljena z vlogo civilne družbe ter vlogo političnih elit. (Fink Hafner 2000, 19)

Huntington je kot možne načine demokratičnega prehoda glede na akterje prehoda opredelil naslednje:

- preobrazba (vladajoča elita ima vodilno vlogo pri izvajanju demokratičnih reform),
 - zamenjava (opozicijske skupine so nosilci demokratičnega prehoda),
 - kombinacija prvih dveh (vladajoča elita in opozicija sodelujeta),
 - intervencija (zunanja sila z neposredno vojaško silo vsili demokratično ureditev).
- (Tomšič 2002, 162)

Karl in Schmitter podobno kot Huntington opredelita načine demokratičnega prehoda, vendar pri tem upoštevata še enostransko uporabo sile. Razlikujeta štiri načine demokratičnega prehoda:

- reforma (od spodaj brez uporabe sile),
- revolucija (od spodaj z uporabo sile),

- pakt med elitami (pogodba),
- vsilitev (spremembe vsili politična elita). (v Fink Hafner 2000,19)

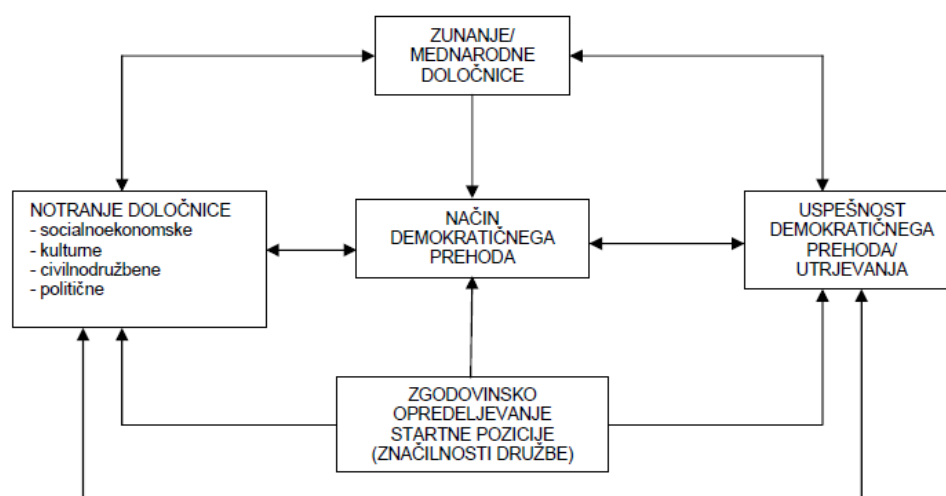
Vsem teorijam demokratičnega prehoda je skupno to, da razlikujejo prehod z uporabo sile ali pa brez. Takšna sila lahko prihaja iz notranjosti države ali pa gre za vmešavanje drugega političnega subjekta, ki s svojo silo skuša vplivati na procese v državi. Pri slednjem lahko pride do tega, da država zazna to kot grožnjo lastni suverenosti in s tem še poslabša potek tranzicije v demokracijo. Z analizo načina demokratičnega prehoda Bolivije in Brazilije bomo dobili prvi kazalec, ki nam bo pokazal, če med tema državama res obstaja razlika glede demokratizacije ali ne.

5.2.2 Dejavniki uspešnega demokratičnega prehoda

Demokratični prehod je lahko uspešen ali pa proces traja dlje, če se vmes pojavijo težave pri konsolidaciji demokracije. V različnih fazah demokratizacije se pojavijo dejavniki, ki vplivajo na uspešnost procesa demokratizacije. Prvi pristop se osredotoča na analizo dejavnika, ki vpliva na uspeh demokratizacije, drugi pristop pa analizira zvezo med vsemi dejavniki.

Na naslednji sliki je lepo prikazano, da prvi sklop sheme predstavlja, da notranje, zgodovinske in mednarodne določnice vplivajo na način demokratičnega prehoda. Drugi sklop sheme pa predstavlja, da na uspeh demokratičnega prehoda vplivajo notranje, mednarodne določnice in način demokratičnega prehoda.

Slika 5.1: Model dejavnikov uspešnega demokratičnega prehoda/utrjevanja

Vir: Hafner Fink (2000, 15).

Notranje določnice/spremenljivke so:

- socialnoekonomske določnice (socialnoekonomske spremenljivke, kot so kompleks ekonomskega razvoja, indeks človekovega razvoja, stopnja blaginje, stopnja družbene neenakosti, BDP na prebivalca, te vplivajo na uspešno izpeljano demokratizacijo; v teoriji je prisoten ekonomski determinizem, ki vidi močno povezanost med stopnjo ekonomskega razvoja družbe in stabilnostjo demokracije);
- kulturne določnice (religija, vrednote in politična kultura, določnice etnične heterogenosti, dejavnik uspešnega prehoda in utrditve demokracije je lahko tudi homogena populacija);
- civilnodružbene določnice (organizirana in močna civilna družba, od moči demokratične družbe je odvisen način prehoda v demokracijo);
- politične določnice (med najštevilčnejšimi in najbolj preučevanimi, med te spadajo učinkovitost in legitimnost političnega sistema, značilnosti elit, izbira institucij, učinki raznih političnih sistemov; nove demokracije ohranijo legitimnost le, če so učinkovite v ekonomskem in političnem prostoru. (Hafner Fink 2000, 16–18)

Pomembna določnica/spremenljivka je tudi zgodovinsko opredeljena začetna pozicija, kjer se pod drobnogled vzamejo socialni, kulturni in politični segmenti družbe, sem spadajo spremenljivke navajanja pripadnosti določenemu civilizacijskemu okolju, zgodovinski imperij, tradicija civilne družbe in zgodovinske demokratične in antidemokratične izkušnje.

Zunanje/mednarodne določnice/spremenljivke so učinek snežne kepe, difuzija, demokratične sosedje, zunanje politike, razpad multinacionalnih držav in oboroženi spopadi. Z razvojem novih instrumentov v mednarodni politiki so se pojavile tudi nove spremenljivke, kot so nadnacionalne institucije, mednarodne organizacije⁴ in agencije ter druge. V določenih primerih zunanji akterji zapovedujejo ali diktirajo notranji razvoj v držav, ki se demokratizirajo. (Fink Hafner 2000, 18)

⁴ Evropska unija in NATO.

Uspešnost demokratičnega prehoda predstavlja razvoj države v smeri sodobnega politično sprejetega sistema. Veliko je spremenljivk, ki vplivajo na potek demokratičnega prehoda. Z gotovostjo pa trdimo, da prav te spremenljivke, kot so kulturne vrednote, heterogenost civilne družbe, značilnosti elit političnega sistema in stopnja družbene neenakosti vplivajo na to, kako bo potekal prehod v demokracijo. Teh lastnosti nima nobena družba oziroma država enakih, tako kot nima enake zgodovine, lahko ima le podobno, oziroma obstaja na določenih stičnih točkah na premici zgodovinskega razvoja ujemanje. Ko je demokracija sprejeta, in sicer z izpeljavo prvih demokratičnih volitev in s spremembo in z zapisom v ustavi ter s spremembo državnih institucij, potrebnih določil, ki varujejo demokracijo, sledi stabilizacija demokracije.

5.3 Stabilizacija in konsolidacija demokracije

Institucionalizacija demokratičnih institucij še ne pomeni, da imamo dejansko opraviti z demokracijo, lahko so zgolj delegirane demokracije. (O'Donnell 1994, 55) Brez politične konsolidacije ni politične stabilizacije demokracije.

Stabilizacija demokracije se tiče tudi politične kulture, ki je naklonjena tvorbi demokracije in tvorbo tudi spodbuja. Stabilizacijo demokracije sestavljajo pozitivna politična kultura, ki legitimira novo vzpostavljene institucije, pravila delovanja, učinkovitost in inkluzivnost. Učinkovitost je pomembna, ko imamo opraviti s strateško stabilnostjo demokracije, ki predstavlja sposobnost političnih elit ter ostalih elit, da tvorijo razvojne strategije. Te razvojne strategije morajo biti sposobne presojsati, nadalje pa iz njih tvoriti načrte delovanja, ki so usmerjeni k doseganju občega dobrega ter so poleg tega utemeljeni na konsenzualnih oblikah dogovarjanja. (Vehovar 2001, 232–237) Koncept politične konsolidacije in stabilizacije je mogoče uporabiti tudi pri ostalih sestavinah procesa demokratizacije, ne le v političnem sistemu, ki pa je bistvenega pomena pri utrditvi demokracije. Oba koncepta morata biti vzporedna in se morata nanašati drug na drugega, da sta bolj trdna. Ker demokracija v Latinski Ameriki ni bila stalnica, je še posebej treba razmišljati, kako jo utrditi. Zelo pomembno je, kaj si o demokraciji misli prebivalstvo, če jo to ne legitimira, jo je težko utrjevati oziroma krepiti. Glavno mnenje o učinkovitosti demokracije se ocenjuje, kako ljudje gledajo na sodelovanje politične oblasti s civilno oblastjo pod okriljem demokracije, kako delujejo institucije, v kakšnem stanju je gospodarstvo in kako živijo prebivalci. Za izboljšanje pogleda prebivalstva na demokracijo se lahko uporabijo reforme na različnih področjih

delovanja družbe, od izboljšanja socialnih ugodnosti za državljane, do spremembe izobraževalnega procesa ter posodobitev zdravstva. Okrepiti pa je treba tudi boj proti korupciji, ki je v svetu glavna grožnja demokraciji, zato mora biti to ena primarnih nalog.

6 Stopnja demokracije v Latinski Ameriki

6.1 Teoretična osnova ocenjevanja stopnje demokracije

Pri kvalificiranju določene države oziroma njene politične ureditve kot demokratične se pogosto uporabljajo zgolj formalni kriteriji, predvsem tisti, povezani s postopki politične selekcije (obstoj kompetitivnih volitev), zanemarjajo pa se ostali vidiki, ki v pomembni meri opredeljujejo naravo demokracije. (Tomšič 2004, 133) V mnogih državah sicer obstajajo osnovni institucionalni mehanizmi demokracije, kot so večstrankarski sistem, splošna volilna pravica in drugi, vendar pa izvršna oblast ni podvržena učinkom institucionalnim omejitvam, poleg tega je pogosto povezana z različnimi neformalnimi centri moči, ki uporabljajo državo za doseganje svojih potencialnih interesov, ki praviloma škodujejo celovitemu razvoju družbe.

Diamond (1999, 10, v Tomšič 2002, 133) je opredelil, da liberalna demokracija obstaja takrat, kadar so zadoščeni naslednji pogoji: obstoj mehanizmov horizontalne odgovornosti nosilcev oblasti, odsotnost »rezerviranih« področij pristojnosti, nad katerimi bi imele oblast skupine, ki niso podvržene nadzoru izvoljenih predstavnikov, ter sistematično vzdrževanje in razvoj političnega in pluralnega državljanskega pluralizma ter individualnih in skupinskih svoboščin. Tomšič poudarja, da so poleg teh pomembni še nepolitični dejavniki, kot so pluralnost medijskega prostora, delovanje pravne države in s tem povezan obseg korupcije ter razvitosti civilne družbe. (2002, 134)

Realno stanje demokracije v določeni družbi nikoli ne ustreza idealom, ki izhajajo iz filozofskih konceptualizacij družbenih mislecev ali iz povsem praktičnih potreb in želja ljudi. Prav zato je primerjalna analiza po mnenju Tomšiča koristna in zaželena. Kljub nepopolnosti, ki je značilna za vse ureditve, tudi tiste, ki se jih imenuje za demokratične, so razlike med njimi velike. Takšno ocenjevanje pokaže na stopnjo ujemanja dejanske situacije z realnim stanjem. Pri merjenju demokracije namreč ni nekih kazalcev, ki bi se jih dalo enoznačno meriti, obstajajo pa dejstva, ki so objektivno merljiva in jih je mogoče uporabiti kot kazalce

posameznih vidikov stanja demokracije (npr. volilna udeležba, število vlad v določenem obdobju, število političnih strank v parlamentu ...). (Prav tam)

V glavnem pri anketah prevladujejo t. i. mehki podatki, ki so mnenjske narave, predvsem s stališča državljanov o različnih družbenih pojavih, in ekstremne ocene izbranih posameznikov, ti so najpogosteje pridobljeni iz javnomnenjskih anket, ki pokrivajo celotno populacijo ali pa samo posamezne ciljne skupine. Na ta način pridobljeni podatki se potem uporabljajo kot posamični kazalci ali pa se iz njih oblikujejo indeksi širših kategorij. Pri tovrstnih analizah so bolj pomembna mesta, ki jih posamezna država dosega, kot pa njihova numerična vrednost, ki nam sama po sebi pove zelo malo.

Narava demokracije kot taka predstavlja tudi za merjenje nadvse težavno nalogo. Težava nastane pri naslednjih momentih: pri problemu veljavnosti (izbira kriterijev demokratičnosti), problemu zanesljivosti (obstoj metod, na osnovi katerih se oceni realno stanje demokracije) in problemu transparentnosti (pravilna razvrstitev kriterijev, metod in postopkov ocenjevanja). (Prav tam)

6.2 Primerjava indeksov demokracije v Boliviji in Braziliji

Pri razlagi pojma demokracija bilo je že zapisano, da je demokracija težko merljiva. Kljub temu pa v literaturi najdemo poskuse merjenja tega pojma. Profesor Vanhalen z Univerze v Tampari je v zgodnjih sedemdesetih letih poskušal narediti model, ki bi države po vsem svetu ocenjeval po stopnji demokracije. Pri svoji raziskavi se je naslanjal na dva osnovna kazalca. Prvi se tiče politične tekmovalnosti, drugi pa politične participacije. Skozi ta dva kazalca je ocenjeval države po vsem svetu od leta 1810. Iz obeh kazalcev pa je s formulo dobil indeks demokracije.

Čeprav je proces dokaj enostaven, ni velikega števila vhodnih podatkov, ki se jih spremlja, pa glede na rezultate vidimo, da vseeno pridemo do nekih zaključkov, ali je v državi prisotna demokracija in če je prisotna, kakšna je oblika demokracije, šibka ali močna in se krepi, oziroma se je zgodilo nekaj, kar je pomenilo zavrtje procesa demokratizacije.

V Tabeli 6.2 se nahajajo podatki za Bolivijo. Vpisani so podatki o vladnem sistemu in katero leto so bile izvedene volitve. Navedena je največja stranka tistih volitev, koliko glasov je

stranka dobila, koliko prebivalcev je glasovalo na volitvah. Zadnji dve spremenljivki v tabeli sta število populacije in delež volivcev glede na celotno populacijo. Če je v državi prišlo do spremembe ali nasilnega prevzema oblasti, je to tudi navedeno.

Drugi del tega poglavja pa bo namenjen ocenjevanju demokracije na drugačen način, kot sta ga osnovala Fitzgibbon in Johanson. Za osnovo sta vzela 15 kriterijev, ki so navedeni v nadaljevanju. Namen njune analize je pridobiti čim bolj korektne podatke o stanju demokracije glede na te postavljene kriterije. Države sta potem rangirala glede na te kriterije in jim določila, katero mesto zasedajo. Tako sta dobila podatke, ki so bili med seboj primerljivi z Vanhalenovim indeksom demokracije. Časovno obdobje Fitzgibbona in Johansona je tudi manjše, saj ne zajema let pred drugo svetovno vojno, tudi osnovni interval je pet let, čeprav so se podatki zbirali za vsako leto.

Brazilijska v primerjavi z Bolivijo nima tako razgibanega političnega dogajanja. Letnice državnih udarov bodo pripomogle k razlagi padanja ali rasti indeksa demokracije ali pa ranga demokracije.

Tabela 6.1: Posebnosti Brazilije in Bolivije glede spremembe oblasti

Brazilijska		Bolivija		Bolivija		Bolivija	
Leto	Posebnost v političnem dogajanju	Leto	Posebnost v političnem dogajanju	Leto	Posebnost v političnem dogajanju	Leto	Posebnost v političnem dogajanju
1930	Coup d'etat – posledica začasna vlada Vargas 1930–1934	1920	Coup d'etat junija	1943	Coup d'etat decembra 1943, G. Villaroel na oblasti 1943–1948	1952	Revolucija
1937–1945	Diktatura Vargas	1930	Coup d'etat – posledica vojaška vlada	1946	Coup d'etat	1964	Coup d'etat 1964 – posledica vojaška vlada 1964–1966
1964	Vojaški coup d'etat aprila 1964 – posledica začasna vojaška vlada 1964–1966	1934–1939	Coup d'etat novembra 1934 – posledica veliko vojaških vlad	1951	Coup d'etat po splošnih volitvah maja 1951	1969	Coup d'etat 1969 – posledica vojaška vlada 1969–1981

Vir: Peace research institute Oslo.

V Tabeli 6.1 za Brazilijo navedemo samo tri večje spremembe v političnem dogajanju do leta 1980. Medtem, ko Bolivija z devetimi spremembami krepko prehití Brazilijo. Te spremembe so lepo opazne na grafu 6.1, ki predstavlja stopnjo demokracije za Bolivijo in pa graf 6.2 za Brazilijo, ki prav tako pokaže nihanje v stopnji demokracije glede na spremembo političnega dogajanja. Vsak državni udar pomeni padec stopnje demokracije na 0.

Tabela 6.2: Podatki, po katerih se računa indeks demokracije med leti 1900–2000 za Bolivijo

Vladni sistem/ leto volitev	Največja stranka	Glasovi za največjo stranko, % vseh glasov/sedežev	Število vseh glasov	Celotna populacija	Volivci kot % celotne populacije
1899	José Manuel Pando	(90,0)	54	1.881.000	0
1904	Ismael Montes	(95,0)	43.000	1.886.000	2,3
1908	Ismael Montes	100,0	---	2.006.000	0
1909	Eliodoro Villazón	(90,0)	---	2.036.000	(2,3)
1913	Ismael Montes	100,0	---	2.160.000	(3,0)
1917	José Gutiérrez Guerra	89,0	82.000	2.140.000	3,8
1921	Bautista Saavadra	(90,0)	---	2.161.000	0
1925	Hernando Siles	97,3	72.549	2.263.000	3,2
1931	Daniel Salamanca	(90,0)	38.000	2.425.000	1,6
1940	Enrique P. de Castillo	82,3	85.000	2.690.000	2,3
1947	Enrique Hertzog	50,2	86.883	2.916.000	3,0
1952	Victor Paz Estenssoro	42,9	126.125	3.070.000	4,1
1956	Hernán Siles Suazo	82,2	958.016	3.390.000	28,3
1960	Victor Paz Estenssoro	74,5	987.730	3.820.000	25,8
1966	Rene Barrientos Ortuno	61,6	1.099.525	4.450.000	24,7
1982	Siles Zuazo	36,0	1.469.377	5.919.000	24,8
1985	Víctor Paz Estenssoro	(60,0)	1.410.845	6.429.000	21,9
1989	Jaime Paz Zamora	55,0	1.563.182	6.431.000	24,3

1993	Sánchez de Lozada	33,8	1.647.710	7.065.000	23,3
1997	Hugo Bánzer Suárez	22,3	2.240.000	7.600.000	29,5

Vir: Peace research institute Oslo.

Nemiri in politični pretresi so se v Boliviji dogajali že v začetku stoletja. Tako je bil prvi državni udar že leta 1899, naslednji se je zgodil leta 1920. Leta 1930 je z vojaškim udarom na oblast prišla vojaška organizacija. Zatišje ni trajalo dolgo, čez štiri leta je sledil ponovni državni udar, ki je prinesel nestabilnost in veliko vojaških vlad vse do leta 1939. Novembra 1943 je bil ponovno državni udar. Leta 1951 so bile v državi splošne volitve, vendar je leta 1952 sledila revolucija. Z letom 1964 so na oblast stopili ponovno vojaški predstavniki. Vojaške vlade so se potem menjale od leta 1964 do leta 1981. Populacija se je od leta 1900 do 2000 povečala z zabeleženega 1,8 milijona na 7,6 milijona. Sorazmerno z večanjem prebivalstva se ni večalo število udeležencev na volitvah. Večji preskok pri politični participaciji se je zgodil po revoluciji leta 1952. Na naslednjih volitvah se je povečalo število oddanih glasov. Zanimiv podatek je tudi zadnji, kjer je imel Hugo Bánzer Suárez le 22,3 odstotka števila prejetih glasov pri izvolitvi.

Kako se je glede na te zbrane podatke spreminjal indeks demokracije, lahko pogledamo v tabelo v prilogi. Iz podatkov v prilogi je narejen graf 6.3.

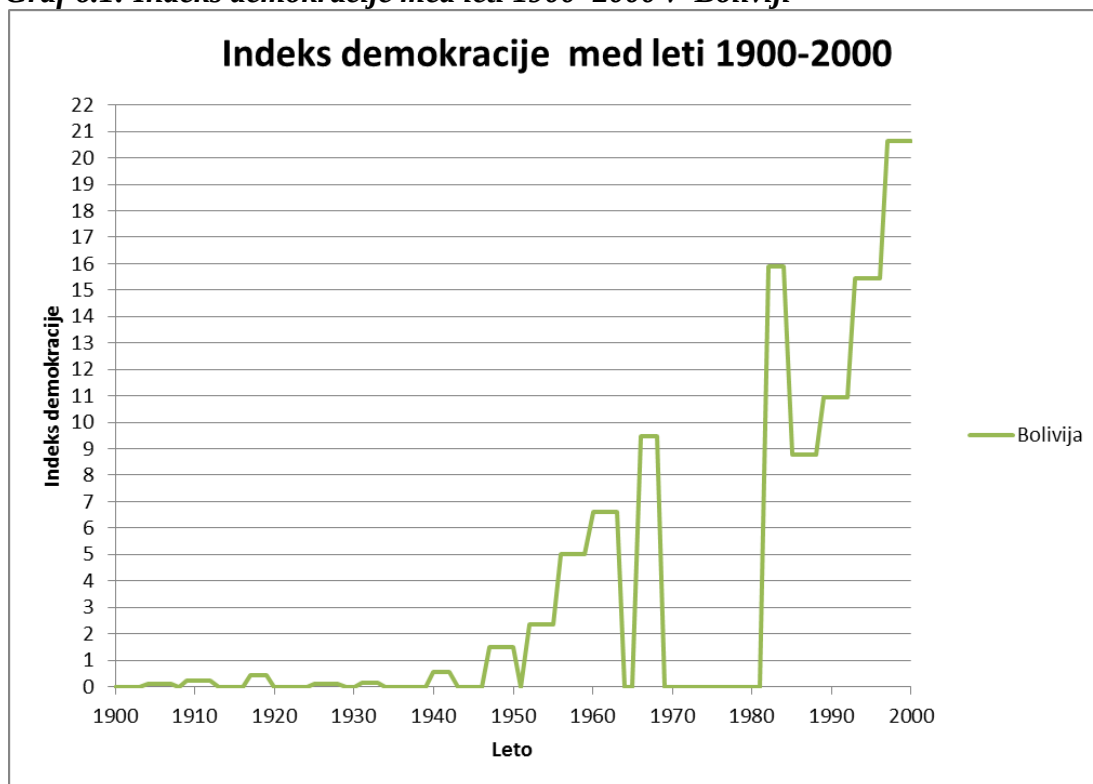
Tabela 6.3: Podatki, po katerih se računa indeks demokracije med leti 1900–2000 za Brazilijo

Vladni sistem/ leto volitev	Največja stranka	Glasovi za največjo stranko, % vseh glasov/sedežev	Število vseh glasov	Celotna populacija	Volivci kot % celotne populacije
1898	Campos Sales	91,7	458.000	17.580.000	2,6
1902	Rodrigues Alves	83,4	634.000	19.162.000	3,3
1906	Alfonso Pena	98,6	292.000	20.962.000	1,4
1910	Hermes da Fonseca	64,5	625.000	23.415.000	2,5
1914	Venceslau Bras	91,8	575.000	25.520.000	2,3
1918	Rodrigues Alves	100,0	385.376	26.576.000	1,1
1919	Epitacio Pessoa	71,1	402.000	26.839.000	1,5
1922	Artur Bernardes	59,5	783.000	28.542.000	2,7
1926	Washington Luiz	99,8	689.116	30.953.000	2,2

1934	Getúlio Vargas	74,8	234	36.404.000	0
1945	Enrico Dutra	52,4	6.200.805	46.310.000	13,4
1950	Getúlio Vargas	46,6	8.254.989	51.976.000	15,9
1955	Juscelino Kubitschek	33,8	9.097.014	60.200.000	15,1
1960	Janio Quadros	44,8	12.586.354	69.720.000	18,1
1966	Arthur de Costa e Silva	100,0	---	83.890.000	0
1969	Emilio Carrastazu Médici	100,0	---	92.280.000	0
1974	Ernesto Geisel	100,0	400	103.350.000	0
1978	Joao Baptista Figueiredo	60,0	592	115.400.000	0
1985	Tancredo Neves	72,7	660	135.564.000	0
Parlamentarne volitve:					
1986	Stranka brazilskega demokratičnega gibanja	53,4	58.650.000	138.493.000	42,3
1990	Stranka brazilskega demokratičnega gibanja	21,7	33.600.000	144.723.000	23,2
1994	Stranka brazilskega demokratičnega gibanja	20,8	63.313.805	153.725.000	41,2
1998	Liberalna stranka	16,0	67.723.027	161.500.000	41,9
Predsedniške volitve:					
1985	Tancredo Neves	72,7	660	135.564.000	0
1989	Fernando Collor de Mello	53,0	66.166 362	142.306.000	46,5
1994	Fernando H. Cardoso	54,3	63.331.845	153.725.000	41,2
1998	Fernando H. Cardoso	53,1	67.723.027	161.500.000	41,9

Vir:Peace reseach institute Oslo.

Graf 6.1: Indeks demokracije med leti 1900–2000 v Boliviji

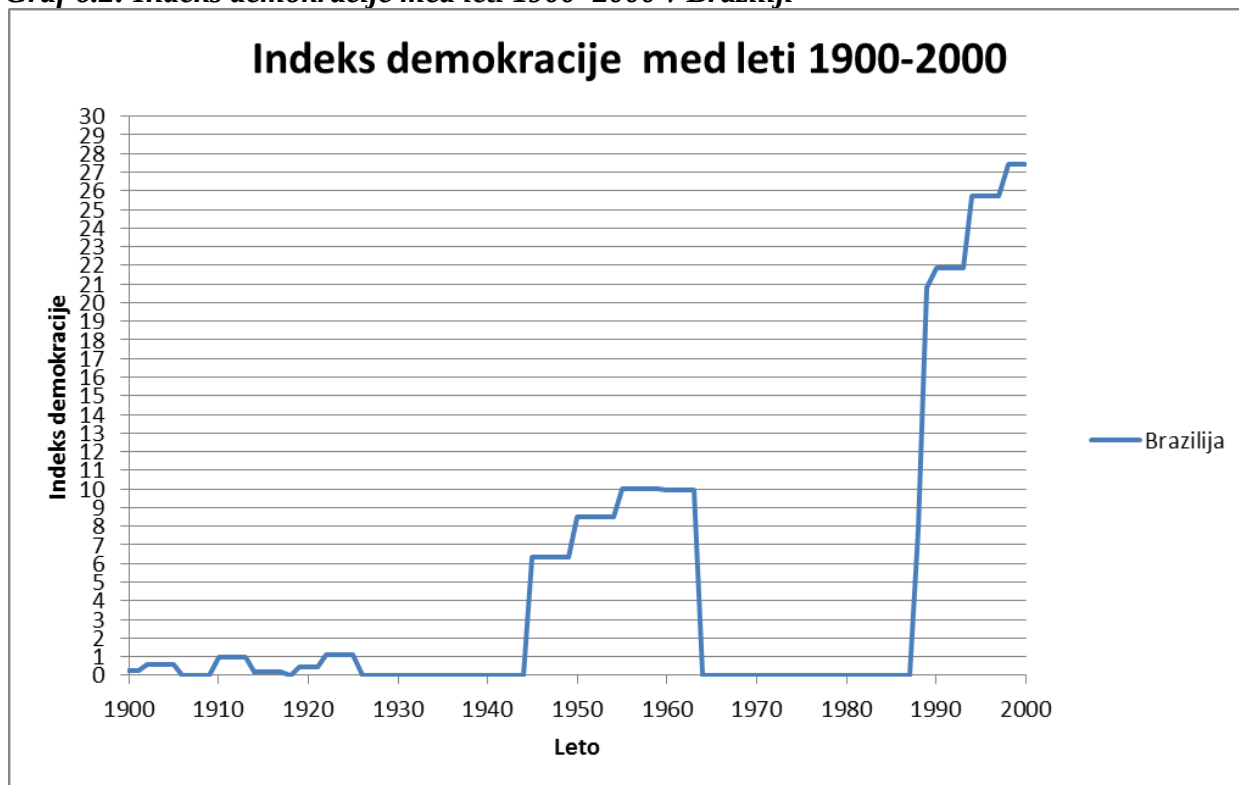
Vir: Peace research insitute Oslo.

Z grafa je razvidno, da je bila demokracija v začetku stoletja zelo nizka, oziroma je ni bilo. Lepo je vidno, da med leti 1964 in 1981 demokracije ni, takrat se je zvrstilo veliko število vojaških režimov. Velik preskok se je zgodil v letih 1982 in 1997. Podatki so s tem indeksom zbrani samo do leta 2000. V novo tisočletje je Bolivija vstopila z večjo stopnjo demokracije in ne tako, kot je bilo leta 1899 z državnim udarom.

Za Brazilijo so v istem časovnem obdobju prav tako zbrani podatki, na osnovi enake tabele kot za Bolivijo. V 20. Stoletju ima tako manj razgibano zgodovino sprejetja demokracije kot Bolivija. Brazilija je stoletje začela z demokracijo, ki jo je indeks zaznal v majhni meri. Vse do leta 1926 je bilo zaznati zametke demokratizacije. Leta 1930 se je zgodil državni udar. Vargas je vladal med leti 1930–1934. Leta 1937 se je Vargas ponovno vrnil na oblast kot diktator in vladal vse do leta 1945. V desetih letih je bil tako indeks demokracije 0. Vojaški državni udar 1964 je pripeljal na oblast generala, ki je vladal do leta 1966. Leta 1985 so bile predsedniške volitve, naslednje leto pa še parlamentarne. Indeks demokracije je bil 0 vse do leta 1986, ko so se izvedel parlamentarne volitve, s tem letom se je krepko dvignil.

Populacija se je od leta 1900 do 2000 povečala z zabeleženih 19 milijonov na 161 milijonov. Sorazmerno z večanjem prebivalstva se ni večalo število udeležencev na volitvah. Večji preskok pri politični participaciji se je zgodil po volitvah leta 1986. Kako se je glede na te zbrane podatke spreminjal indeks demokracije, lahko številčno pogledamo v tabeli v Prilogi B. Iz podatkov v prilogi je narejen graf 6.2.

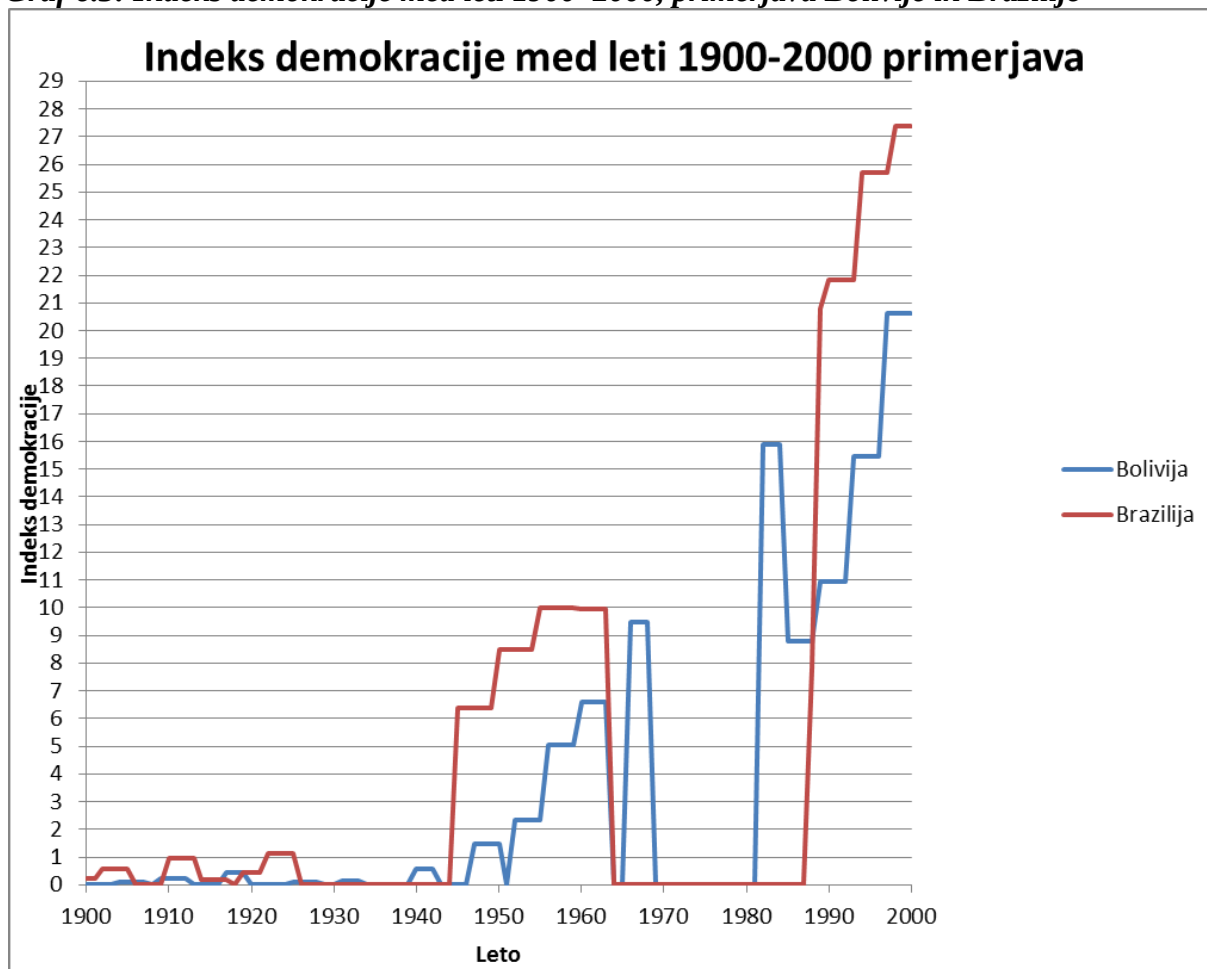
Graf 6.2: Indeks demokracije med leti 1900–2000 v Braziliji

Vir: Peace research institute Oslo

Iz grafa 6.2 vidimo, kako se je stopnja demokracije spreminjala v obeh državah. Vidimo, da je Bolivija prej začela postopek sprejetja demokracije, vendar je potrebovala več časa, da se je indeks demokracije dvignil nad 20. Brazilija je dalj časa potrebovala, da je zamenjala vojaško oblast, vse do leta 1987. Vmes je bilo obdobje, ki bi lahko predstavljalo lep začetek za razvoj demokracije, vendar se je potem zgodil državni udar.

Graf 6.3: Indeks demokracije med leti 1900–2000, primerjava Bolivije in Brazilije

Vir: Peace research institute Oslo.

Čeprav je pri Boliviji indeks demokracije večkrat večji od 0 kot pri Braziliji, se državi razlikujeta v višini indeksa. Brazilski indeks je po parlamentarnih volitvah poskočil za dvakrat več kot Bolivijski. Čeprav se indeks računa glede na splošne podatke, pa lahko vseeno vidimo, kdaj se je dogajal pretres na političnem področju in kako je to vplivalo na indeks demokracije.

V nadaljevanju bomo stopnjo demokracije z Vanhanenovim indeksom demokracije primerjali še z BDP na prebivalca v istem obdobju.

Drugačen pristop glede demokracije sta uporabila Fitzgibbon in Johnson, ki sta območje Latinske Amerike najprej razdelila na države. Da bi lahko dobila oceno demokracije, sta države razvrstila lestvično glede na stopnjo demokracije. Začela sta z raziskovanjem

demokracije leta 1900, ker takrat ni bilo povsod demokracije. Drugi mejnik je leto 2000 zaradi porasta demokracije, tako da je imelo večino držav v regiji svobodne volitve. Proces demokratizacije ni bil v naprej določen, bil pa je nepovraten, neizprosen in ni bil trajen. Iz Tabele 6.4 bomo razbrali, kdaj se je mesto, ki sta ga zasedli državi, spremenilo in ali je na to vplival državni udar. Bolivija in Brazilija se po drugi svetovni vojni znajdetata na koncu, na 18. in 11. mestu demokracije. Prva država je z najboljšo demokracijo Urugvaj. Zadnji leta 1945 pa je Paragvaj. Tako Fitzgibbon in Johnson vsakih pet let strneta vse letne kazalnike ter države glede na te kazalnike porazdelita po mestih od 1 do 20. Leta 1960, ko se začnejo demokratični prehodi, sta Bolivija in Brazilija na 18. in 7. mestu. Brazilija je od leta 1945 skočila na 7. mesto, vmes pa celo na 5. V letu 1980, ko gre proces demokratizacije počasi h koncu, pa je Bolivija še vedno na 18. mestu in Brazilija na 12. mestu. Prva demokratična država med leti 1945–1995 je glede na povprečje mest Kostarika in na drugem mestu Urugvaj.

Tabela 6.4: Fitzgibbon-Johnsonov pogled na demokracijo v Latinski Ameriki 1945–1995

Država	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1991	1995
Argentina	5	8	8	4	6	7	5	11	3	5	4
Bolivija	18	17	15	16	17	18	17	18	16	14	14
Brazilija	11	5	5	7	8	10	9	12	9	6	6
Čile	3	2	3	3	3	2	11	14	14	4	3
Kolumbija	4	6	6	6	7	6	4	4	5	8	7
Kostarika	2	3	2	2	1	1	1	1	1	1	1
Kuba	6	4	7	15	18	13	7	6	10	12	16
Dominikanska republika	19	19	19	18	14	14	13	8	13	11	13
Ekvador	14	9	10	10	12	9	14	9	11	9	9
El Salvador	13	14	11	12	11	8	10	16	17	19	17
Gvatemala	12	10	14	13	13	13	15	17	19	18	19
Haiti	16	18	17	19	20	20	20	20	20	20	20
Honduras	17	15	12	14	15	16	16	15	15	17	18
Mehika	7	7	4	5	4	5	3	3	6	7	8
Nikaragva	15	16	18	17	16	17	18	7	12	10	11
Panama	8	11	9	11	10	11	12	10	9	15	10
Paragvaj	20	20	20	20	19	19	19	19	18	16	15
Peru	10	13	16	9	9	11	8	5	8	13	12
Urugvaj	1	1	1	1	1	3	6	13	4	3	2
Venezuela	9	12	13	8	5	4	2	2	2	2	5

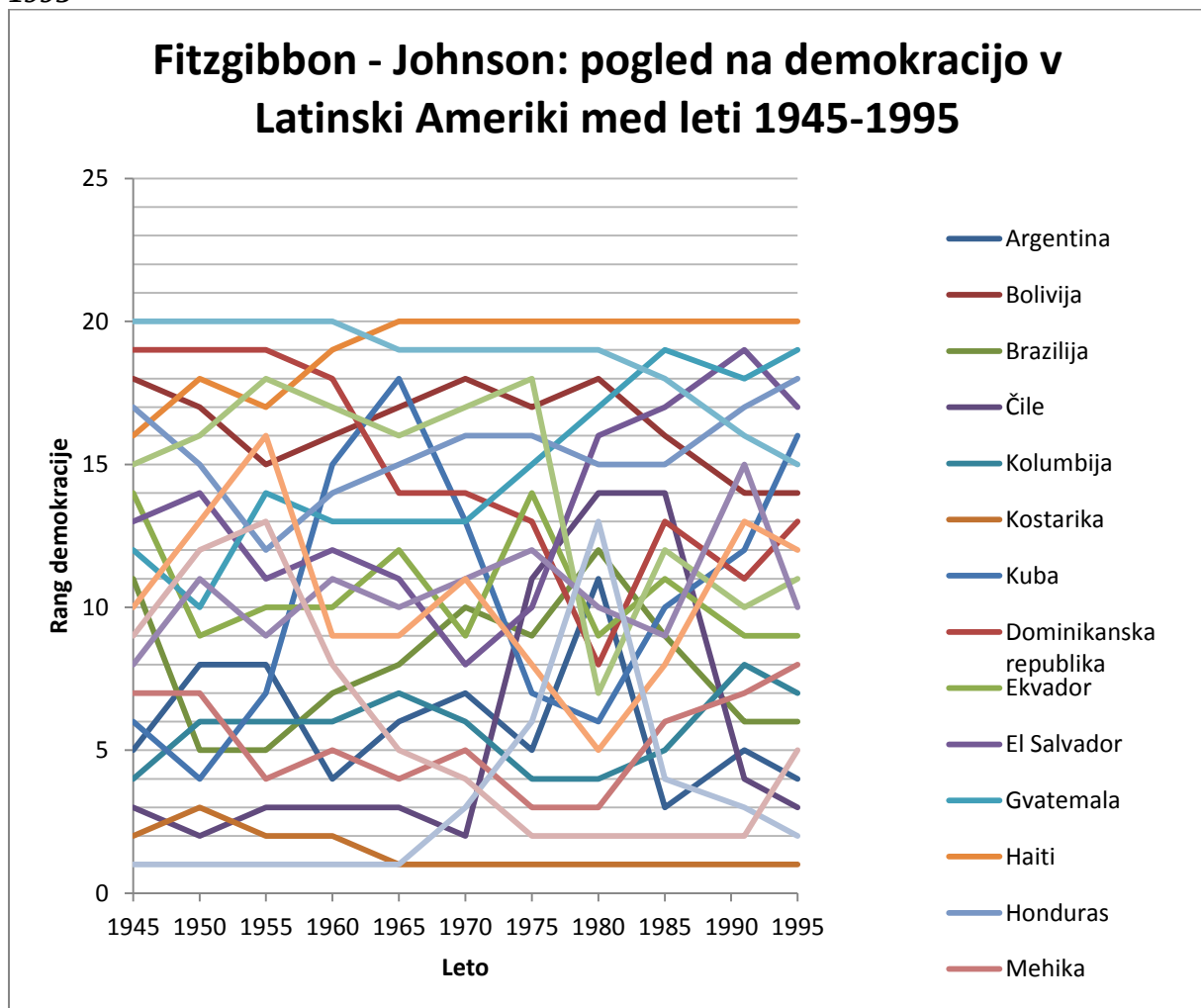
Vir: Fitzgibbon – Johanson v Kelly (2004).

Fitzgibbon in Johanson sta opredelila standarde in kriterije za oceno demokracije:

- izobrazba zadostuje za vsebino in vitalnost političnih procesov,
- dokaj ustrezen življenjski standard,
- občutek notranje enotnosti in nacionalne kohezije,
- prepričanje, ki ga imajo ljudstva v svojem individualnem političnem dostojanstvu in zrelosti,

- odsotnost tuje nadvlade,
- svoboda tiska, govora, združevanja, radia,
- svobodne volitve, pošteno prešteti glasovi,
- svoboda organizacije strank, pristna in učinkovita stranka opozicije,
- zakonodajni nadzor nad izvršilno vejo,
- neodvisno sodstvo; spoštovanje njegovih odločitev,
- zavest javnega zbiranja in porabe sredstev,
- inteligen ten odnos do socialne zakonodaje, vitalnost takšne zakonodaje,
- svoboda političnega življenja zaradi vpliva cerkvenega nadzora,
- odnos do razvoja tehničnega in znanstvenega v javni upravi,
- inteligentna in sočutna uprava ne glede na lokalno samoupravno prevlado. (Kelly 2004)

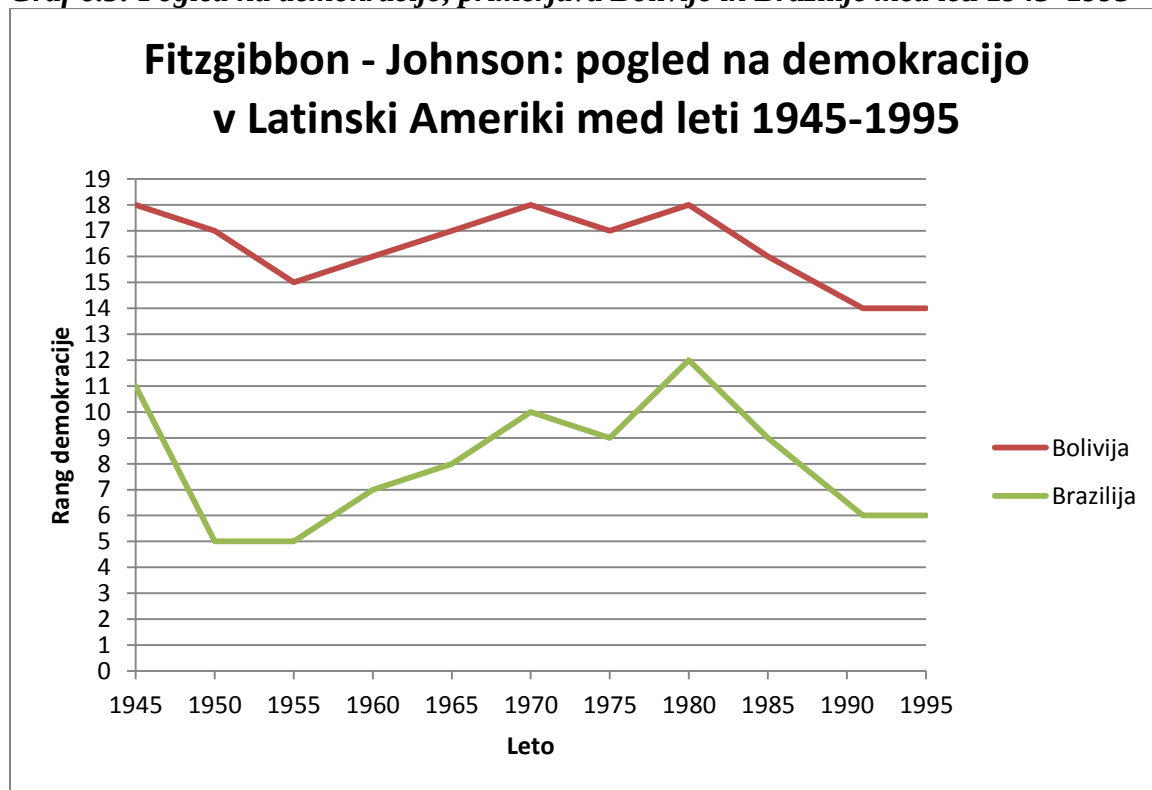
Graf 6.4: Fitzgibbon-Johnsonov pogled na demokracijo v Latinski Ameriki med leti 1945–1995

Vir: Fitzgibbon – Johanson v Kelly (2004).

Z grafa 6.4 je možno razbrati, kako se giba demokracija v LA. Ker je v vzorec vključen v veliko držav, je analiza otežena. Lepo se vidi krivulja Kostarike, ki je od leta 1965 na lestvici prva. Za lažjo predstavo sta Brazilija in Bolivija izločeni in predstavljeni samostojno na grafu 6.4. Pri branju grafa je treba upoštevati, da je kriterij mesto razvrščanja.

Graf 6.5: Pogled na demokracijo, primerjava Bolivije in Brazilije med leti 1945–1995

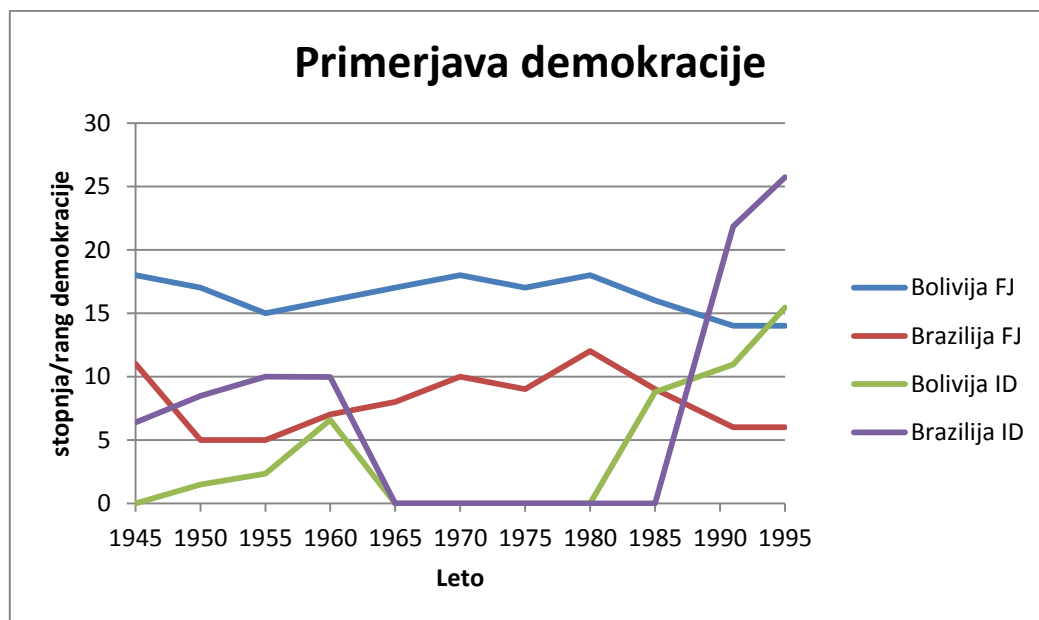

Vir: Fitzgibbon – Johanson v Kelly (2004).

Na grafu Brazilije je videti, da je bila najboljša demokracija med leti 1950 in 1955. Leta 1950 je prišel na oblast G. Vargas. To je bilo obdobje, ko je bila Brazilija v Latinski Ameriki najvišje uvrščena, in sicer na peto mesto. Najslabšo oceno pa je imela leta 1980, čeprav se ni dogajal noben upor, je imela demokracija v tistem letu težave in je država padla na 12. mesto, v tem času pa se je že začel program demokratizacije. Bolivija na drug starani nikoli ni padla pod 15. mesto, kar pomeni, da se je demokracija nahajala v zadnjem delu držav. Najvišje je bila država tako ocenjena s 15. mestom leta 1955, leta 1952 pa se je zgodila revolucija. Najslabše mesto je dosegla v letih 1970 in 1980. Leta 1969 se zgodi vojaški udar in vojaška vlada traja do leta 1981.

V kolikor primerjamo še oba indeksa skupaj in sicer Vanhanenovega in Fitzgibbon-Johansonovega od leta 1945-1995, pridemo do boljših ugotovitev glede demokracije.

Graf 6.6: Primerjava Fitzgibbon-Johnsonovega pogleda na demokracijo in Vanhanenovega indeksa demokracije

Vir: povzeto po Peace reasearc institute Oslo in Kelly (2004).

Iz grafa 6.5 je razvidno, da kjer je stopnja demokracije 0 po Vanhanenu tam je tudi mesto na katerem sta državi glede na ostale države v LA višje. Se pravi manjša je demokracije večje mesto imata državi. Ko se indeks demokracije viša se manjša mesto na katerem se država nahaja. Prvo mesto ima tista država z najboljšo demokracijo in zadnje tista z najslabšo.

7 NAČINI PREVZEMA ALI ZAMENJAVE OBLASTI

Načini prevzema oblasti so odvisni od vrste političnega sistema. Vsak politični sistem ima določeno, kakšen je postopek zamenjave, kdaj in kje se lahko zgodi in kdo lahko prevzame oblast. Ker je večina sodobnega sveta prisežena demokraciji, lahko zamenjavo oblasti gledamo skozi prizmo demokratičnosti. Vsaka zamenjava oblasti v demokraciji mora imeti podporo državljanov, ki v ustavo države zapišejo vrsto političnega sistema in način, kako in kdaj se lahko zamenjajo predstavniki na oblasti. Zaradi nezadovoljstva z načinom vladanja, lastnih interesov ali interesov opozicijske skupine pa lahko pride do nedemokratskega načina zamenjave oblasti.

Kadar ni več splošnega ljudskega nadzora nad sprejemanjem kolektivnih odločitev in enakosti pred zakonom, takrat govorimo, da je demokratična vlada v težavah. Tako se lahko zgodi

prevzem oblasti, ki je lahko nasilen ali nenasilen. Demokratični prehod države se začne v drugi obliki političnega režima, razlogi za prevzem takšnega sistem so različni. Kratka razlaga poseganja, prevzemanja in zamenjave oblasti nam bo koristila za razlago primerjave med Brazilijo in Bolivijo.

Državne skupine na oblasti lahko propadejo, oziroma jih zamenjamo v treh širokih skupinah okoliščin:

- ko so šibke in ranljive zaradi notranjih ali zunanjih pritiskov,
- ko v lastni družbi nimajo dovolj legitimnosti, v prvi vrsti med politično pomembnimi deli družbe,
- ko se ne morejo upreti izzivom, ki izvirajo iz interesov v družbi. (Kamrava 1992)

Sile, ki so odgovorne za spremembo politično-ekonomskih režimov, lahko tako razdelimo v štiri skupine:

- razlike v uspešnosti gospodarske učinkovitosti in inovativnih sposobnostih različnih gospodarskih sistemov,
- politično tekmovanje za notranjo moč znotraj države,
- tekmovanje držav v mednarodnem sistemu za prevlado in preživetje,
- uspeh med krizo ideoloških ali verskih sistemov. (Bernholtz 2001)

7.1 Razlog za zamenjavo oblasti v Latinski Ameriki

7.1.1 Doktrina nacionalne varnosti ali novi profesionalizem

Novi profesionalizem kot koncept prehoda vojaške organizacije na oblast po mnenju Zagorskega nastane kot posledica bojevanja proti notranjim grožnjam. Teorija je nastala kot posledica razširitve koncepta totalne vojne⁵ na predmet notranje varnosti in nekonvencionalno bojevanje proti notranjim grožnjam. Sovražniki znotraj civilne družbe morajo biti uničeni oziroma onemogočeni. Učinkovit način takega posega znotraj države je bila mobilizacija celotne nacije in prenos sposobnosti na vojaško organizacijo, dokler ne bo dosežena popolna zmaga. Pod popolno zmago se razume zaščita demokratičnega sistema pred zlorabo sovražnika z namenom uničenja naroda. Torej je bilo treba eliminirati demokracijo, dokler se

⁵ Totalna vojna je pred 20. stoletjem obsegala profesionalne vojske, ki so se med sabo bojevale v odprtem spopadu. 20. stoletje pa je vzbudilo potrebo po razširitvi pojma na sposobnost uničenja sovražnikove sposobnosti za bojevanje, z uničenjem celotnih mest, s temeljem, da je vojaško gospodarstvo sprejemljivo in potrebno.

ne uniči sovražnika, vojaška organizacija pa je morala na vseh področjih prepričati ljudi, še posebno kmete, ki bi se lahko pridružili gverilskim gibanjem. V pristojnosti vojaške organizacije je bila tako reforma družbe, izboljšanje gospodarstva z uporabo vojaško-tehnološkega pristopa in na splošno zvišanje življenjskega standarda populacije. (Farcau 1996, 15–16)

Glavni namen doktrine nacionalne varnosti je bil ovreči tezo S. Hungtingtona, ki govori o tem, da je povečanje profesionalizma častniškega zbora v državah tretjega sveta ključ do odstranitve »pretorijancev⁶« in ilegalne intervencije vojaške organizacije v politično sfero. Po njegovem mnenju naj bi se vojaške organizacije Latinske Amerike razvijale podobno kot britanske in ameriške. Vendar ni bilo tako. Povečano urjenje in izobraževanje častniškega zbora jim je dalo občutek, da bi lahko vodili vlado bolje kot civilni politiki. Ta občutek pa je samo še povečal dejstvo, da je bila vojaška organizacija odločilno bolj profesionalna in na splošno bolj kompetentna kot večina lokalnih podjetniških, delavskih in političnih voditeljev. Povečano šolanje vojaške organizacije, ki je bilo videno kot pozitivno, je imelo tako odločilno pomanjkljivost. (Forcau 1996, 18–19)

Pod novim profesionalizmom je vojaška organizacija spoznala, da v zadnjih desetletjih v Latinski Ameriki skoraj ni bilo tujih vojn. Največja grožnja statusu quo je predstavljal svetovni komunizem, ki bo napadel zahod, ne z odprto invazijo, temveč skozi prevrat demokratičnih institucij in z oboroženimi uporniki znotraj države. Medtem ko so se najboljši urili, je vojaška organizacija videla, da imajo dolžnost zagotoviti državno obrambo z edinimi sredstvi, ki jih imajo na voljo. To je za njih predstavljalo popolno kontrolo družbe in vlade, do takrat, ko bo ta grožnja odstranjena. Ker pa je bilo verjetno, da bo grožnja ostala nedoločen čas, saj bo upor sponzoriran iz tujine od ene oziroma dveh supersil, bo vojaška prevlada nad družbo ostala nedefinirano dolgo časa. (Forcau 1996, 18)

Šolanje proti upornikom za latinskoameriške častnike je ponujala ZDA med leti 1960 in 1970 v svoji bazi na Panami ter tudi znotraj ZDA, kjer so se lahko šolali v psihološkem bojevanju, civilnih dejavnostih in političnih akcijah. Vojaške akademije in višje vojaške šole v Latinski Ameriki so temu dodale še svoje intenzivno izobraževanje proti uporništvu in politično

⁶ Pretorijanci naziv za višje častnike, osebno stražo cesarja ali vojskovodij v času rimskega imperija. Tukaj naziv označuje višji privilegirani častniški kader, ki je bil direktno pod nadzorom vojaškega vodje.

povezanih temah, ki so zaokrožile indoktrinacijo nove filozofije v častniškem zboru. (Prav tam)

Brez pomoči supersil se novi liberalizem ne bi razvil in ne bi ostal na oblasti. Teorije, ki so se prenesle od zunaj, so narekovale odstranitev določenega dejavnika, ki je ogrožal državo od znotraj. Vprašanje, kaj bi bilo, če se oficirski zbor ne bi šolal v tujini, ali bi še vedno prepoznal isto grožnjo. Ne glede na to, da je izobraževanje ključnega pomena za posameznika kjer koli in da je od dobrega izobraževanja odvisna tudi demokracija, je bilo treba v Latinski Ameriki poskrbeti, da se demokracija začne razvijati in da se stari vzorci odstranijo iz političnega področja. Mogoče pa so supersile zavarovale lastne interese in dostopnost do surovin.

7.1.2 Vojaški in birokratski avtoritarizem

Vojaški avtoritarizem je ena od treh oblik avtoritarnosti. V tem sistemu je vojaška organizacija ne samo privilegirani akter ampak ima tudi nadzor nad vsemi glavnimi vidiki vladnih odločitev. Primer vladanja Avgusta Pinocheta v Čilu med leti 1973 in 1988 je klasičen primer avtoritarnega režima.

Birokratski avtoritarizem je sistem, ki ga vodi vojaška organizacija, vendar so pri tem močno odvisni od strokovnjakov s področja gospodarstva in politike, kar jim pogosto omogoča precejšno avtonomijo, da določi in nadzoruje vladno politiko. Družboslovci označujejo takšne uradnike za tehnokratske. Vojaški voditelji opozarjajo na strokovno znanje in izkušnje teh birokratov kot ključen element njihove politike gospodarske modernizacije, ki so po navadi uvedene v težkih avtoritarnih pogojih, da se prepreči nasprotovanje gospodarskim reformam. O'Donnell za klasičen primer navaja politični sistem Argentine med 60. in 70. leti prejšnjega stoletja. (International encyclopedia of Social Science)

Različni vojaški generali so prišli na oblast s pomočjo birokratskega avtoritarizma, ker so trdili, da je potrebna njihova intervencija, da bi rešili narod pred civilno korupcijo in neodgovornimi gospodarskimi politikami, ki pestijo regijo. Trdijo, da je zaradi njihovega prihoda na oblast bila regija rešena celotnega gospodarskega in socialnega zloma. (Magalhaes 2014)

Guillermo O'Donnell je izraz birokratski avtoritarizem skoval v sredini 80. let, ko je pojasnjeval naravo avtoritarnih režimov, ki so vladali v regiji med leti 1960 in 1980. Tej vrsti

avtoritarizma je vladala vojaška hunta, za katero je bilo značilno naraščajoče zatiranje političnih nasprotnikov in skupin civilne družbe, saj je imela namen državo preoblikovati v moderno kapitalistično družbo, ki pa je prinesla institucionalizacijo prisile. Forcau (1996, 16) pravi, da z umori niso ustvarjali samo odprt boj proti nasilnim protestnikom na ulicah, temveč so povsod videli grožnjo, v srednjem razredu, tudi v višjih slojih in celo med samo vojaško organizacijo. Upali so, da bodo državo pripeljali do nove inženirske družbe, ki bi bila nepolitična in bi temeljila na tehnoloških zmogljivostih, s katerimi bi dosegli razvoj države.

Razvitost vojaške organizacije omogoča birokratski avtoritarizem, cilj takšnega sistema je predvsem preoblikovanje družbe z institucijo prisile, saj vojaška organizacija ni sposobna tako kot civilna birokracija biti sočutna. S trdim sistemom, ki temelji na vojaški organizaciji, težko zagotovi mehko pri sprejemanju odločitev in servisiranju prebivalstva, vsekakor pa ima visoko mero sposobnosti, profesionalnosti in organiziranosti.

7.2 Volitve

Eden od proceduralnih in institucionalnih minimumov demokracije je po definiciji Dahla tudi pasivna in aktivna volilna pravica. Ostali so še: pravica političnih voditeljev in strank, da tekmujejo za podporo in glasove volivcev; svobodne in poštene volitve; svoboda združevanja; svoboda govora; pluralizem virov informiranja; stabilnost ustanov, ki zagotavljajo, da je javna politika odvisna od izidov glasovanja in drugih oblik izražanja političnih preferenc; in aktivno volilno telo, ki politično participira. (Dahl v Rus in Toš 2005, 297; Dahl v Tomšič 2002, 21; Dahl v Bibič 1997, 119)

Sodobna demokracija temelji na načelu ljudske suverenosti, ki se manifestira na volitvah. Ljudstvo tako uresničuje svojo oblast z namenom, da izvršuje vse ali pa samo nekatere funkcije, takrat govorimo o neposredni demokraciji. Kadar pa ljudstvo voli svoje predstavnike, preko katerih bo izvrševalo oblast, se to imenuje posredna demokracija. Demokratične volitve tako predstavljajo nujen pogoj za vzpostavitev ali ohranitev pravne države. Volivcem volitve omogočajo neposreden vpliv na sestavo parlamenta. Na volitvah volivci podelijo mandate, ki predstavljajo pooblastila, da v imenu volivcev odločajo o najpomembnejših družbenih vprašanjih. Volitve tako predstavljajo instrument legitimnosti, ki pa hkrati predstavlja sredstvo, s katerim ljudstvo nadzoruje oblast. Kot pravi Grad (2004, 55), volitve v vseh demokratičnih državah danes pomenijo temelj legitimnosti nosilcev politične

oblasti. Teoretiki tako dokazujejo, da so volitve bistveni del politične ureditve ter da je od njihove izpeljave odvisna kakovost oziroma demokratičnost politične ureditve.

V demokratičnem političnem sistemu predstavlja glasovanje na volitvah iz več razlogov eno temeljnih in univerzalnih oblik politične participacije. Iz mnogih vidikov »predstavlja lakmusov papir za državljansko udeležbo ter so hkrati nič več in nič manj kot vidna manifestacija, izražanje javnega interesa«. (Brezovšek 2004, 36–37)

Poleg opisane funkcije za delovanje državne oblasti imajo volitve tudi funkcijo pri delovanju in stabilnosti političnega sistema kot celote ter integrativno funkcijo, saj neposredno uvajajo posameznika v politični sistem in v proces izvrševanja oblasti. S tem ko državljan ne glasuje samo za kandidata, temveč za sam politični sistem, ga ne naredi še bolj demokratičnega, ampak demokracijo vzpostavi kot možno ter po potrebi sankcionira vodstvo. (Brezovšek 2002, 36–55)

Zaradi izpeljave legitimnih volitev je treba upoštevati nekatera pravila, ki jih je razvila sodobna demokracija: splošna in enaka volilna pravica, neposredna volilna pravica, svobodna volilna pravica in tajnost glasovanja. Te lahko štejemo med splošne civilizacijske pravice, od njih pa je odvisna tudi stopnja demokratičnosti volitev. Volilno telo tvorijo državljani, od tega, kako širok krog ima volilno pravico, je odvisno, kakšen delež prebivalstva tvori volilno telo. O svobodni volilni pravici govorimo, če lahko volivec na volitvah resnično svobodno izbira med kandidati ali pa tega zaradi lastne izbire ne naredi, oziroma pravice ne uveljavi. Enaka volilna pravica pa pomeni, da ima glas vsakega volivca enako vrednost, da ima samo en glas in da glas nima nobene prednosti pred drugimi volivci. Tajnost glasovanja kot pomembno načelo svobodne volilne pravice pa omogoča volivcu svobodno izbiro in da je njegova izbira neprisiljena. V vlogi volivca smo torej državljani dejansko enakopravni, ne glede na družben položaj in druge razlike ali pravice. (Vrhovac 2006, 8–12)

Latinski Ameriki so volitve predstavljale veliko težav v 20. stoletju. Četudi so bile izvedene, ni nujno, da so bile izpeljane korektno in da so bili glasovi pravilno preštet. Če je bil izvoljen napačen kandidat, je bilo treba izvesti državni udar, da se je stanje normaliziralo. Tudi če so bili glasovi pravilno preštet, je bila lahko težava v tem, da je kandidiral samo en kandidat in da volivci niso imeli izbire. Ko se po 12 letih pravilno izpeljejo vse vmesne volitve, lahko demokracija postane konsolidirana in se lahko začne proces utrjevanja demokracije. Tako

volitve predstavljajo hkrati dobro stran demokratizacije v Latinski Ameriki in veliko težavo med demokratičnim prehodom držav.

7.3 Državni udar

Volitve so demokratična zamenjava oblasti, medtem ko so državni udari nedemokratična. Veliko so se uporabljali v državah Latinske Ameriki, zato je potrebno določiti glavne značilnosti državnih udarov. Od revolucije se razlikujejo glede na spremembo državne ureditve.

Državni udar je torej protiustavna zamenjava oblasti, ki se večinoma izvede z uporabo sile ali pa z grožnjo po uporabi sile. V mnogih državah predvsem Latinske Amerike, Afrike in Azije je takšen način služil kot glavna oblika zamenjave oblasti. Vlada, ki se tako ustanovi, je neposredno podrejena pripadnikom vojaške organizacije, ki so dosegli politični nadzor. Nova vlada je pod nadzorom zaveznikov vojaške organizacije, ki so se našli v civilnem prebivalstvu (IMADE 1993 664). Krunic (1997, 143) pravi, daje dejanje menjave oblasti predvsem nasilen rezultat notranjih družbenih protislovij. Luttwak (1969, 20–27) opisuje državni udar kot metodo prevzema oblasti, ki ni nujno povezana z intervencijo množice ali oboroženih sil, je politično nevtralna in ne predvideva, da uporniki sledijo določeni politiki po prevzemu oblasti. Državni udar definira kot prevzem majhnega, kritičnega dela državnega aparata, preko katerega se potem vrši nadaljnji nadzor nad ostalim delom aparata. Namen udara, ki je izpeljan od znotraj in deluje na območju zunaj vlade, je ločiti stalne uslužbence od političnega vodstva.

Državni udar se izvaja z vrha oblasti in ni revolucija, če ne prinaša korenitih sprememb družbene ureditve. (Vojna enciklopedija 1975, 565)

Nenaden in nasilen padec vlade opisuje državni udar, do katerega pripomore skoraj vedno vojaška organizacija ali vsaj njena pomoč. Državni udar se pojavi med obdobjem nestabilnosti in politične negotovosti, desničarske prvine skušajo vsiliti družbeno disciplino in politično ureditev, ki manjkata. Pri zamenjavi vladajoče skupine ni nujna sprememba družbenega konteksta, znotraj katerega vladajo, je pa mogoče, da se oblast vrne politikom po določenem času, predvsem kadar verjamejo, da so doseženi cilji stabilizacije in ureditve političnega sistema. Vojaška organizacija je vpletena v državne udare zaradi navideznega monopola nad

prisilnimi sredstvi in ker je definirana kot na nek način apokaliptična in nadpolitična. Oborožene sile imajo v manj razvitih družbah veliko več tehničnega in organizacijskega znanja, vladajoča struktura, kot so vojaški častniki, uporniški člani kabinetov ali visoki civilni uslužbenci, pa so tisti, ki izvedejo državni udar. Državne udare je treba razlikovati od pučev, prevratov in revolucije. (Vodovnik 2006, 11)

Uspešno izvedeni vojaški udari nenadoma in nezakonito odstranijo obstoječ politični režim, sprememba režima pa lahko obsega zamenjavo celotnega političnega vodstva ali razveljavitev ustavnih razmerij med različnimi odločevalnimi načeli. (McGowan 2005, 1-2)

Tisti državni udari, ki niso namenjeni neposredni prisvojitvi moči in denarja, izhajajo iz močnega nasprotovanja korupciji in neredu v civilni politiki, povezanega s prepričanjem, da oborožene sile predstavljajo bistvo patriotizma, pripravljenost in zmožnost vojaške organizacije, da brani civilno vlado, pa sta lahko odločilni. Redko se z udarom zagotavljajo dolgoročne rešitve za družbene in gospodarske razlike. (Holmes 2001, 232)

O uspešnosti državnega udara govorimo, kadar so podčastniki pripravljeni sprejeti in izvesti ukaze nove vlade na koncu državnega udara. Zaradi šibke ideološke zvestobe uveljavljenim ustavnim postopkom obstaja nizka stopnja masovnega civilnega odpora ali nesodelovanje vojaške organizacije ter ostalih vladnih uslužbencev. (Vodovnik 2006, 12) Državni udar lahko v skrajnosti z uporabo oborožene sile sproži državljansko vojno Kurtz (v Vodovnik 2006, 12).

Razlog za izvedbo državnega udara je odvisen od tega, kdo se odloči za to obliko delovanja. Nedemokratičnost dejanja državnega udara lahko pusti številne posledice. Državni udari so bili doma v Latinski Ameriki, v 20. stoletju so predstavljali glavno obliko delovanja in poseganja v oblast. Vojaške organizacije si ne moremo predstavljati brez vojaških udarov in obratno, hitrost izvedbe udara predstavlja vojaški organizaciji izziv in pomembno spremembo.

7.3.1 Vzroki za uporabo državnih udarov

Ustrezna priložnost, kot je na primer naraščajoča odvisnost civilne oblasti od vojske, je lahko dispozicija in motiv za poseg vojske v politiko. (Jelušič 1997, 97) Ko vlada izgubi podporo javnosti, od katere je odvisna, se lahko posledično večja podpora vojaški organizaciji in njena

prisotnost v družbi. Prednost vojaški organizaciji dajejo tudi boljša tehnološka in druga sredstva. (Luttwak 1979, 51)

Kot smo že omenili, je v državah s slabo zgrajenim političnim sistemom in slabo organizacijo civilne družbe treba pričakovati, da se civilne institucije naslanjajo na vojaško organizacijo. Če politične stranke ne priznajo volilnega poraza, uporabijo del vojske za spremembo političnih rezultatov. Lahko pride do ohranjanja oblasti z vojaško silo. Ker ima vojska ponekod lahko vlogo čuvaja ustavne ureditve, tako da mora nastopiti proti tistim, ki nasprotujejo ustavni ureditvi.

Kjer je demokracija trdna in dobro razvita, je verjetnost uspeha državnega udara nizka. Finer meni, da se verjetnost državnega udara zmanjša za toliko, kolikor se poveča socialna mobilnost v družbi, ter narašča z večjim številom profesionalcev v vojaški organizaciji. (1962, 87–88) Huntington se s to trditvijo ne strinja in meni, da se verjetnost državnega udara poveča s stopnjo socialne mobilnosti v družbi in zmanjša s številom profesionalnih vojakov v družbi. (Huntington 1980, 84)

Vojaška organizacija izvede državni udar tudi v primeru, ko se edina čuti sposobna izvesti notranje varnostne naloge, za posledico takšnega obnašanja se lahko ustvarijo nove oblike vojskovanja, kot sta terorizem in gverilsko delovanje, meje med vojaškimi in policijskimi pristojnostmi pa se počasi brišejo. (Grizold 1998, 152)

Poleg ostalih dejavnikov imajo vpliv na izvedbo udara tudi tuji dejavniki in mednarodne povezave. Politika t. i. zaveznika ima neposreden vpliv prek izobraževanja in opremljanja vojaške organizacije, trgovinskih in političnih stikov, tako da za zaščito lastnih interesov pomaga pri odstranitvi nasprotujoče vlade. Dejavniki ki lahko sproži izvedbo državnega udara, je poleg nezmožnosti izvedbe reform tudi globoka gospodarska kriza, ki je rezultat visoke brezposelnosti, inflacije in upada proizvodnje.

Vojaška organizacija mora pri svojem posegu računati na podporo velikega dela javnosti, ki nima zaupanja v civilne institucije. Podporo pri izvedbi državnega udara morajo dati tudi družbeni in ekonomski subjekti z največjo koncentracijo ekonomske moči. Brez legitimacije državnega udara in zamenjave oblasti, s strani tujega oziroma zunanjega zaveznika, se

uspešen državni udar težko zgodi, velikega pomena so moralna, ekonomska, vojaška in politična podpora za vojaško organizacijo. (Boštjančič 2004, 25–29)

Glede na zgoraj povedano je moč razdeliti vzroke za državne udare v tri skupine:

- notranje dejavnike,
- okoljske dejavnike,
- mednarodne dejavnike. (IMADE 1993, 665)

Korporacijski in osebni dejavnik sta notranja dejavnika v oboroženih silah, ki sta vzrok za izvedbo državnega udara. Korporacijski iščejo potrditev delovanja v nezadovoljstvu s proračunom, politično avtonomijo, grožnji vojaški identiteti (oblikovanje in širitev paravojaških enot). Osebni dejavnik pa se nanaša na skrb posameznih častnikov zaradi oškodovanja s strani trenutnih vladajočih ter iščejo zadoščenje v pridobitvi moči.

Okoljski dejavniki se tičejo domačega gospodarskega, političnega in socialnega okolja, kjer so etnična razdrobljenost, politična mobilizacija in notranje nasilje povezani z državnimi udari. Proces gospodarstva in političnega razvoja privedejo do novih napetosti in poslabšajo stanje znotraj družbe. Mobilizacija družbenih skupin ali razredov, ki so bili prej izključeni iz politične participacije, se smatra za privilegirano delovanje vladajočih. Mednarodni dejavniki se nanašajo na zunanje politično in gospodarsko okolje, ki pa jih posamezna vlada ali voditelj ne more nadzorovati. Med te dejavnike spadajo dejanja drugih vlad, globalni gospodarski trendi in modernizacija. (IMADE 1993, 665)

Glavne vrste motivov vojaške organizacije za izvedbo vojaškega udara, ki jih opredeli Finer, so:

- razglasitev jasne usode vojakov,
- nacionalni interesi,
- sektorski interesi, ki vključujejo razredne, regionalne, etnične, korporacijske in verske interese,
- individualni interesi.

Gospodarska kriza, stagnacija gospodarske rasti, začetek procesa uvedbe demokracije ali kapitalizma, gospodarska tranzicija so bili glavni vzroki vojaških državnih udarov po drugi svetovni vojni. Gospodarska tranzicija zaradi spremembe privede do ukinitve tradicionalnih institucij, s čimer se večata konflikt in nasilje v družbi. (Vodovnik 2006, 15–16) Čeprav se

vzroki razlikujejo od udara do udara, je skupna značilnost vsem želja po spremembi in izboljševanju razmer, odvisno, s katerega zornega kota nanje gledamo. Pravični so za tiste, ki jih izvajajo.

7.3.2 Tipi državnih udarov

Tipe državnih udarov lahko razdelimo v štiri skupine:

- oligarhične,
- modernistične ali reformistične,
- radikalne ali revolucionarne,
- zaščitniške.

Vse štiri skupine odražajo stanje odnosov med civilno in vojaško organizacijo znotraj države. Oligarhični državni udari so se dogajali v Latinski Ameriki v 19. stoletju znotraj predindustrijskih družb in so tako stvar preteklosti. Vojaška telesa so kazala malo znakov profesionalizma, stopnja politične zavednosti pa je bila minimalna. Vojaški voditelji so sami rekrutirali svoje oborožene enote, intervencije takšne sile so bile področno omejene in ponavljajoče. Povečanje profesionalizma in diferenciacije gospodarstva, razvoj političnih skupin in strank srednjega razreda privede po letu 1980 do redke uporabe takšne vrste državnega udara. (IMADE 1993, 666–667)

Modernistični ali reformistični državni udari so odraz zaznavanja prepada med manj in bolj razvitimi družbami. Takšni udari so se pojavljali, kadar je prihajalo do sporov med srednjim razredom ter tradicionalnimi in konservativnimi elementi nadzora, ali pa niso bila dosežena pravila igre v politiki. Te udare so izvajali vojaški častniki ter so olajšali prehod od tradicionalne ali oligarhične vladavine k vladavini srednjega razreda. Reforme so imele prednost pred popolno transformacijo. (Prav tam)

Radikalni ali revolucionarni državni udari se pojavijo zaradi uvajanja revolucionarnih sprememb znotraj družbe. Pripadnikom oboroženih sil na položajih omogočajo brezpogojni nadzor. Politične napetosti se ustvarijo zaradi intenzivne politizacije vojske ter zaradi sprememb pri razporeditvi moči in virov. Pogosta posledica so nadzor in vojaško vodstvo države, zmanjšanje neposredne vloge oboroženih sil znotraj politike. (Prav tam)

Zaščitni državni udari se pojavijo zaradi prisotnosti politizacije nižjega razreda, oborožene sile pa so neposredno vpletene v politiko države. Vojaški prevzemi oblasti so posledica šibke civilne oblasti, ki se izraža v nenadzorovanem notranjem nasilju in visoki inflaciji. (Prav tam)

Huntington prav tako razlikuje štiri kategorije udarov, ki pa odražajo različne stopnje politične razvitosti:

- palačne revolucije (en član vladajoče oligarhije z uporabo sile nadomesti drugega),
- reformistični udari (pojavijo se z vstopom častnikov srednjega razreda v vojaško organizacijo, izvede se udar z odstranitvijo vladajoče oblasti, z razlogom izboljšanja socialne in ekonomske reforme),
- veto udari (pojavijo se ob povečanju udeležbe nižjega sloja v politiki, udare izvede vojska zaradi izključitve nižjega sloja iz politične participacije),
- zaščitniški udari (vojaška organizacija želi zaščititi srednji razred, z izvedbo udara zruši novo izvoljeno vlado ali bojkotira volitve, na katerih kandidira neprimeren kandidat). (Vodovnik 2006, 13–14)

7.3.3 Okoliščine in izvedba državnih udarov

Manj razvite države, kjer politične strukture niso dovolj fleksibilne za upor takšnim gibanjem, so kraj, kjer se državni udar lahko zgodi. Politični sistem, ki ga začasno lahko oslabijo težka in dolga gospodarska kriza z vključeno visoko stopnjo brezposelnosti in inflacije, dolga in neuspešna vojna, večji vojaški ali diplomatski poraz ali pa nestabilnost večstrankarskega sistema, je tako začasno zaradi teh dejavnikov lahko tarča državnega udara. (Luttwak, 1969, 31).

Za izvedbo državnega udara morajo biti izpolnjeni določeni pogoji. Luttwak (1969, 28–56) navaja tri osnovne pogoje, ki predstavljajo idealne razmere za izvedbo državnega udara in uveljavitev nove oblasti:

- družbeno-ekonomske razmere (v političnem življenju sodeluje izbran, majhen del populacije, pasivno in izolirano prebivalstvo od političnega dogajanja, edini stik z zunanjim svetom je vladni radio – prirejanje resnice, moč elite je kot dobro varovan trezor),
- politična neodvisnost in suverenost (tuja sila lahko udar onemogoči, kar je v prid ogroženi vladi),
- politični center (če ni političnega centra, ni mogoče načrtovati udara).

Ker so državni udari spontani in se načrtujejo kratek čas, je njihov rezultat odvisen tudi od spleta okoliščin ter samega poteka državnega udara. Za uspeh državnih udarov je potrebno presenečenje in popolna zavezanost upornikov. Od običajne vojaške taktike in strategije se planiranje vojaškega udara razlikuje, hkrati pa se morajo načrtovalci zanašati na popolno predanost virov za doseg hitrega uspeha.

Cilj vojaškega udara je odstraniti vlado in nevtralizirati vodilne politike in tiste, ki bi lahko nasprotovali prevzemu in to v čim krajšem času, pri tem pa se zanašajo na vztrajnost in navade osebja vlade. (IMADE 1993, 666)

Za organizacijo in opremo sil, ki želijo izvesti državni udar, sta potrebna dva predpogoja, to sta denar in svoboda za izvedbo udara. Potrebna je infiltracija v trenutni sistem zaradi informacij, ki so potrebne za prednost pri izvedbi udara. Pomemben je tudi podatek, da nasprotna stran upornikov ne pozna tako dobro kot oni njih. (Luttwak 1969, 57–104)

Samo načrtovanje državnega udara je zaupano ozkemu krogu vojaških častnikov, zaradi tveganja in odkritja so informacije ostalim zadržane do nekaj ur pred samim udarom. Načrtovanje vodilnih častnikov je potrebno zaradi podpore znotraj oboroženih sil. (IMADE 1993, 666) Državni udar ima osnovne karakteristike vojaške operacije, natančnost in hitrost sta bistveni zahtevi, predanost enoti in cilju je bistvena za uspeh, udar nima časovne dimenzije in vanj so usmerjene vse sile. Ključnega pomena je priprava vse do najmanjšega detajla, saj napak ni mogoče popraviti in dejavnosti ni mogoče ponoviti, poveljujočega štaba ni, so pa ključni možje razporejeni v delovne skupine. (Luttwak 1969, 146–147)

Pri izvedbi državnega udara je treba zagotoviti naslednje elemente:

- prevzeti popoln nadzor nad delom oboroženih sil, ki bodo udar izvajale,
- nevtralizirati ostali del oboroženih sil, policijo, varnostne obveščevalne in druge podobne službe,
- prevzeti nadzor nad komunikacijskimi in transportnimi sredstvi,
- zagotoviti podporo ljudstva,
- prevzeti hiter nadzor nad vsemi komunikacijskimi potmi, ki povezujejo centre moči s prestolnico (ceste, letališča, pristanišča),
- takoj nevtralizirati vsa vodstva, ki nasprotujejo udaru

- zagotoviti strinjanje ali nevtralnost tuje dominantne sile. (Krunic 1997, 149)

Uspešnost izpeljave državnega udara je tako odvisna od stopnje izpolnjenosti navedenih elementov, ki so pomembni, odsotnost katerega koli elementa lahko pomeni zmanjšano verjetnost, da bo udar uspel in da bo verodostojna vlada sploh prišla na oblast. Za doseg cilja je treba uporabiti tolikšno mero sile, da bo dovolj za doseg cilja že grožnja s silo, saj ima prelivanje krvi lahko destabilizacijski učinek, v namen preprečitve tega se formirajo aktivne skupine. (Luttwak 1969, 182)

7.4 Revolucija

Skozi zgodovino se je odvilo veliko revolucij. Vsem je bil skupen preobrat. Težko je najti skupno merilo, zakaj so se zgodile, kaj je bil razlog, kaj je privedlo do njih ter kakšni so bili njihovi cilji. Tako so različne v ciljih, ki so jih želele doseči, trajanje in vzroki za stanje po revolucije so prav tako različni. Tilly revolucijo opredeli kot vsako nenadno spremembo vladarjev, spremembo z daljnosežnimi posledicami, ki jo povzročijo ljudske množice (2005, 1). V teoriji se pojem revolucija razlaga v ožjem ali širšem pomenu. Ozka definicija razlaga, da je revolucija redek dogodek, ki spremeni zgodovino celotnega naroda, vendar pa se zgodi samo v izjemnih razmerah. Širša oblika definicije pa govori o tem, kako vplivajo spremembe v organizaciji države na revolucije in kako se te ujemajo s pravili, ki veljajo v normalnih situacijah. Revolucija tako preoblikuje gospodarske in družbene strukture ter politične institucije. Gre za redek dogodek, ki spremeni zgodovino celotnega naroda in se spremeni samo v izjemnih razmerah. (Tilly 2005, 17)

Beinin (v Ferjančič 2015, 17) opredeli klasično revolucijo, ko gre za socialne, politične in gospodarske transformacije, vključno z družbenimi gibanji in s politično mobilizacijo, kjer pride do ene ali več vstaj in do dolgoročnega procesa rekonstrukcije novega družbenopolitičnega reda, ki vključuje zamenjavo nekdanje vladajoče koalicije z novo, ki ima nove cilje z bistveno drugačnimi socialnimi kretnjami in interesi.

Revolucija je pretres, njen cilj pa je zagotoviti svobodo izpod tiranije, svoboda pa se nanaša na upravljanje javnih zadev s svobodo govora, mišljenja, združevanja in zborovanja. Zborovanje tako omogoča oblikovanje socialne družbe, v kateri so posamezniki aktivni v političnem življenju. Družbeno revolucijo praviloma povzročijo in pokopljejo notranja družbena nasprotja. Revolucija je spopad znotraj družbe, in sicer ekonomski, socialni in

politični, ter je skoraj vedno nasilen in ima številne lastnosti državljanske vojne. Po pravilu pa vedno revolucija sproži kontrarevolucijo. Z vsako revolucijo sta, tako kot z državnim udarom, povezani legitimnost in problematičnost, slednja se kaže v njeni nasilnosti. (Ferjančič 2015, 16–22)

Poznavanje revolucije je pomembno za analizo političnih sprememb v Boliviji. Ker sam državni udar ni zadostoval so morali leta 1952 z revolucijo odstraniti vlado oligarhičnih konservativcev, ki so državi vladali od samega začetka, glede na splošno mnenju je to eden najpomembnejših dogodkov v zgodovini Latinske Amerike, in je ključni politični dogodek v Boliviji v 20. stoletju.

8 KAZALCI GOSPODARSKEGA RAZVOJA

Gospodarska rast in gospodarski razvoj sta dva zelo povezana pojma, ki ju moramo naprej razmejiti. Gospodarska rast je eden od elementov gospodarskega razvoja. Ostali kazalci gospodarskega razvoja so še stopnja inflacije in stopnja brezposelnosti, obseg potrošnje ter obseg uvoza in izvoza. Še podrobneje pa stopnjo gospodarskega razvoja opišejo indeksi življenjskih potrebščin, produktivnost dela, zunanji dolg države, raven plač, izobrazbena struktura, delež ljudi, ki živijo pod pragom revščine, pričakovana življenjska doba prebivalstva, stopnja pismenosti in dostop do zdravstvenih uslug. (Miles in Scott 2002, 25)

Publikacija Human Development Report (1996, 6) navaja naslednje najpomembnejše dejavnike, ki krepijo povezave med gospodarsko rastjo in razvojem:

- enakost: pravična porazdelitev sredstev BDP in gospodarskih možnosti med vse prebivalce,
- zaposlitvena priložnost: gospodarska rast naj temelji na delovno intenzivnih dejavnostih, ki zagotavljajo pravično plačilo za delo,
- dostopnost proizvodnih sredstev za vsakega,
- socialna poraba: s preusmerjanjem javnih prihodkov se lahko zagotovi osnovne socialne storitve za vse,
- enakost spolov: boljša priložnost za ženske na področju otroškega varstva, zaposlitvenih možnosti in izobraževanja,
- dobro upravljanje države: vsem zagotoviti možnost za sodelovanje v procesih odločanja,
- aktivna civilna politika: prisotnost nevladnih organizacij, ki imajo pomembno vlogo pri oblikovanju javnega mnenja in mobilizaciji skupnosti ter približajo delovanje in usluge vladnih služb vsem posameznikom.

Kuperjeva (2003, 213) naštejeta procese, ki naj bi služili kot osnova gospodarskemu razvoju: naraščajoči delež investicij v nacionalno porabo, spremenjena struktura nacionalne proizvodnje, kjer industrija in storitve prednjačijo pred kmetijstvom, rast vladnega proračuna glede na BDP – predvsem zaradi izgradnje ekonomske, socialne in družbene infrastrukture), večji delež ljudi, ki živijo v mestih, povečanje populacije, nižanje smrtnosti, pismenost in izobraženost.

Po Samuelsonu in Nordhausu (2002, v Kavčnik 2009, 18–20) je gospodarski razvoj odvisen od štirih dejavnikov rasti, ki pa nimajo zveze z revščino ali bogastvom države:

- človeški viri (ponudba dela, izobrazba, disciplina, motiviranost),
- naravni viri (zemlja, minerali, goriva, kakovost okolja),
- oblikovanje kapitala (stroji, tovarne, ceste),
- tehnologija (znanost, inženirstvo, menedžerski 'know-how', podjetništvo).

Zgodovinsko gledano so se različne države različno razvijale, zakaj je ponekod prihajalo do ekonomskega razvoja, drugje pa se ni nič premaknilo, saj se je šele od 17. stoletja naprej o inovacijah in znanju izven verskih knjig lahko javno in svobodno spregovorilo. Evropska politika je bila kasneje tako koncipirana, da so kolonije ostale izključni dobavitelj surovih materialov, samim kolonijam pa so prepovedali ustanavljanje proizvodnih obratov. Prepoved industrializacije je tako kolonije obsodila na revščino, hkrati pa se je zamaknil razvoj kapitalizma. Deindustrializacija je za kolonialne države pomenila regresijo in ekonomsko privatizacijo, kasneje pa so ekonomski sektorji zaradi manjše trgovske razvitosti postali del proste trgovine. Kadar so učinkoviti cikli gospodarstva zaustavljeni, se periferni del sooča z zaporedjem pojavov deindustrializacije, upadom kmetijstva in končno tudi z migracijo prebivalstva tja, kjer so industrializirana področja, saj je to edina možnost za preživetje. (Kavčnik 2009, 18–20)

Hitra ekonomska rast je razvitim industrijskim državam omogočala, da svojim prebivalcem priskrbijo kakovostnejšo hrano, zdravstveno oskrbo in izobrazbo. To je tudi razlog, zakaj države postavljajo rast in razvoj države za osrednji ekonomski in politični cilj.

Senjur (2002, 8) opredeljuje gospodarski razvoj kot večdimenzionalni proces, ki obsega gospodarsko rast in izboljšanje kakovosti življenja ter strukturne spremembe. Cilj gospodarskega razvoja je povečanje razpoložljivosti in porazdelitev osnovnih dobrin, dvig življenjskega standarda ter razrešitev ekonomskih in družbenih možnosti. Gospodarsko rast pa kot »povečanje proizvodnje oziroma produktivnosti dela brez spremembe načina proizvodnje«, predstavljajo količinske spremembe, merljive z rastjo realnega BDP ali s stopnjo rasti realnega BDP na prebivalca, slednji določa, po kateri raste življenjski standard države. Gospodarska rast je nujen, ne pa zadosten pogoj za gospodarski razvoj, se pa uporablja za opis gospodarskih gibanj razvitih držav in za opisovanje gospodarskega razvoja v manj razvitih državah.

8.1 Merjenje gospodarskega razvoja

Za merjenje gospodarskega razvoja uporabljamo različne kazalce, kot smo omenili v prejšnjem podpoglavju, je najbolj razširjen kazalec bruto domači proizvod. Življenje revnih držav nas opozarja, da ne smemo zanemariti človeške dimenzije ekonomske rasti. Kazalec, ki kaže prav slednje, je indeks človeškega razvoja (HDI), ki ga je razvil UNDP, vsebuje pa tri dimenzije človeškega razvoja:

- BDP na prebivalca, izražen kot kupna moč,
- pričakovana življenjska doba ob rojstvu,
- stopnja različne relativne domače izobrazbe.

Vendar ima tudi HDI svoje pomanjkljivosti. Ne vključuje meritev spoštovanja človekovih pravic, demokracije in neenakosti v državi. Poročilo o človeškem razvoju (*Human Development Report – HDR*) letno objavlja podatke za države sveta. Razvrščene so v tri skupine glede na vrednost HDI-ja: visok človeški razvoj (0,800–1,000); srednji (0,500–0,799) in nizek (0,300–0,499). Razlike med najbolj in najmanj razvitimi so velike. HDI Bolivije je leta 2014 znašal 0,662, država se je nahajala na 119. mestu na lestvici; Brazilija se je istega leta bistveno bolje uvrstila, in sicer na 75. mesto s HDI 0,755 (*Human Development Report 2014*). Obe državi se uvrščata v skupino s srednjo vrednostjo HDI.

Za nadaljnje potrebe magistrskega dela bom uporabila samo kazalec BDP. Razmerje med kazalcem BDP in gospodarskim razvojem opisujem v naslednjem podpoglavju.

8.2 BDP in gospodarski razvoj

Gospodarski razvoj države se meri na dva načina. Prvi način se meri s kazalcem dohodka na prebivalca oziroma s kriterijem gospodarske rasti, na osnovi katerega lahko primerjamo tudi države med seboj. Dohodek je pomemben kazalec razvoja, vendar pa s tem kazalcem ne dobimo dovolj široke slike gospodarskega razvoja. Drugi način uporablja za meritev določanje stopnje gospodarskega razvoja BDP oziroma GDP (gross domestic product) in bruto nacionalni proizvod (BNP oziroma GNI (gross national income)) (Cypher in Dietz 2008, 33). Kazalnik BDP bomo uporabili tudi pri primerjavi Bolivije in Brazilije, oziroma še bolj natančno – BDP na prebivalca.

BDP na prebivalca predstavlja najpomembnejši ekonomski kazalec povprečne blaginje oziroma revščine v določni državi. Glede na to moramo na tem mestu dodati še omejitve kazalnika, ki govorijo o merjenju človekove blaginje (Lah 2005, 188–189):

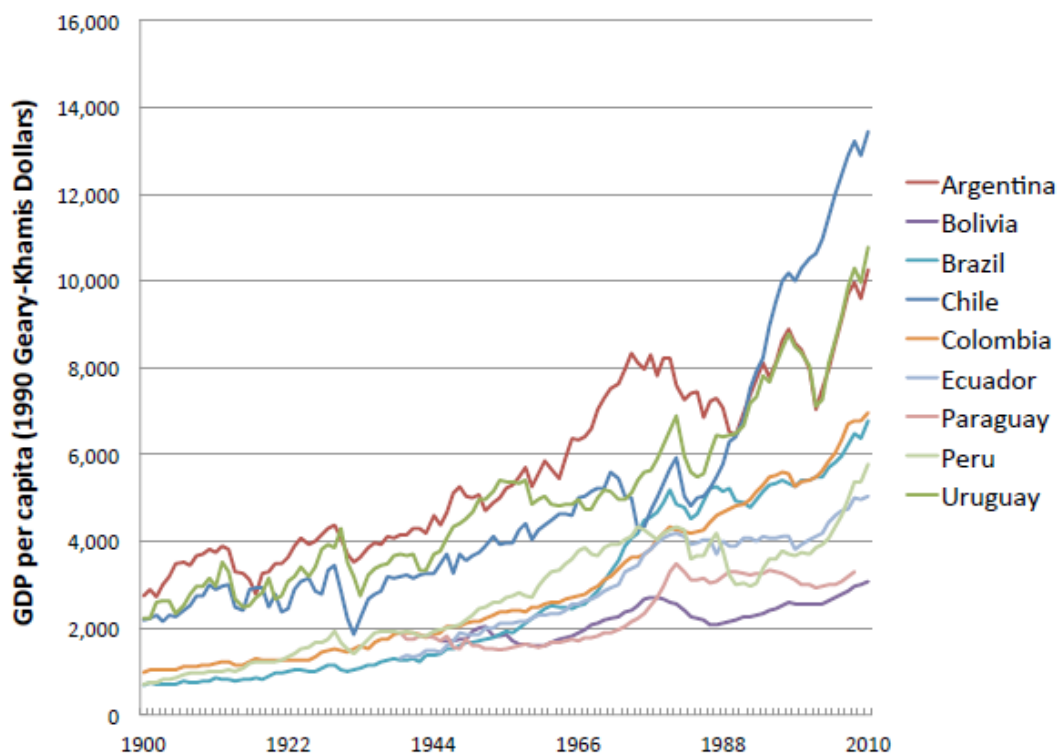
- ne pokaže porazdelitve dohodkov med posameznimi družbenimi sloji (manjši delež prebivalstva lahko razpolaga z velikim deležem BDP);
- ne pove nič o strukturi ustvarjenega proizvoda, tako ne moremo vedeti, koliko država namenja zdravstvu, izobraževanju in drugim sektorjem;
- ne vključuje naturalne proizvodnje v kmetijstvu, spregledana je vrednost domače proizvodnje, neplačano delo, vendar pa vse to delo doprinese k blaginji ljudi revnih družin;
- ne upošteva sivega gospodarstva, ki ga statistika ne zajema, med njimi tudi prostitucije, trgovine z mamili ter drugih kriminalnih dejavnosti;
- podcenjuje resnično ceno ekonomske dejavnosti, saj številne dejavnosti obravnavajo naravne vire kot proste,
- ne upošteva stroškov prostega časa,
- ne upošteva že akumuliranega bogastva v gospodarstvu, ustvarjenega v prejšnjih generacijah, ki pa bistveno prispeva k splošni ekonomski blaginji prebivalstva,
- večji BDP na prebivalca ne izraža tudi večje sreče posameznikov, pripisuje pa tudi pozitiven prispevek stvarnem in procesom, ki ne prinesejo tudi večje družbene blaginje.

V zadnjih letih pa postajajo pomembnejši tudi nekateri drugi kazalniki kakovosti življenja, kot so raven onesnaženja okolja, zdravstvena oskrba, pričakovana življenjska doba ipd.

8.2.1 BDP na prebivalca v Boliviji in Braziliji

Geary Khamis je s preučevanjem gospodarskega razvoja in rasti postavil pomemben mejnik pri analiziranju Latinske Amerike od leta 1900 pa do leta 2010. Iz njegovih podatkov smo pridobili tabelo o stopnji BDP na prebivalca, ki se ujema z grafom. Ker nas je zanimalo zgolj stanje razmerja med stopnjo BDP na prebivalca in indeksom demokracije, pri raziskovanju drugi kazalniki tudi niso bili analizirani. Na osnovi pridobljenih podatkov za Brazilijo in Bolivijo iz Khamisove raziskave je bil narejen nov graf, na katerega smo dodali še indeks demokracije po Vanhanenu.

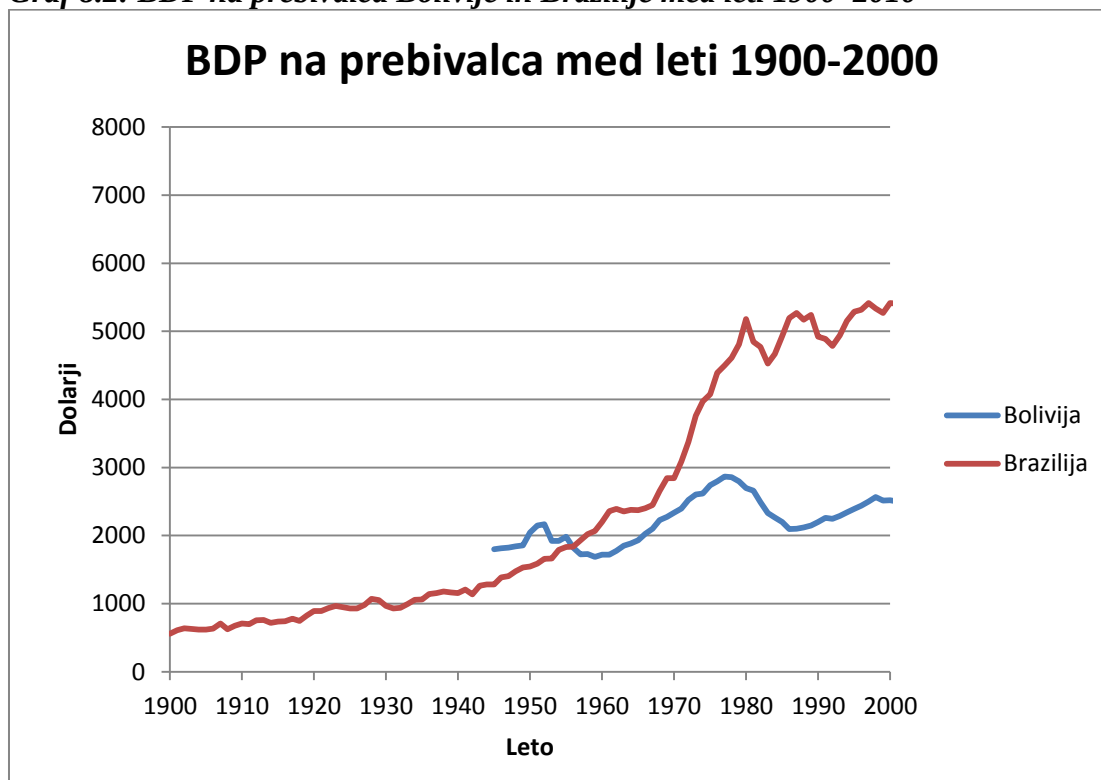
Graf 8.1: BDP na prebivalca Latinske Amerike 1900–2010 v dolarjih

Vir: Saravia, Machiando in Rioja (2013, 21).

Na grafu 8.1 so predstavljeni države LA in BDP na prebivalca v ameriških dolarjih med leti 1900 in 2010. Pri analizi vidimo, da je bilo v letu 1934 zaznati strm padec indeksa v vseh državah, še posebej dobro se to vidi na grafu pri Čilu, Argentini, Urugvaju in Peruju. Padec BDP-ja na prebivalca je pri vseh državah med leti 1928-1934 in 1980-1988, takrat so v regiji vladale napete razmere in dogajali so se državni udari. BDP na prebivalca je kljub padcem rasel, tako da je v primerjavi z začetkom stoletja na koncu stoletja pri vseh državah večji. Nekje se celo poveča za 2 krat ali 3 krat, pri tem pa moramo upoštevati, da je razlog za to tudi rast prebivalstva. Za razumevanje magistrskega dela sta pomembni državi Bolivija in Brazilija, ki sta samostojno prikazani na grafu 8.2, ki je narejen glede na podatke iz Tabele v Prilogi C magistrskega dela.

Graf 8.2: BDP na prebivalca Bolivije in Brazilije med leti 1900–2010

Vir: Bertola in Ocampo (2012).

Iz zgornjega grafa 8.2 je lepo razvidno, da za Bolivijo ni podatkov o BDP na prebivalca do leta 1945. Leta 1945 pa je ta kazalnik znatno višji kot pri Braziliji. Graf je v celoti obrnjen v pozitivno smer, saj je pri obeh državah videti napredek v rasti BDP na prebivalca od leta 1900 pa do leta 2000. V tem obdobju pa je prihajalo do posameznih padcev.

Čeprav Bolivija začne leto 1945 z višjim BDP na prebivalca kot Brazilija, jo ta hitro dohiti in tudi prehiti do leta 2000. Prvi padec BDP na prebivalca je Bolivija doživela leta 1953, ko je padel iz leta 1952 iz 2167 na 1923 in naslednje leto še za eno stopnjo na 1922. Rast BDP ni dolgo trajala, saj sledi ponoven padec BDP na prebivalca v letu 1956 ter pada vse do leta 1959, naslednje leto pa se zabeleži rast. Kazalec raste vse do leta 1981, ko se zgodi ponoven padec in pade na 2660 ter pada do leta 1987. Vse do leta 2010 potem ni zaznati padca BDP na prebivalca, temveč samo rast.

Brazilija je imela bolj razgibano rast in padanje BDP na prebivalca. Na grafu je opaziti veliko večjo rast, kot jo je imela Bolivija. Prvi manjši padec se je zgodil leta 1930, ponoven padec leta 1942; leta 1941 je bil BDP na prebivalca 1207, naslednje leto pa 1136. Potem pa strma rast kazalca vse do leta 1981, ko se zgodi velik padec BDP na prebivalca, leta 1982 pade na

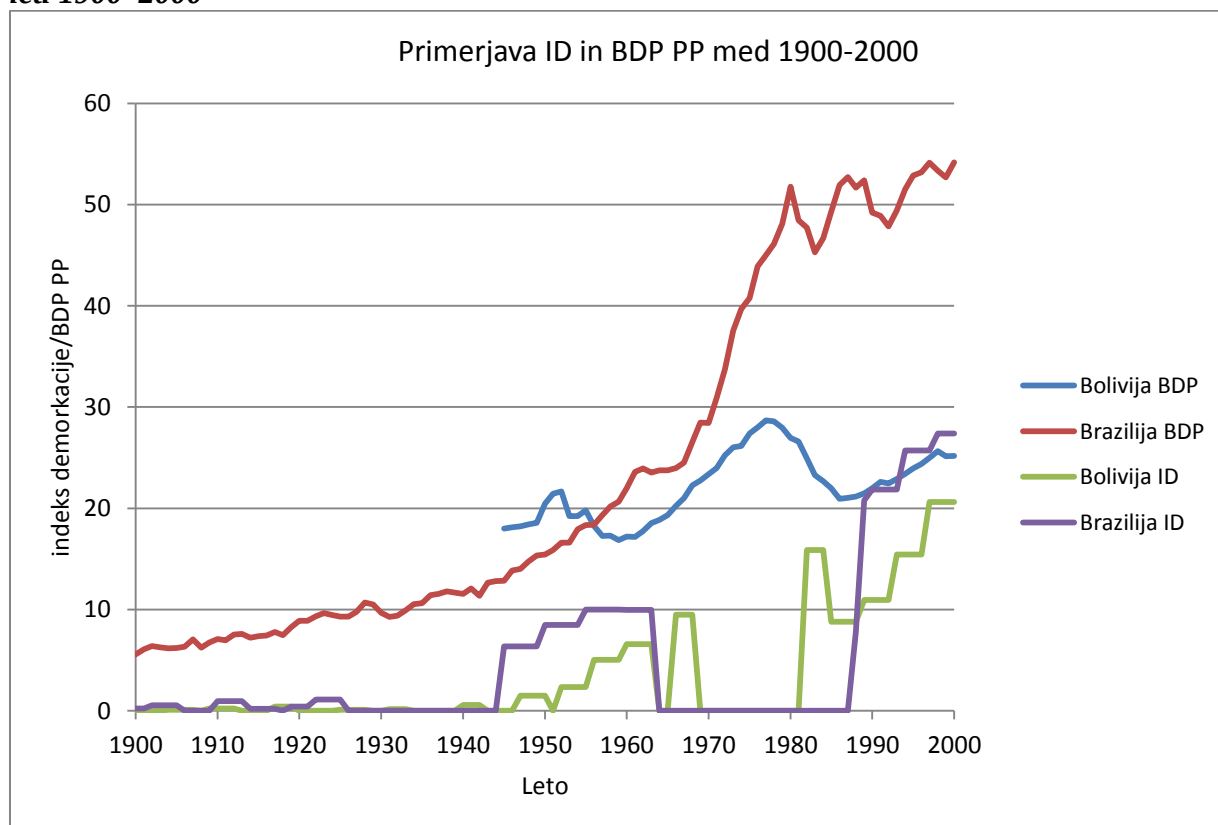
4773, sledi kratka rast do leta 1990, ko se zgodi podoben padec kot leta 1981 in 1982. Naprej pa državi sledi samo še rast.

Iz zgornjih podatkov smo dobili nekaj letnic, ki jih lahko primerjamo z indeksom demokracije oziroma s tabelo o tem, kaj se je dogajalo v državi na področju volitev, ali je mogoče prišlo do spremembe oblasti ali pa je bil za padec BDP na prebivalca kriv kakšen drug dejavnik.

8.2.2 Stopnja demokracije in BDP na prebivalca

Za Bolivijo so tako težavna leta 1953–1954, 1956–1959, 1981–1987, kjer BDP na prebivalca pada. Za Brazilijo pa so pomembna leta za analizo 1930–1934, 1942, 1981–1983, 1990–1993. Da bi tudi slikovno lažje ugotovili, kaj se je dogajalo z indeksom demokracije, je vse dano na isti graf. Za boljšo nazornost je BDP na prebivalca deljen s 100, da smo dobili manjše razlike.

Graf 8.3: BDP na prebivalca (v stotinah) in indeks demokracije Bolivije in Brazilije med leti 1900–2000

Vir: Povzto po Ocampo in Betrola (2012) ter Peace Reserch institute Oslo.

Bolivija je leta 1952 doživela revolucijo, ki bi lahko naslednje leto pomenila padec BDP na prebivalca. Vendar pa je indeks demokracije to leto znašal 8,48. V letu 1956 je prišel na

oblast Herman Silas Suazo, indeks demokracije je bil to leto in vse do leta 1959 10. Tako je razlog za padanje BDP na prebivalca treba iskati mogoče v volitvah leta 1956, ali ponovnih parlamentarnih volitvah 1958. Od leta 1964 do leta 1981 so bile na oblasti vojaške vlade, kjer pa je BDP na prebivalca rasel, padel je šele, ko so zapustile oblast. Tako je kazalec padal od leta 1981 do 1987. Indeks demokracije je bil leta 1981 0, leta 1982 pa je zrastle na 15,89, a je padel v letu 1985 na 8,78.

Brazilijska je imela prvi padec BDP na prebivalca v letu 1930, posledica tega je bila, da je na oblast prišel Getulio Vargas. Indeks demokracije je bil tega leta 0. BDP na prebivalca je padel vse do 1934, indeks demokracije je bil vsa ta leta 0. 1942 je bila država pod diktaturo Vargasa, vendar se je diktatura začela že leta 1937. Razlog za padec BDP na prebivalca bi bil lahko ta, da je Vargas podpisal deklaracijo o vojni proti Nemčiji in Italiji. 1981 je indeks demokracije znašal še vedno 0, razlog je treba iskati drugje, mogoče v zlomu vojaških vlad v sosednji državi Boliviji. V letu 1982 pa so bile v državi volitve. Indeks demokracije je bil tudi leta 1983 0. Leta 1990 so bile v Braziliji volitve, indeks demokracije je bil takrat 21,84, sprejeli pa se tudi federalni zakon 8112 o javnih uslužbencih Unije.

Glede na navedene podatke bi veljalo izpeljati še statistično analizo povezanosti med spremenljivkama, vsekakor pa je moč opaziti, da političnim spremembam sledi tudi padec indeksa demokracije in tudi padec BDP na prebivalca.

8.3 Gospodarski razvoj in demokracija

Demokracije v Latinski Ameriki niso imele nikoli trdnih temeljev, razlog za to so bile številne družbeno-ekonomske težave, kot npr. revščina, nepismenost, zakrnela in neprilagodljiva razredna struktura, pomanjkanje virov, nerazvit transport in telekomunikacijsko omrežje, neprimerne nastanitve, nizka pričakovana življenjska doba, majhen srednji razred, odvisnost od zunanjih trgov, podhranjenost prebivalstva, pomanjkanje obilja ipd. Statistične korelacije določajo, da sta družbeno-gospodarski razvoj in demokracija povezana, vendar pa med njima ni vzročno-posledičnega razmerja. Nadalje je jasno, da je lahko družbeno-gospodarski razvoj moteč za demokracijo.

V Latinski Ameriki liberalizem ni bil prevladujoča tradicija. Demokracija ni vedno dobro delovala, oziroma ni delovala tako, kot je bilo zamišljeno. Zato zelo močna tradicija

avtoritarizma in elitistična tradicija omejujeta izgradnjo in utrditev demokracije. (Wiarda 1990, 4–5)

Todd Landman (2004, 67) je razmerje med demokracijo in ekonomskim razvojem opredelil kot odnos, ki lahko zavzema različne funkcionalne oblike, ki jih grafično prikazujemo, lahko so ta razmerja linearna, ukrivljena ali pa celo razmerja po korakih. Za linearno razmerje je značilno, da ko stopnja ekonomskega razvoja narašča, se povečuje tudi verjetnost, da bo država demokratična. Krivuljasto razmerje govori, da če se ekonomski razvoj pozitivno spremeni, je tudi sprememba v demokraciji pozitivna. Na določeni točki oziroma ravni je verjetnost nespremenljiva in če država postane demokratična, se odnos več ne spreminja, oziroma ne narašča. V tretjem primeru razmerja gre za podobno razmerje kot pri krivuljastem, razlika je le v tem, da tukaj obstaja jasno določena točka jasne meje gospodarskega razvoja, po kateri se verjetnost, da je država demokratična, ne spreminja več.

V številnih raziskavah, ki so med seboj primerjale evropska, ameriška in afriška gospodarstva, so teoretiki preučevali odnos med gospodarskim razvojem in demokracijo in pri tem prišli tudi do zanimivih ugotovitev, ki izhajajo tudi iz teh treh osnovnih pogledov. Povezava med gospodarskim razvojem tako obstaja in je pozitivna. Če gremo pri analiziranju še dlje, ker je gospodarska rast eden od kazalnikov gospodarskega razvoja, je tako tudi povezava med demokracijo in gospodarsko rastjo določljiva in pozitivna. To je ugotovil tudi Doorenspleet (2000, 11), ki pravi, da so pri ugotavljanju razmerja med ekonomskim razvojem (merjeno z BNP na prebivalca) in demokracijo rezultati pokazali, da »obstaja pomembno in močno pozitivno razmerje med gospodarskim razvojem in verjetnostjo prisotnosti demokratičnega režima«.

9 RAZVOJ SKOZI ZGODOVINO

V tem poglavju bom opisala ključne značilnosti gospodarskega in družbenega razvoja Bolivije in Brazilije, ki je pomemben za analizo prehoda v demokracijo in povezavo z regijo in s stanjem znotraj države, da bom lahko opisala, ali gre za isti način prehoda v demokracijo. Gospodarski razvoj je treba razdeliti na obdobja. Najprej bom izhajala iz kratkega opisa gospodarstva v regiji, potem pa se bom skozi kratek pregled delovanja pomembnih trgov osredotočila na obe državi in skozi obdobja, ki so pomenila spreminjanja političnega režima, opisala tudi glavne značilnosti delovanja obeh družb.

Latinska Amerika je leta 1960 uvažala industrijske izdelke, izvažala pa kovine, minerale in nafto. (Bodemer 2004, 158) Med leti 1960 in 1980 25-odstotni delež izvoza presežejo države Brazilija, Mehika, Salvador, Gvatemala, Kostarika in Urugvaj. Zaradi nahajališč nafte in s tem povezanega dobička se v svetovni politiki in mednarodnih finančnih institucijah začne proces pripravljenosti kreditiranja nerazvitih držav. Gospodarsko nihanje, nizke obrestne mere povzročijo zadolževanje držav. Ker so dajalci kreditov preferirali velike gospodarsko dinamične države, so danes Mehika, Argentina in Brazilija najbolj zadolžene. (Bodemer 2004, 195) Bolivija je leta 1984 prenehala plačevati dolgove zasebnim upnikom, 60 odstotkov izvoza pa je namenjala odplačevanju dolga. Realni padec BDP Latinske Amerike je bil razlog za zvišanje obresti, poslabšanje razmerja uvozno-izvoznih cen in pogajanja o vračanju denarja.

Osemdeseta leta 20. stoletja so za Latinsko Ameriko predstavljala izgubljeno obdobje, saj je gospodarstvo v tem času stagniralo ali pa celo doživelo padec. Kar lahko vidimo po vrednosti BDP na prebivalca v tem obdobju. Regija je zaradi ekonomske krize doživela gospodarsko in pa predvsem politično prenovu, ki je bila po obsegu primerljiva s svetovno gospodarsko krizo leta 1929. Industrializacija je bila hitra, sledila je gradnja velikih industrijskih kompleksov, ki so bili financirani s krediti, za opremljanje tako velikih prostorov pa so najprej rabili stroje in pa rezervne dele iz uvoza, kar pa ni prinašalo dobička. Do osemdesetih let so multinacionalke v to regijo vlagale več kot v kateri koli drug del sveta, predvsem v panoge avtomobilske industrije, farmacije, elektronike in kemije. V lastno tehnologijo se ni vlagalo, proizvode je kupoval le bogatejši sloj, industrija pa je postala odvisna od razvitega sveta. Nacionalne vlade so zaradi strahu o prenosu dobička v matično državo omejile lastniške deleže tujcev. (Muršič 2007, 16) Sledilo je krizno obdobje, ki ga je najlažje opisati skozi številke stopnje inflacije. Leta 1989 je bila v Argentini 4900-odstotna, Braziliji 1900-, naslednje leto v Peruju 7600-

odstotna. V Argentini je odstopil predsednik Alfonsin. Gospodarska kriza je prinesla saniranje javnih financ, nujnost stabilizacije cen in zmanjšanje javnega dolga, odpuščanje javnih uslužbencev, privatizacije državnih podjetij, zmanjšanje socialnih transferjev ter investicij. Povečale pa so se cene javnih storitev, zvečale davčne stopnje in kazni. (Facing Up to Inequality in Latin America 1998, 57) V prvi polovici devetdesetih let je regija doživela nov ekonomsko-politični konsenz s tržno naravnanimi reformami. Po tej reformi se je gospodarstvo odprlo navzven in s tem so dosegli pogoje za doseganje makroekonomske stabilnosti. (Muršič 2007, 16)

Prišlo je tudi do premikov v strukturi izvoza. Če se je ta v osemdesetih letih omejeval na surovine in kmetijske pridelke, se je to v devetdesetih spremenilo. Treba je opozoriti, da gre za relativno malo predelane surovine in kmetijskih izdelkov. Liberalizacija trga je odpravila ovire za investiranje tujih investorjev, dolgotrajne upravne postopke, licenciranje, državno regulirane cene in plače, obrestne mere, regulacije transferjev kapitala in dobička v tujino. (Facing Up to Inequality in Latin America 1998, 58) Banke, telefonski operaterji, železnice, energetska podjetja, pošte, letališča, pristanišča so se privatizirala ali koncesionirala (prav tam) Argentinsko državno naftno podjetje je bilo edino naftno podjetje na svetu, ki je poslovalo z izgubo, kar se je seveda po privatizaciji spremenilo. Za devetdeseta je bil značilen umik države iz socialnega dialoga. Okrepil se je trend kolektivnih pogajanj na ravni podjetja. (Muršič 2007, 16–17) Krizno obdobje, ki je sledilo v devetdesetih letih, ima svoj izvor v političnem dogajanju regije in ne same države v osemdesetih letih. Krizno obdobje ni prizadelo samo Brazilije, temveč celotno regijo, še zlasti velike države.

Ker večina magistrskega dela govori o dogajanju v 20. stoletju, je vse, kar se je dogajalo od leta 2000, relativno nova zgodovina. BDP na prebivalca je v letu 2014 po podatkih Mednarodnega monetarnega sklada, znašal v Boliviji 6,465 dolarjev, v Braziliji pa 15,615 dolarjev. Zanimivo bili narediti primerjavo tako, kot za 20. stoletje tudi za 21. Stoletje.

Rast v Latinski Ameriki je padla pod 1 odstotek v letu 2015, skromno okrevanje trga se pričakuje v letu 2016. Stopnja rasti je padla zaradi nižjih cen surovin, če pa želijo države rešiti dolgoletne strukturne probleme, morajo povečati naložbe produktivnosti. Rast se zmanjšuje že pet let in v letu 2015 je padla pod 1 odstotek. Tudi v Latinski Ameriki se jasno vidijo razlike med severom in jugom.

Za največja gospodarstva v regiji so napovedi precej skope, kaj se bo zgodilo z rastjo v Argentini, Braziliji in Venezueli, vendar se napoveduje, da bo leta 2016 rast v regiji dosegla skopa 2 odstotka. Zaradi padanja cen surovin, ki so posledica recesije, tudi na Kitajskem, se je pritisk povečal na izvoznike. Finančna tveganja so se povečala zaradi regionalnih kapitalskih pritiskov in regionalne rasti kreditov ter nizkih obrestnih mer po vsem svetu. Slabost regionalne gospodarske dejavnosti povečuje tudi tveganje za domače napake oblasti. Čile, Kolumbija in Peru se soočajo z negativnimi posledicami nižjih izvoznih cen in s tem povezanimi načrti podjetniških investicij. Venezuela je zdrsnila v recesijo v začetku leta 2014. V Argentini se je pritisk menjalnih tečajev umiril, vendar proizvodnja še vedno zmerno upada tudi v letu 2015. Prednostna naloga vlade je odpravljanje dolgotrajnih strukturnih težav, povečati naložbe, produktivnost in potencialno rast. Izboljšave v poslovnem okolju, infrastrukturi in izobraževanju bodo pomagale spodbujati bolj raznoliko, odporno in uspešno gospodarstvo.

9.1 Trg surovin, nafta in zemeljski plin

25 odstotkov svetovne trgovine predstavljajo surovine. Nafta in minerali predstavljajo 16 odstotkov, kmetijski izdelki pa 9 odstotkov. Trg je v zadnjem obdobju postal zelo dinamičen. Porast cene železove rude se je nadaljeval tudi v letu 2005. Kitajski kupci so pritiskali na znižanje cene, vendar pa je bilo povpraševanje še vedno v naraščanju. Uporaba končnih produktov iz jekla se je prav tako povečala. Razlog je povečanje izkopa železove rude v Indiji in na Kitajskem, ki pa je hkrati tudi največji uvoznik (38 odstotkov svetovnega uvoza), te predvsem iz Brazilije. Močno so poskočile tudi cene ostalih kovin, soje, koruze in gume, ki se proizvajajo tudi v LA. (Bloomberg 2007)

Latinska Amerika je bogata z naravnimi bogastvi, največ je nafte, zemeljskega plina in rudnih bogastev. Venezuela je druga država na zahodni polobli po rezervi surovin, Mehika pa kar četrta, se pa uvršča v sam vrh po proizvodnji nafte. V enem dnevu proizvede približno 3,6 milijona sodčkov na dan, izvozi jih 1,7 milijona sodov, od tega je 1,5 milijonov sodov namenjenih ZDA.

Nafta sodi med neobnovljive energetske vire. Latinska Amerika je regija, kjer vedno znova odkrivajo nove zaloge, znane rezerve pa predstavljajo okoli 20 odstotkov svetovne naftne zaloge in so takoj za rezervami Bližnjega vzhoda. Prva država v količini naftnih rezerv je

Venezuela, s tem pa poseduje 85 odstotkov surove nafte celotne regije. Brazilija ima z novoodkritim podmorskim nahajališčem tudi veliko naftnih rezerv. Izkoriščanje nafte v Atlantskem oceanu je zelo zahtevna naloga, saj so tam morski tokovi spreminjajoči, temperature pod lediščem in pa veliki pritiski. (Garlow 2011)

V skrilavcih se prav tako skriva nafta, drugo največjo zalogo ima v teh nahajališčih takoj za ZDA prav Brazilija. Največje zaloge so v regiji Irati, Sao Mateus do Sul in Parana. Tretja država po količini naftnih zalog je Mehika, vendar pa rezerve v tej državi zadnjih 15 let upadajo, kljub temu pa je lastnica 4 odstotkov vseh zalog Latinske Amerike. (Ortiz 2011) Tudi v Ekvadorju so zaloge po letu 2008 močno narasle, vendar je v tej državi nafta v neposredni bližini ali znotraj nacionalnega parka amazonskega deževnega gozda, kjer bi izkoriščanje te nafte povzročilo veliko škodo. Ostale države so prav tako lastnice naftnih rezerv, kljub temu pa iščejo nove in nove vire. (prav tam)

Razlog v porastu cen leta 1998 je treba iskati v zmanjšanju ponudbe, rastočem povpraševanju ter finančnih špekulacijah. Nemiri v Venezueli in Nigeriji, težave v ruskem podjetju Yukos, teroristični napadi in pa nestabilnost Iraka so razlogi za dvigovanje cen, ki so bile posledica negotovosti zaradi dobave iz prej omenjenih držav. K dvigu cen pa pripomorejo tudi finančne špekulacije o ceni sodčka. Obstajata dva velika razloga, zakaj ni pričakovati znižanja cen nafte: prvič, svetovno gospodarstvo je relativno mirno preneslo ceno 50 dolarjev na sodček, kar pomeni, da investitorji ne bodo poskušali hitro izboljšati infrastrukture ter tako povečati količine načrpane nafte; in drugič, visoke cene nafte gredo v prid proizvajalkam. (Vaitheeswaran 2005, 3–8)

9.2 Bolivija

Bolivija leži v osrednji Južni Ameriki, država se delno razteza tudi v andsko gorovje. La Paz je glavno mesto, ki je hkrati najvišje ležeče glavno mesto na 3600 metrih nadmorske višine. Velikost države je 1.098.581 km², vendar pa v njej živi samo devet milijonov prebivalcev. Zaradi reliefa države je največja poseljenost v trikotniku med jezerom Titikaka na severu ter mestom Potosi na jugu in Santa Cruzom na vzhodu, na tem območju živi kar 80 odstotkov prebivalstva. Država ima drugo največje nahajališče zemeljskega plina v Južni Ameriki ter je znana tudi po tem, da ima najnižji BDP na prebivalca na kontinentu. Zgodovinsko gledano je imela Bolivija skozi zgodovino kar nekaj težav glede državnih meja. Ob nastanku 1825 je bila

država velika 2 milijona km², v šestdesetih letih 19. stoletja pa je z vojno izgubila polovico svojega prvotnega ozemlja in obenem tudi dostop do Pacifika. 1901 je provinco Acre prevzela Brazilija, kar je pustilo posledice v zavesti Bolivijcev. (Krennerich 2003, 43)

70 odstotkov prebivalcev je indijanskega porekla, ki pripadajo 40 jezikovno-plemenskim skupinam. 30 odstotkov pa je potomcev španskih kolonialistov in mesticev. Bolivija je tretji največji proizvajalec koke, ta panoga pa je ena najmočnejših v državi.

Deregulacija je privedla do nastanka indijanskih gibanj v letu 2000, njihova radikalnost se je stopnjevala do leta 2004, ko so pozivali k prisvojitvi dobrin in poskušali z ustrahovanjem – z umori lokalnih politikov. Gibanje k socializmu z Evom Moralesom na čelu postane še bolj pomembno, ko leta 2005 zmaga na predsedniških volitvah in postane prvi indijanski predsednik. (Krennerich 2003, 67)

Neenotnost znotraj države teži k temu, da največje indijanske skupnosti želijo Bolivijo deliti na tri dele, potomci španskih kolonialistov pa želijo avtonomijo znotraj regije. (Krennerich 2003, 73) Z Evom Moralesom kot predsednikom je prišlo do velikih sprememb, naprej je nacionaliziral naftno in plinsko industrijo, kasneje je prišlo še do nacionalizacije rudnikov. Potem ko je vojska zavzela nahajališča nafte in plina, je Morales ponudil šest mesecev časa podjetjem, da dajo svojo proizvodnjo v odkup državi ali pa jo za vedno zapustijo. (Muršič 2007)

Zakaj je bil v Boliviji gospodarski razvoj omejen, je več razlogov:

- tradicionalne elite so s prodajo naravnih virov osebno bogatele, gospodarstvo pa se ni razvijalo kot celota,
- revolucionarji, ki so vladali, so poskušali razdeliti gospodarski dobiček, vendar pri tem niso posvečali pozornosti ustvarjenemu bogastvu, kot v drugih socialističnih državah, tako je prišlo do gospodarskega upada,
- ovire za gospodarsko konkurenčnost predstavljajo slaba prometna infrastruktura in neobalna lokacija države.

9.2.1 Po dekolonizaciji

Nezadovoljstvo med domačini in mestici pripelje do uporov in vojn za neodvisnost, skupaj s posledično delitvijo ozemlja v tisto, kar je danes znano kot Bolivija, Peru in Čile. Adres Santa Cruz bolivijski general postane prvi bolivijski predsednik. Med njegovim vladanjem je Bolivija doživela razcvet in naredila velik družbeni in ekonomski napredek.

9.2.2 V obdobju vojaških režimov

Agrarno reformo prinese revolucija 1952, katere temelj je razpad velikih agrarnih posestev in nacionalizacija rudnikov. Povečanje plače, zmanjšanje kmetijske proizvodnje, drastičen padec proizvodnje naravnih bogastev so posledica prav te reforme. Ni odpuščanja presežnih rudarjev, prav tako pa tudi ni spodbujanja večje učinkovitosti drugih sektorjev gospodarstva.

Sledile so zaporedne diktature, vse bolj ali manj koruptivne, katerim so sledili številni upori. Regionalni konflikti so še dodatno otežili normalizacijo stanja. Kot posledica slednjega je Bolivija izgubila skoraj polovico teritorialnega ozemlja.

V zaporednih vojaških udarih se je oblast menjala. Banzer, ki je uspel na oblasti zdržati sedem let, je dovolil razmah in rast gospodarstva, vendar pa sta ga spodnesli zatiranje človekovih pravic in fiskalna kriza. Leta 1981 je z vojaškim uporom moral z oblasti oditi Luis Garcia Meza, ki je bil znan po zlorabi človekovih pravic, preprodajanju drog, nevedenju gospodarske politike. Bolivija se je tako spet borila s socialnimi napetostmi, ki jih je izzvalo gospodarsko nezadovoljstvo. Tako je kljub političnim in socialnim reformam, zajetim v revoluciji, stopnja nacionalne gospodarske rasti ostajala zelo nizka. Gospodarstvo je v veliki meri odvisno od prihodkov od izvoza kositra. V začetku leta 1980 so podjetja stagnirala zaradi padanja cen kositra, slabe letine, odplačil dolga in inflacije, ki je postala hiperinflacija.

9.2.3 V obdobju prehoda v demokracijo

V obdobju pred 21. stoletjem so se težave v Boliviji pojavile tudi pri izbiri predsednika. V letih 1985, 1989, 1997 in 2002 ni nihče od kandidatov dobil potrebne večine, tako je kongres izbral predsednika. Do konca 20. stoletja je bila tako inflacija pod nadzorom. Gospodarstvo se je hitro razvijalo in valuta se je stabiliziralo. Zato se je zmanjšala stopnja nevarnosti vojaških udarov, država pa je dobila priznanje za eno najbolj politično stabilnih v regiji.

Omejevanje novih delovnih mest, omejena javna participacija in visoka korupcija so bile na visoki ravni. Specialna policija je fizično izkoreninjala ilegalne nasade koke, kar je privedlo do bega prebivalstva v mesta in visoke stopnje nezadovoljstva. Začete reforme leta 1952 je vlada predsednika Víctor Paz Estenssoro, nadaljevala leta 1985 in sprejela nekatere najtežje varčevalne ukrepe tako, da je stopnja inflacije je padla iz 24.000 odstotkov na manj kot 10 odstotkov. Leta 1990 je gospodarstvo hitro raslo in milijarde dolarjev v nove naložbe prišel v Bolivijo po privatizaciji Gonzalo Sánchez de Lozada (1993 - 1997) skoraj celotno državno vodeno gospodarstvo. Vendar te tržno usmerjene reforme niso bistveno spremenile centralizirane narave vlade, v celoti je bilo treba odpreti gospodarstvo. Zaradi vključevanja Bolivije v regionalne integracije (Mercusor, Andska skupnost) se je povečala trgovina s sosednjimi državami.

9.2.4 V 21. Stoletju

Gonzalo Sanchez de Lozada se je z izvolitvijo v 21. stoletju zavzel za nadaljevanje gospodarske reforme in za novo ustvarjanje delovnih mest. Zaradi protestov proti predlaganim davkom in projekta izvažanja plina je moral odstopiti. Carlos Mesa je nadaljeval projekt izvažanja plina, ki pa je privedel do zvišanja cen goriva, tako da je Bolivijo 2005 ponovno zajela kriza. Kongres je s poskusom obnovitve normalnega stanja sprejel ogljikovodikov zakon, ki pa kljub manjšemu zatišju ni pomenil prekinitve nezadovoljstva in protestov. Leta 2005 je prišel na oblast Evo Morales s 54-odstotno večino glasov, zavezal se je, da bo nacionaliziral nahajališča naravnih virov, izbrisal revščino in odpravil diskriminacijo, ublažil ostre omejitve za kmete koke ter več davkov za bogate.

Politične demokracije ni bilo, tisti ki so nasprotovali Moralesu in njegovim privržencem, so postali nasilni. Na volitvah 2008 je ponovno dobil dvotretjinsko večino na volitvah, leta 2009 pa se je potrdila nova ustava, ki omogoča pridobitev drugega petletnega mandata in mu je dala moč, da razpusti kongres. Druge spremembe ustave so okrepile državni nadzor nad naravnimi viri v državi in uveljavile omejitev velikosti zasebnega lastništva, slednjemu so seveda nasprotovali bogati. Država je kljub temu ostala razdeljena na bogate in revne pokrajine. Inflacija je bila pod nadzorom, gospodarstvo je raslo hitreje od regionalnega povprečja in denarna valuta je bila stabilizirana. V letu 2009 je bil podpisan zakon, ki dovoljuje predčasne volitve, tako je Morales predčasno osvojil z večino še drugi mandat. V drugem mandatu se je zaradi rasti na trgu zemeljskega plina povečal tudi nabor infrastrukturnih projektov. Leta 2013 je bolivijsko ustavno sodišče odločilo, da se Morales

lahko poteguje za tretji predsedniški mandat, in leta 2014 je tudi dobil potrebno večino že v prvem krogu. Leta 2015 je bila na mednarodnem sodišču v Haagu vložena zadeva za del čilskega zemljišča, ki bi Boliviji omogočil dostop na morje. Razmere na trgu zemeljskega plina so se poslabšale, za to kritiki krivijo Moralesa, ki ga obtožujejo tudi v korupcijskih škandalih. Leta 2016 na referendumu državljani z 51 odstotki proti niso podprli spremembe zakona, ki bi omogočal Moralesov četrti mandat leta 2019. (Britanica 2016)

9.2.5 Milenijski cilji

Ustave v Latinski Ameriki dodeljujejo pravico do izobraževanja, zdravja in do zaposlitve, druge dimenzije, ki se nanašajo na zadovoljevanje temeljnih človekovih potreb – prehrane, bivanja, socialne varnosti ter okolja – pa niso realno in formalno enako upoštrevane v različnih državah. Navedene prioritete ustrezajo ciljem razvoja, opredeljenim v Deklaraciji tisočletja (Declaracion del Milenio), ki je bila v OZN sprejeta leta 2000. Doseganje ciljev po tej deklaraciji v LA predpostavlja vzpostavitev vrste zelo preciznih javnih politik, težnjo po investicijah v bazično infrastrukturo, povečanje produktivnosti poljedelstva, promoviranje srednjih in majhnih podjetij, podpiranje industrije, investiranje v zdravje in izobraževanje, pospeševanje javne politike na področju varstva okolja itd. Navedene politike zahtevajo državo, ki je zmožna ukrepanja, kar pomeni nujnost doseganja političnega soglasja, vzdrževanje politične stabilnosti v državi, v kateri pravice in obveznosti niso omejene na politično in civilno raven, ampak zajemajo tudi socialno sfero. Zahtevajo delovanje državljana kot posameznika, kakor političnega igralca, ki se izraža prek predstavnikov ali – v predvidenih primerih – tudi neposredno. (OZN Implementation of the United Nations Millenium Declaration 2003, Novak 2009, 39).

Bolivija je predstavila pomemben napredek pri doseganju milenijskih ciljev. Kazalci v vseh državah v regiji niso enotni, zato lahko prihaja do anomalij. Razlike se pojavljajo pri spolu, socialno-ekonomskem položaju in izobraževanju. V letu 2011 se je stopnja revščina zmanjšala na 24,1 odstotek, do leta 2012 je še vedno 2,2 milijona ljudi, ki živijo v veliki revščini. Zmanjšal se je prav tako odstotek ljudi, ki trpijo lakoto, država je izvedla več ukrepov za izboljšanje hrane in prehrane, še posebej otrok, mlajših od pet let in nosečnic. Do leta 2015 so si zadali nalogo zagotoviti osnovno šolo vsem, v zadnjih letih pa na tem področju ni bilo narejenega nobenega napredka, napredek je bil narejen glede šolanja deklet. Neenakost med spoloma je še vedno prisotna, vendar je v neravnovesju z zgodovinsko logiko, moški so v zadnjih letih na slabšem položaju kot ženske. Sodelovanje žensk raste v zakonodajnih telesih

ter v večnacionalnih oddelkih občinskih vlad, kar pomeni, da se večja njihova prisotnost v politiki. Stopnja zaposlovanja žensk se kljub temu ni bistveno povečala, razlog gre iskati v dejstvu, da je Bolivija pretežno kmetijska država. Stopnja umrljivosti je še vedno najvišja glede na ostale države v regiji. Visoka je tudi stopnja umrljivosti mater, ki predstavlja izziv sektorja za zdravje. Napredek so dosegli pri pokritosti dobav institucij z materialom in zdravili, ki je sedaj 70-odstotna, poleg tega se je štirikratno povečal delež ustrezno zdravljenih žensk med nosečnostjo. Povečalo se je število zaznanih primerov okužbe z virusom HIV, izvajajo se projekti za zgodnje odkrivanje in testiranja, ki preprečujejo, da se HIV razvije v AIDS. Kar se tiče malarije, je bila dosežena 100-odstotna pokritost s sredstvi proti malariji. Glede na dosežen napredek je na tem področju treba zagotoviti trajnost doseženih rezultatov. Do konca leta 2015 je treba dokončati projekt omogočanja dostopa do vode vsem, kjer bi morali dodati še zagotovitev osnovnih sanitarij. Bolivija opozarja, da je nujno, da razvite države izpolnijo zavezo z deklaracijo in namenjajo 0,7-odstotka bruto domačega proizvoda za trajnostni razvoj. Razvojni cilji tisočletja so prispevali velik napredek v človeškem razvoju. Zato si Bolivija postavlja dolgoročne razvojne cilje. (Poročilo o napredku Bolivije 2012)

9.2.6 Bolivijska plinska vojna

Zemeljski plin je razlog za socialni konflikt v Boliviji, ki mu lahko rečemo tudi plinska vojna. Korenine konflikta segajo v vladno politiko izkoriščanja zemeljskega plina, prepovedi sajenja koke, korupcijo in vojaške posege zoper proteste. Vlada de Lozade je prodala 26 koncesij tujim podjetjem brez soglasja kongresa, kot je zapisano v ustavi 2003, bi moral zato De Lozada odstopiti, saj protesti in zapore ohromijo državo.

Maja 2005 je kongres sprejel nov zakon, ki je uzakonil povečanje državnih prejemkov od izkoriščanja zemeljskega plina, kljub temu pa so protestniki zahtevali popolno nacionalizacijo in večji vpliv staroselcev v politiki. Leta 2006 je tako najprej odstopil podpredsednik Mesa, konec leta pa je postal predsednik Evo Morales. Plinska panoga je postala sektor z največ tujimi investicijami, čeprav se je večina prebivalstva še vedno ukvarjala s kmetijstvom, z rudarstvom ali pa so delali v tovarnah.

Prvi Moralesov ukrep je bil odkup večinskega deleža državnega energetskega podjetja po tržni ceni in povišanje obdavčitve dveh največjih plinskih polj za 32 odstotnih točk. Prav tako so obnovili pravico vlade, da določa ceno plina. Dolgoročni cilj Moralesove vlade je bil pretvoriti Bolivijo iz izvoznika surovin v veliko industrializirano državo, ki bo proizvajala

proizvode z visoko dodano vrednostjo, ki bodo temeljili na naravnih resursih, ki jih država premore. Glavne panoge naj bi bile proizvodnja gnojil, sintetičnega dizelskega goriva, električne energije in plastike, Bolivija pa naj bi postala glavni dobavitelj plina v celotni Latinski Ameriki. Strateške partnerje oziroma investitorje naj bi predvidoma iskali v Rusiji in azijskih državah, kar je sovpadalo s političnim prepričanjem Chavez-Castrove levičarske navede, h kateri lahko prištejemo tudi Moralesa. Brazilija se je znašla v zelo nezavidljivem položaju. Polovico porabe zemeljskega plina uvažajo iz Bolivije, prav tako so prispevali večji del petih milijard dolarjev tujih investicij v infrastrukturo za črpanje in transport zemeljskega plina. Brazilija je dolgo želela postati vodilna država Latinske Amerike, vendar so jo nedavni dogodki v Venezueli in Boliviji zasenčili, čeprav je ekonomsko Brazilija še vedno osrednja latinskoameriška država. Prav odvisnost od bolivijskega plina je najbolj prizadela Brazilijo.

9.3 Brazilija

Gospodarstvo Brazilije je osmo na svetu in največje med državami v razvoju. Po drugi svetovni vojni je bilo najhitrejšo rastoče gospodarstvo na svetu, kasneje pa je trpelo zaradi različnih ponavljajočih se vzponov in padcev.

Naftna kriza in večanje obrestnih mer v osemdesetih letih sta vodili v velik zunanji dolg države in v inflacijo, ki je pomenila zmanjšanje prisotnosti tujega kapitala, ki je predstavljala pomemben dejavnik razvoja in rasti gospodarstva. V začetku devetdesetih let strukturne reforme vlade prenesejo liberalizacijo trgovinske politike, odpravo omejitev kapitalskega trga, privatizacijo državnih podjetij, kar vodi v stabilizacijo gospodarstva. Brazilija se je odprla za svež tuj kapital, nova strokovna znanja in moderne tehnologije, kar je omogočilo rast in razvoj gospodarstva. Brazilija je dosegala višjo rast zaradi večjega števila prebivalstva. Pri poglavju indeksa demokracije se lepo vidi, kako se je povečalo število prebivalcev Brazilije in Bolivije v obdobju enega stoletja. Industrializacija je bila posledica lastnega podjetništva in ne meščanstva, temeljila je na trikotniku državnih podjetij, multinacionalnih družb in privatnega kapitala. V velikih državah so prevladovala državna podjetja in multinacionalke, v manjših pa privatni kapital in podjetništvo. V Braziliji se je v šestdesetih letih ustanovila nacionalna investicijska banka, katere petinski lastnik je bila država. Državna podjetja so monopolizirala jeklarsko industrijo, naftne rafinerije, petrokemijo, oskrbo z elektriko in medije. (Demokratie in Lateinamerika 2003, 256)

9.3.1 Po dekolonizaciji

Struktura BDP se je po drugi svetovni vojni spremenila zaradi zmanjšanja deleža kmetijstva, na drugi strani pa se je povečal delež storitev. Delež kmetijstva je od leta 1950 do leta 2000 padel s 24,3 odstotka na 7,4. V istem obdobju se je delež industrije v bruto domačem proizvodu povečal s 24,1 na 28,6 odstotka, delež storitev pa s 51,6 na 64,0 odstotkov. (Brazil at a Glance 2001) Pridelovanje kave, bombaža in sladkorja so bile glavne kulture, namenjene predvsem za izvoz, po letu 1970 pa je šlo predvsem za modernizacijo poljedelskega sektorja. Brazilsko gospodarstvo se je v drugi polovici 19. stoletja bistveno povečalo. Kava je bila temelj gospodarstva, kar je predstavljalo 63 odstotkov izvoza v državi leta 1891, in 51 odstotkov med 1901 in 1910. Kljub temu postanejo sladkor, bombaž, tobak, kakav ob koncu stoletja pomembni za izvoz, tudi gume. V prvih treh desetletjih 20. stoletja je šlo brazilsko gospodarstvo skozi obdobja rasti, delno težavo je povzročala svetovna vojna in velika depresija. Štiriletna vrzel, med časom, ko je drevo zasajeno, in časom prvega obiranja kave, je povzročila ciklično nihanje cen kave, kar je privedlo do vse višje cene kave. Pretirano širjenje gojenja kave v Sao Paulu se je zaradi pomanjkanja končalo okoli leta 1930. Do leta 1930 se je industrija hitro, vendar nepravilno širila, predvsem tekstilna, živilska in tobačna. To širitev je povzročila z rastjo prihodkov, z razpoložljivostjo deviz, s fiskalno politiko in z zunanjimi dogodki. Država se je pomembno modernizirala tudi na področju modernizacije elektrifikacije, povečane urbanizacije, povezovanja periferije z jedrom države in oblikovanja dinamičnega podjetniškega razreda. (Wikipedia)

9.3.2 V obdobju vojaških režimov

Kot je bilo že omenjeno, je imela Brazilija enega najhitreje rastočih gospodarstev na svetu, kar pove tudi podatek, da je bila povprečna realna stopnja rasti med leti 1948 in 1961 7-odstotna, po letu 1962 pa je v gospodarstvu nastal kaos zaradi politične nemoči, kar je pomenilo le še 3,7-odstotno povprečno realno stopnjo rasti. Vojaška oblast stabilizira dogajanje in da gospodarstvu dodaten zalet, tako da je povprečna realna stopnja rasti med leti 1968 in 1974 kar 11,3-odstotna. Brazilija se je tako spremenila v industrijsko velesilo, z visokim izvozom izdelkov. Bistvo brazilske uspešnosti je bilo v tem, da so morali biti vsi ostali gospodarski cilji podrejeni gospodarski rasti. (Makovec, Brenčič in Šuštar 1996, 32)

Leta 1973 je nastala naftna kriza, ki je povzročila štirikratno povečanje cen surovin. Uvozni primanjkljaj se je dvignil visoko zaradi brazilske popolne odvisnosti od uvoza nafte. Trgovinska bilanca Brazilije je imela v naslednjem letu tako 4,7 milijarde ameriških dolarjev

primanjkljaja (Baer, 1996, 104). Padanje proizvodnih cen in rastoča svetovna obrestna mera sta prinesli hitro slabšanje plačilne bilance. Čeprav se je pospešila inflacija in se je zunanji dolg dramatično večal, pa se gospodarska rast ni upočasnila. Leta 1985 je imela Brazilija najvišjo stopnjo rasti na svetu, ki je znašala 7,9 odstotka, inflacija pa je znašala 235 odstotkov.

9.3.3 V obdobju prehoda v demokracijo

Brazilija je kot lastnica številnih naravnih bogastev po številu prehodnega območja še vedno neprehodna in neraziskana, zato so lahko številke še večje. V letu 1980 je bilo ocenjeno, da je imela 35 odstotkov vseh svetovnih rezerv železa (35 milijard ton). V Braziliji so bila tudi nahajališča bakra, svinca, cinka, niklja, kositra, urana, srebra, zlata, kremenjakovih kristalov, diamantov in številnih drugih dragocenih kamnov. Imela pa je tudi rezerve nafte, ki so znašale 8,8 milijarde sodov, ker pa so se še vedno izvajala raziskovanja ozemlja, so te številke verjetno še večje.

Brazilija je lastnica številnih naravnih bogastev Poleg nafte ima Brazilija tudi velik hidroenergetski potencial, ki se ocenjuje na enega največjih na svetu. Leta 1983 so bile zagnane prve turbine največjega svetovnega projekta iz sedemdesetih let, s tem naj bi se izkoristilo okoli 15 odstotkov vsega potenciala. (Baer 1996, 24–25).

Zaradi kontroliranja inflacije po letu 1985 je demokratična administracija uvedla serijo paketov vse do leta 1989. Vsak od teh paketov pa je vključeval neko obliko devalvacije in kontrolo plač ter cen. Brez podpore kongresa in celotne države so ti načrti pomenili še dodaten polom. Gospodarski pogoji so se še naprej slabšali, popustila je tudi podpora kongresa vladi pri nadaljnjem znižanju svojih izdatkov. Sledili sta nezmožnost pogajanja o nadaljnjih fiskalnih reformah in znižanju primanjkljaja v državnem proračunu ter inflacija ob koncu leta 1989, ko je dosegla 1,78 odstotka. Tako je leta 1990 izvoljen predsednik Collor takoj začel boj zoper gospodarsko krizo, ki je predvideval ožemanje likvidnosti, zamrzovanje cen in plač ter povišanje davkov. Vendar se je tudi ta načrt ob povrnitvi inflacije pokazal za neuspešnega. Francova vlada je morala leta 1992 tudi spraviti inflacijo pod kontrolo, da bi bila zmožna izvesti potrebne ekonomske reforme. Inflacija je iz leta v leto naraščala, gospodarska rast pa je začela padati. Leta 1994 pa so se za brazilsko gospodarstvo začeli obetati boljši časi, ko so izvolili predsednika Cardosa, ki je uvedel realen načrt, ki drastično zmanjša obseg inflacije in poveča realno stopnjo rasti.

9.3.4 V 21. stoletju

V Braziliji je kmetijstvo skozi zgodovino izgubilo svojo vrednost, čeprav ima velik potencial. Omejevanje proračunske porabe v zadnjih letih je povzročilo zmanjšanje in odpravljanje državnih subvencij za kmetijstvo, poleg tega pa je industrializacija spremenila kmetijski sektor, od katerega se je pričakovala čim večja produkcija kmetijskih izdelkov in hrane za domačo porabo. Brazilija je bila ena izmed vodilnih držav v poljedelskih pridelkih in proizvajala je kakav, bombaž, riž, sladkor, pomaranče, koruzo, sojo, moko, fižol, banane, kavo, limone, mango mandarine, tobak ... (Brazil – A Country Study, 2001). Kmetijski sektor je predstavljal 7,4 odstotke BDP. Leta 2000 je znašal BDP v Braziliji 610,1 milijarde ameriških dolarjev. Realna stopnja rasti BDP po letu 1994 je bila vedno pozitivna, med leti 1994 in 2000 pa v povprečju 3,1 odstotka. S podporo mednarodnega sklada je država izvedla dodatne davčne in upravne reforme. Inflacija je ostala pod nadzorom.

Leta 2003 je na volitvah zmagal Lula z več kot 61 odstotki glasov. Pod njegovim vodstvom je Brazilija izdala obveznice, njegov mandat je vključeval tudi reformo socialne varnosti, pokojninsko in davčno politiko, boj proti lakoti ali revščini ter izboljšanje možnosti za izobraževanje. Lulov mandat so zaznamovali škandali, ki so privedli tudi do prisiljenega odstopa nekaterih uradnikov. Leta 2006 je Lula osvojil drugi mandat, gospodarstvo je še naprej rastlo v njegovem mandatu. Izvedena je bila reforma za povečanje javnih naložb in nadzor nad porabo. Tuji vlagatelji in trgovski partnerji so se ponovno začeli zanimati za državo. Kmetijstvo in rudarstvo se je vztrajno širilo, prebivalstvo pa je bilo še vedno skoncentrirano na jugovzhodu in jugu. Glavna polemika zadnjih let pa je ogroženost amazonskega deževnega gozda, še naprej pa se zavzemajo za agrarno reformo. Junija 2009 je predsednik podpisal zakon o legalizaciji lastništva za skoraj milijon prebivalcev zemljišč s področja Amazonke, nasprotovali so edino okoljevarstveniki, ki menijo, da bo zaradi tega prišlo do krčenja gozdov.

Ker ni mogoče kandidirati več kot dvakrat, se je na naslednjih volitvah za mesto predsednika potegoval šef kabineta predsednika Lule. Dilma Rousseff je kandidirala leta 2010 in osvojila skoraj polovico glasov in tako postala prva ženska predsednica. V mandatu se je soočala z eno najhujših naravnih katastrof, ker so nalivi povzročili hudourniške poplave in zemeljske plazove, ki ubijejo več kot 500 ljudi in pustijo za sabo na tisoče brezdomcev.

2011 se je zaključilo obdobje močne rasti brazilskega gospodarstva zaradi svetovnega gospodarstva in krčenja brazilskega industrijskega sektorja. 2012 je znašal BDP 1 odstotek,

vendar je brezposelnost ostala nizka. V letu 2011 sta se predsednica in njena uprava soočali z obtožbami korupcije, ta prestop je vodil k odstopu petih ministrov njenega kabineta.

Svetovno nogometno prvenstvo 2014 in olimpijske igre, ki bodo v letošnjem letu, v ljudeh vzbujajo nezadovoljstvo, saj je bilo zaradi teh dveh dogodkov treba povečati izdatke za infrastrukturo, medtem ko so cilji izobraževanja in zdravstva ostali neizpolnjeni. Leta 2013 so šli ljudje množično na ulice, saj so želeli vključiti v razpravo vlade tudi vprašanje splava, korupcije itn. Policija je poskušala proteste zadušiti, podpora Rousseffjeve pa je padla na 30 odstotkov, ravno pred volilnim letom. V 2014 se je ponovno potegovala za mandat in ga tudi dobila z 51-odstotno večino glasov in negativno kampanjo. V 2015 je brazilsko gospodarstvo še naprej drselo, inflacija se je zvišala, predsednica Rousseff pa se je zapletla v največji škandal do sedaj. Preiskava korupcije je obtožila tudi več deset politikov ali poslovnežev. Uradniki, člani strank in vodilni politiki so bili obtoženi, da so prejeli plačila za naročila iz številnih podjetij in bili vključeni v kartelu gradnje. Glede na to, da je bila predsednica odbora za Petrobras, se mnogi ne strinjajo, da ni vedela, kaj se je dogajalo glede podkupovanja. Na množičnih protestih je bila pozornost usmerjena na poziv k obtožbi predsednice. Maja 2015 pa se je v Braziliji pojavil virus Zika, ki je do januarja 2016 okužil skoraj 4000 dojenčkov, ki so se rodili z mikrocefalijo; ker se bližajo olimpijske igre, se je brazilska vlada zavezala k agresivnim ukrepom za boj proti virusu. (Wikipedia)

9.3.5 Milenijski cilji

Brazilija je glede na milenijske cilje bistveno bolj organizirana kot Bolivija. Vidi se, da delajo napredek v dobro državljanov. Prvi cilj, tj. zmanjšanje revščine in lakote, je Brazilija že dosegla. Delež prebivalstva, ki je živel z manj kot 1,25 dolarja, se je zmanjšal na 6,1 odstotka v letu 2009. V letu 2009 je število oseb, ki živijo v skrajni revščini, še vedno znašalo 11,68 milijona, kar je še nad povprečjem regije. Drugi cilj, tj. univerzalno primarno šolstvo, je Brazilija prav tako dosegla. Stopnja vpisa v osnovno šolo je bila 95,6-odstotna, vendar pa primanjkuje kakovosti osnovnega šolstva. Veliko število otrok konča četrti razred brez osnovne zmožnosti branja in pisanja. Javnim osnovnim in srednjim šolam primanjkuje ustrezne kakovosti. Delež zaposlenih žensk v nekmetijskem sektorju se je povečal v letu 2007 na 41,6 odstotka, prav tako se je povečal delež žensk v parlamentu, leta 2012 je bil 8,6 odstotka. Kar pomeni, da je bil dosežen tudi tretji cilj, tj. promocija enakosti med spoloma. Izvolitev Dilme Rousseff za predsednico je pomenila velik napredek pri krepitvi politične

zastopanosti, umrljivost novorojenčkov se je zmanjšala leta 2011 na 15,6 odstotka. Leta 2010 je na 100.000 novorojenih otrok umrlo 56 mater, kar je velik napredek. Stopnja razširjenosti kontracepcije se je povečala na 80,3 odstotke, težave pa se še vedno pojavljajo pri spremljanju umrljivosti mater in novorojenčkov, saj so težave pri poročanju in pomanjkanju informacij. Kar pomeni, da peti cilj ni bil do leta 2013 dosežen. Cilj boja proti HIV/AIDS, malariji in drugim boleznim je bil dosežen. Stopnja okuženih ostaja ista, vendar se je zmanjšala stopnja umrljivosti, zmanjšala se je tudi stopnja umrljivosti za tuberkulozo. Sedmi in osmi milenijski cilj sta neizpolnjena. Zmanjšanje indeksa krčenja gozdov in povečanje energetske učinkovitosti s sklicevanjem na obnovljive vire energije. Površina pokritosti države z gozdom se je zmanjšala na 62,4 odstotke. Brazilija mora tako izboljšati varstvo gozda na področju Amazonke. Delež prebivalstva, ki ima dostop do pitne vode, se je povečal na 98 odstotkov v letu 2010. Delež prebivalstva, ki ima dostop do sanitarnih objektov, se je povečal na 79 odstotkov. Padel pa je delež prebivalstva, ki živi v skupnostih na 26,9 odstotka. Brazilija ima visok odstotek uporabnikov interneta. (KAS fact sheet)

9.4 VOJAŠKI REŽIMI V LATINSKI AMERIKI MED LETI 1960–1980

Državni udari so stalnica vojaških režimov v Latinski Ameriki. Veliko je bilo že zapisanega o tem, kaj so udari, največ pa o dogajanju v regiji povejo prav kronološko zavedeni udari in njihove posebnosti. V tabeli 9.1.1. niso navedene tiste države, ki v tem obdobju niso izvedle nobenega državnega udara, kar pa ne pomeni, da jih v 20. stoletju te države niso izkusile ali da niso vplivali na politično dogajanje v državi.

Tabela 9.1: Vojaški udari v Latinski Ameriki med leti 1960–1980

Datum	Država	Dogajanje med leti 1960–1980
1962	Dominikanska republika	Umor diktatorja Rafaela Leonidasa Trujilla, končala se je 30letna brutalna diktatura
1962	Argentina	Vojaški državni udar, vodil ga je generalni Raúl Poggi proti predsedniku Arturu Frondiziju
1962	Peru	Državni udar pod vodstvom Richarda Pereza Godoya
1963	Ekvador	Vojaški udar pod vodstvom Ramóna Castra Jijóna
1963	Gvatemala	Državni udar pod vodstvom Enriqueja Peralte Azurdie

1963	Gvatemala	Miguela Ydígorasa Fuentes v Gvatemali je strmoglavila vojska, Enrique Peralta Azurdia je prevzel oblast in ustanovil institucionalno demokratsko stranko
1963	Dominikanska republika	Vojska je strmoglavila predsednika Juana Boscha septembra 1963, le sedem mesecev po prvih demokratičnih volitvah
1963	Honduras	Vojaško strmoglavljenje demokratične vlade Hondurasa, deset dni pred predvidenimi volitvami; Oswaldo López Arellano je moč predal Ramónu Villedi Moralesu
1964	Brazilijska	Humberto Castelo Branco je bil nameščen za predsednika po vojaškem udaru v Braziliji, ko so strmoglavili João Goularta, uvedel je 21-letno diktaturo
1964	Bolivija	Podpredsednik René Barrientos in general Alfredo Ovando Candia sta strmoglavila predsednika Víctorja Paza Estenssora
1964–sedanjosti	Kolumbija	Vodi oboroženi konflikt
1965	Dominikanska republika	Strmoglavljen Bosch
1966	Argentina	Vojaški udar, civilni predsednik Arturo Illia je bil odstavljen z vojaško silo, ki je podpirala generala Juana Carlosa Onganía
1968	Panama	Udar proti predsedniku Paname Arnulfu Ariasu Madridu, ki ga je vodil major Boris Martínez
1968	Peru	Vojaški udar v Peruju, ki ga je vodil general Juan Velasco
1969	Brazilijska	Pedro Aleixo je bil zakoniti podpredsednik, ki ga je zamenjala vojaška sila po tem, ko je Artura da Costa e Silva zadela kap in je zapustil mesto predsednika
1969	Čile	Neopravljen državni udar proti predsedniku Eduardu Frei Montalvi
1970	Bolivija	Juan José Torres je vodil udar proti Alfredu Ovando Candii
1970	Čile	ZDA so načrtovale ustavni udar, da bi preprečile Salvadorju Allendetu da prevzete oblast
1972	Ekvador	Guillermo Rodríguez
1973	Čile	Roberto Souper je lansiral udar proti čilskemu predsedniku Salvadorju Allendetu
1973	Urugvaj	Predsednik Juan María Bordaberry je razpusil parlament in vodil udar
1973	Čile	Z vojaškim udarom so odstranili predsednika Salvadorja Allendeta in novo oblast postavili pod vodstvom Augusta Pinocheta
1976	Ekvador	Vojaški udar
1976	Argentina	Vojaški udar je odstavil z oblasti Mario Esteloz Martínez de Perón in to je vodilo v proces nacionalne reorganizacije
1980	Bolivija	Kokainski udar Luisa Garcíe Meze Tejada

Vir: Wikipedia.

Po podatkih iz zgornje tabele je Argentina doživela tri državne udare: prvega leta 1962, drugega, bolj nasilnega leta 1966 in deset let kasneje še zadnjega pred preходом države v demokracijo. Bolivija je glede na pestro dogajanje državnih udarov po letu 1945 doživela tri spremembe oblasti v 10 letih. Prvo 1964, leta 1970 drugi udar in 1980 še tretjo spremembo oblasti, ki se je zgodila zaradi kokainskega kartela. V Braziliji dogajanje ni bilo tako razgibano. 1964 se je zgodil vojaški udar ter leta 1969 drugi, ko je na oblast prišel podpredsednik Arturo da Costa e Silva zaradi bolezni predsednika, ki je odstopil. Čile je, tako kot Brazilija, doživel udar leta 1969, le da se je tam politično dogajanje šele začelo, medtem ko so se v Braziliji udari s tem letom končali. Državni udar v tem letu v Čilu ni bil opravljen, leta 1970 so ZDA načrtovale ustavni udar za prevzem oblasti. 1973 pa sta sledila kar dva udara, zadnji je na oblast privedel Augusta Pinocheta. V Dominikanski republiki se je s prvim udarom leta 1962 končala 30-letna diktatura, 1963 je vojska strmoglavila demokratično izbrano vodstvo le sedem mesecev po volitvah. Ponoven udar pa se je zgodil še leta 1965. V Ekvadorju sta se zgodila dva udara, eden leta 1972 in drugi 1976. Peru je doživel vojaški udar v letu 1968 in drugega 1963, oba sta bila uspešno izvedena. Urugvaj pa je v zaporedju desetih let doživel tudi dva udara, oba sta spremenila vodenje države. Treba je izpostaviti še en udar, in sicer v Kolumbiji, ki je imel značilnosti oboroženega konflikta in je trajal vse do danes, gre za vojno proti drogam.

Medtem ko se je v nekaj državah vojaška politična vloga v veliki meri zmanjšala, so v večini drugih ostale oborožene sile kot ključni akter v ozadju. Prehod v civilno oblast v večini držav v Latinske Amerike, v poznih sedemdesetih in v osemdesetih ih je privedel do ponovnega ocenjevanja vloge vojske. V večini primerov vojaške vladavine se vojska ni brezpogojno vrnila v vojašnice, in civilno-vojaški odnosi so ostali občutljiva zadeva v zgodnjem obdobju demokratične konsolidacije. Vendar pa je zdaj bolj težko posploševati vlogo vojske v Latinski Ameriki: medtem ko v nekaterih državah vojska ni bila več ključni politični akter, so v drugih, na primer v Peruju in Venezueli, politično samozavest o vojski povečali. (Oxford Analitica 1992)

V Argentini se predsednik Carlos Menem ni soočal z nobenimi težavami v vojaškem ospredju, po spodletelem upor v decembru 1990, leto po tem, ko je začela svoj mandat. Obstaja več razlogov, za to: predčasen izpust vojaškega osebja, zaprtega zaradi kršenja človekovih pravic leta 1970, je odpravila velike težave v civilno-vojaških odnosih. Vladne

neokonservativne gospodarske reforme in premik od "tretjih držav" v zunanji politiki so umirili vojaški tradicionalni antiperonizem. Menem se je odzival na vojaško senzibilnost ter simbolično postavil Malvinasu vojni spomenik.

Tako je uprava uspela premagati začetni odpor do hitrega znižanja vojaške sile in sredstev. Ko je vodja skupnega osebja, Admiral Emilio Osses, protestiral zaradi resnosti zmanjšanj v maju in je bil takoj zavrnjen, je bilo malo nasprotovanja v vojski. Nedavno vedenje argentinskih oboroženih sil je bilo tako povsem v nasprotju z njihovo intervencionistično tradicijo.

V Braziliji je bila vojska še vedno pomemben politični dejavnik v ozadju. Na številnih priložnostih so oborožene sile dokazovale svojo neodvisnost, najbolj občutno v letni spomin na državni udar iz leta 1964. Vojska je bila tudi odkrito kritična do nekaterih vidikov vladne politike, zlasti v zvezi z Amazonijo, ki je bila videti kot ključno področje nacionalne varnosti. (Oxford Analitica 1992)

Glavna rana v civilno-vojaških odnosih pa je bila vojaška plača. Ustava je uvedla načelo "isonomia", kar pomeni enakopravnost pri plačah med zakonodajno in sodno vejo ter oboroženimi silami. V aprilu so se soočali z zahtevo po 108-odstotnem zvišanju vojaških plač, zato je bila vlada prisiljena podvojiti svojo prvotno ponudbo v višini 40 odstotkov. (prav tam)

Predsednik Collor je poskušal ohraniti oborožene sile izven političnega središča zanimanja. Medtem ko so bili trije vojaški ministri med Sarneyevim vladanjem stalno prisotni na političnem prizorišču, so bili vojaški ministri Collorja najmanj znani člani kabineta. To pa ne more zakriti dejstva, da je vojaška organizacija ostajala pomemben politični akter.

V Čilu je vojska ostala agresiven in samozavesten dejavnik vse od prenosa predsedniške moči na Generala Pinocheta do Patricia Aylwyna, kar je pomenilo, da spodbujanje generalov ni bila več predsedniška pristojnost. Pinochet je bil še vedno poveljnik vojske in je jasno, da bi se za vsak poskus odstranitve ali zmanjšanja pristojnosti upirali z visokimi ukazi, kar je dogovorjeno, poleg tega je bila prihodnost Pinocheta notranja institucionalna zadeva.

Vlada je našla svoje roke zvezane v zvezi s spoštovanjem človekovih pravic v preteklosti, čeprav družine žrtev sedaj prejemajo nadomestila. Nadaljnje območje napetosti v civilno-

vojaških odnosih je nastalo kot posledica neprizemljene sistematične korupcije v vojaški instituciji.

Kar se tiče vojaških proračunov, je odhajajoča vojaška vlada ustanovila projekt "Tla" v letu 1988, v nasprotju s katerem naj bi bili vsi prihodnji proračuni vezani na indeks inflacije.

Jasno je, da je vojska ostala močan dejavnik in predstavlja stalno grožnjo demokratični konsolidaciji v Čilu. Ob koncu julija, na primer, so oborožene sile poslale močni signal, da bi razumeli vsak poskus ustavne reforme, ki jih je načrtovala sedanja uprava kot "institucionalni napad" na vojaško.

Perujske oborožene sile so bile v ospredju politike od udara v palači predsednika Alberta Fujimorija v aprilu. Medtem ko se je v prvi vrsti ukvarjala z gverilsko borbo proti grožnji – predvsem s Senderom Luminosom – je vojska dala predsedniku relativno proste roke pri oblikovanju gospodarske politike. Vendar pa je vprašanje vojaške plače in vladne motnje pri imenovanjih povzročalo trenja in zaradi politične šibkosti Fujimori, bi lahko sčasoma hitro razširila vojska svojo politično vlogo.

34-letna tradicija nevmešavanja v politiko v Venezueli je bilo uničeno s poskusom državnega udara, ki ni uspel v mesecu februarju. Politične razmere od takrat so ostale nestabilne in pogledi v oboroženih silah nejasni. Vendar vojaški uporniki iz "Movimiento Revolucionario Bolivariano 2000" niso tako nepomembni glede na glavnine, kakršno je bilo sprva mnenje in misli vodje upornikov, podpolkovnik Hugo Chavez je bil zagotovo bolj vpliven, kot pa je njegov položaj pomenil. Igral je vplivno vlogo kot inštruktor v vojni College. V nedavnih izjavah je general Fernando Ochoa Antich, priznal, da ostaja globoko nezadovoljstvo med venezuelskimi oboroženimi silami. (Oxford Analitica 1992)

V večini držav v regiji bodo oborožene sile še naprej uporabljale politični vpliv za zaščito vojaške organizacije kot institucije. V izjemnih okoliščinah lahko še vedno organizirajo odstavitve vlad.

V Urugvaju je proces ponovne vzpostavitve demokracije rezultat pakta, znanega kot Pacto Naval, dogovora, sklenjenega med civilnimi in vojaškimi stranmi. Pakt, podpisan leta 1984, je zahteval vrnitev prejšnjega političnega modela, ki je temeljil na dveh strankarskih sistemih, in

revitalizacijo socialnega sporazuma. Prehod je povzročal delitev družbe zaradi zakona o amnestiji, ki je prepovedal vsako pravno dejanje proti vojski za njegovo zlorabo na področju človekovih pravic.

V Paragvaju in Argentini so prehodi sprožili razkol znotraj vladajoče elite. V Paragvaju, se je najdaljša vojaška diktatura v Latinski Ameriki, ki jo je generalni Stroessner vodil od leta 1954, nenadoma končala z drugim državnim udarom februarja 1989. To je bil končni izid vse večje polarizacije dveh nasprotnih frakcij znotraj vojske. Po državnem udaru, ki ga je vodil general Rodriguez, se je začel proces tranzicije, s politično reformo, brez natančnega načrta dela za dosego popolne demokratično ureditev.

V ostalih južnoameriških državah – Braziliji, Ekvadorju, Peruju in v Boliviji – je imel proces demokratizacije bolj različno pot. Ker v večini držav južnega dela, kjer so procesi prehoda trajale od dveh do štirih let v povprečju. V Braziliji proces liberalizacije uvedejo leta 1974 in se nadzira preko političnih reform.

V Ekvadorju in Peruju, je leta 1975 ključnega pomena proces demokratične tranzicije, saj v tem letu propade avtoritarni režim. Delitev v vojaški organizaciji in rast gospodarske krize se je po neuspešnem državnem udaru general Moarales Berudez usmeril v politično reformo, ki se konča z splošnimi volitvami 1980.

10 PREHOD DRŽAV V DEMOKRACIJO

Poznamo dve fazi demokratičnega prehoda znotraj dolgotrajnega globokega procesa prehoda iz avtoritarnega sistema v demokratični politični sistem. Prva faza naj bi tako obsegala obdobje normativnega vzpostavljanja novega sistema prek sprejetja demokratične ustave, izvedbe svobodnih volitev ter novih demokratičnih političnih institucij s politično strankarsko strukturo, skladno z rezultati svobodnih in poštenih volitev. Drugo, daljše obdobje pa naj bi obsegalo konsolidacijo demokracije ter čas politično-kulturne ustalitve novega sistema na osnovi ponotranjenih demokratičnih vrednot in pravil igre s strani večine družbe. Konsenza o tem, kdaj se ukoreninjanje sistema v družbo konča, pa še ni. (Hafner Fink 1993, 19)

Kot navaja Hafner Fink, nekateri avtorji opozarjajo, da je ključ uspešne transformacije v uspešni rekonstrukciji postsocialističnih ekonomij, drugi avtorji pa ugotavljajo, da omenjena povezanost ni tako striktna. Tudi če so ekonomske in socialne težave velike, to ne pomeni, da sami po sebi odvzamejo legitimnost novi oblasti, novemu sistemu. Linz opozarja, da je mogoče s političnimi sredstvi ohraniti legitimnost tudi v okoliščinah velikega nezadovoljstva z delovanjem vlade. Stopnja institucionalne legitimnosti je lahko celo bolj odločilna kot ekonomska kriza. Kratkoročno demokracija ne pomeni odprave vseh težav, mora pa prepričati ljudi, da rešuje nekatera ključna vprašanja človekovih pravic, svobode in da vsebuje določeno stopnjo poštenosti. Vsekakor pa konsolidacija gospodarske sfere dolgoročno pogojuje uspešnost demokratičnega prehoda. Upravljanje gospodarskih sprememb v postsocialističnih deželah je izjemno težko. Veliko je odvisno od političnega vodstva, ki bi moralo prepričati ljudi v vrednost novo pridobljenih demokratičnih svoboščin, varnost pred arbitrarno oblastjo, možnost mirne zamenjave voditeljev, hkrati pa mora vodstvo tudi prepričati ljudi, da hitro odpravljanje nakopičenih družbenih težav ni možno. Demokracija namreč ne razrešuje takoj gospodarskih problemov. Tako se pred nove elite postavlja zahteva po uspešnem upravljanju ekonomske spremembe, da opravljajo državne posle, delajo politiko, pa tudi da obvladajo uspešno komunikacijo z javnostjo in s konkretnimi interesnimi skupinami. (Hafner Fink 1993, 21–22)

10.1 Brazilija

Eden od najbolj dokumentiranih in čistih primerov vloge strank v vojaški organizaciji Latinske Amerike je prav Brazilija. Za Brazilijo je značilno, da je v 20. stoletju veljala za eno najbolj gospodarsko stabilnih držav v Latinski Ameriki. Prav zaradi gospodarske stabilnosti je

bil tudi potek demokratizacije državne ureditve drugačen kot v drugih državah. Obdobja, ki so vodila do demokracije, so razdeljena glede na to, kolikokrat se je izvajala zamenjava oblasti, v nadaljevanju pa bodo predstavljene tudi glavne značilnosti posameznega obdobja.

Obdobja do prehoda v demokracijo, ko je vladala vojska, lahko razdelimo na:

- obdobje nastanka stranke Sorbonne,
- obdobje nastanka stranke Durosa,
- državni udar leta 1964,
- obdobje vladanja stranke trde linije,
- vrnitev castelistasov na oblast,
- proces tranzicije v demokracijo.

Kljub pogostim poseganjem vojaške organizacije v politiki je do leta 1995 Brazilija nabrala več kot desetletje zaporedne demokratične vladavine po koncu vojaškega režima. Brazilska vojaška organizacija je bila bolj sposobna režirati prehod v demokracijo kot katera koli druga vojaška organizacija v Latinski Ameriki v tem času. Brazilski prehod v demokracijo je primer uspešnega vojaškega režima, ko se zdi, da je postal popoln, saj so mu uspele ekonomske reforme in odstranitev skritih groženj narodu z leve. Po leta 1974 je izjemno težko upravičiti nadaljnji obstoj represivnega režima, ki je bil vzpostavljen desetletje nazaj. Prav zato so bili leta 1974 narejeni prvi koraki za dekompresijo režima, s tem da so odstranili najstrožja področja, kar se je posledično razvilo v pravo tranzicijo v demokracijo, ki je bila potrjena s prvim civilnim predsednikom leta 1985, čeprav so se tranziciji z vseh strani upirali konservativni elementi znotraj vojske in civilne birokracije.

Danes je Brazilija federativna republika razdeljena na 26 zveznih državav, ki so dalje razdeljene na občine in eno federalno območje (CIA 2007). Je največja in najbolj poseljena država v Latinski Ameriki. Po številu prebivalcev je bila s 175 milijoni leta 2003 peta na svetu (Todaro in Smith 2006, 27), leta 2005 pa je imela že 186,4 milijona prebivalcev, leta 2014 pa 202,5 milijona (Indexmundi). Država velja za vodilno v razvijajočem se svetu, po njej se zgledujejo mnoge države v razvoju (DRV). Njena rast je bila v obdobju med šestdesetimi in osemdesetimi leti najboljša v Latinski Ameriki, obstajale so celo vzporednice s predstavami vzhodnih azijskih držav. (Todaro in Smith 2006, 27)

10.1.1 Obdobje nastanka stranke Sorbonne

Ves čas procesa tranzicije v demokracijo je dominiralo tekmovalstvo dveh strank za oblast. Nastanek strank znotraj vojaške organizacije je sprožilo sodelovanje brazilskih enot v drugi svetovni vojni. Zaradi psihološkega učinka, ki ga je vojna pustila na teh pripadnikih, se je ustvarilo močno bratstvo, ki je privedlo do potrebe po druženju. Častniki so imeli potrebo, da se med seboj družijo in izmenjujejo mnenja o namenih in ciljih za delovanje Brazilije, saj so na njih velik vtis pustila totalna vojna in pa mnenja ameriških sovojakov o tem, kakšna naj bi bila vloga vojaške organizacije v družbi. Skupina oziroma stranka Sorbonne, ki je bila ustanovljena v začetku petdesetih let, je bila relativno majhna skupina vojaških častnikov, ki so se jim pridružili še častniki zračnega letalstva, ki so delovali v Evropi, in mornariški častniki, udeleženi pri operacijah v južnem Atlantiku. Skupina Sorbonne je prišla na oblast z državnim udarom leta 1964, ko so prevzeli tudi predsedovanje nad prestižnim vojaškim klubom. Člani, ki so bili seveda veterani, ki so se imeli za nove profesionalce z izpopolnjeno osnovo, s šolanjem v tujini, kjer so tudi dosegali najboljše rezultate. Veterani druge svetovne vojne so drugače gledali na civilne politike, bili so močno proameriško usmerjeni, kar do tistega trenutka ni bilo tipično za pripadnike brazilske vojske. Filozofijo totalne vojne so preslikali na notranjo politično raven, tako da je bil edini sovražnik nacije najden znotraj okvirov države. To je bil vzrok, da je morala vojaška organizacija prevzeti vladanje in skrb za gospodarstvo in družbo v obdobju krize.

Skupino Sorbonne so vodili general Umberto de Alencar Castelo Branco, Orlando Geisel in njegov brat Ernesto, Golbery do Couto e Silva, Cordeiro de Farias in Jurandir da Bizarria, ki so odigrali ključne vloge v ustvarjanju vojaških režimov in njegovega razpada ter razpusitve generacijo pozneje.

10.1.2 Obdobje nastanka stranke Durosa

Znotraj vojske je zaradi ustanovitve stranke prišlo do razkola. Drugi stranki so se pridružili častniki, ki so bili poklicno in osebno proti prvi stranki. Vzrok za to ni bila samo delitev na tiste, ki so sodelovali v drugi svetovni vojni, in tiste, ki niso sodelovali. Razvilo se je neke vrste tekmovalstvo znotraj častnikov, eni so se namreč šolali izven države po svetovnih akademijah. Izbrance šolanja v tujini so po vrnitvi domov okarakterizirali vrstniki in nadrejeni so jih ignorirali, kot da bi bili tujci. Iz šolanja naj bi se po vrnili z odgovori na vsa vprašanja in vse probleme. Tako je bil Duros ustanovljen kot obrambni mehanizem tiste skupine, ki ni

imela izkušenj svetovne vojne. Skladno s tem so razvili filozofijo, ki je bila nasprotujoča Sorbonni. Duros je bil nacionalno usmerjen in namerno protiameriški v stališčih zunanje politike, bili so proti konfrontaciji ZDA s Kubo ali Sovjetsko zvezo, prav tako pa tudi proti ameriškemu vdoru v brazilsko gospodarstvo. Skupno obema strankama je bilo edino to, da sta imeli obe nekaj predstav o tem, kako zamenjati demokratično vlado in postaviti vstran civilne svoboščine z razlogom boja proti notranji potrditvi, ki je bil obema stranema skupen. Stranko Duros so vodili general Arthur Costa e Silva in Emilio Garrastazu Medici, oba bodoča predsednika, admiral Grunewald Rademaker in brigadirja letalstva generala Francisco de Assisa Correio de Mela med drugimi.

10.1.3 Državni udar v letu 1964

Obe stranki sta obstajali že desetletje pred uporom. Njuna tekma je bila omejena na tekmovanje med resursi in napredovanje članov strank znotraj vojaške strukture. Brazilija je poseben primer, saj je bila uravnoteženost med obema strankama tako velika, da je lahko prišlo do sodelovanja pri državnem udaru in skupne zrušitve civilne vlade. Kohezija je bila tako močna, da je ne glede na premoč ene stranke bilo treba dodeliti določene položaje na oblasti tudi drugi stranki, ki je bila v tistem trenutku šibkejša, poklicno in osebno rivalstvo je bilo tako postavljeno takrat v ozadje. Krog se ni prekinil vse do Geiselove administracije, ko je stranka Sorbonne dosegla občutno nadvlado in odgnala Duros s ključnih položajev. Povod za državni udar se je začel avgusta 1961, saj je takrat odstopil predsednik Jani Quadrosa, vojaški ministri pa so napovedali opozicijo vladanju Joaoa Goularta, vendar je vseeno prišlo do njegove inavguracije. Zato se je bila vojaška organizacija prisiljena zateči k neustavni omejitvi Goulartove avtoritete. Da bi ostal na oblasti, je moral Goulart skleniti zavezništvo, pri tem je izbral levico, ki naj bi se ji prikupil za politično podporo. Aprila 1963 je uzakonil veliko povišanje plač za civilne delavce, da bi kompenziral naraščajočo inflacijo, to je bilo precej večje povišanje kot tisto za vojsko, kar je pomenilo oddaljitev vojske. Levica ga je napadla tudi zaradi poskusa pogajanja o nacionalizaciji nekaterih ameriških in tujih energetskih podjetij. Povišanje inflacije je pomenilo uničenje gospodarskega načrta, Goulart je namreč poskušal doseči razvoj brez inflacije, vendar je na koncu končal brez razvoja in z inflacijo. Njegova usodna napaka je bila tema radikalizacije znotraj vojaške organizacije, saj je zavrnil višjim vojaškim poveljnikom kaznovanje vodje skupin, kar je razbesnilo starejše častnike, ki so sumili, da hoče s to potezo doseči podreditev določenega dela vojaške organizacije in tako narediti protiutež tradicionalnim oboroženim silam. Obe stranki sta se leta 1964 strinjali, da bo nadaljevanje Goulartove politike pomenilo grožnjo vojaški instituciji.

Nobena od strank ni imela dovolj ozadja, da bi izvedla samostojni državni udar, vendar pa je med njima obstajala tolikšna tekmovalnost, da so raje oblikovali edinstveno obliko zavezništva, kot pa da bi jih druga stran prehitela z odstavitvijo predsednika. Zavezništvo je bilo oblikovano na posebnem sistemu izmenjavanja predsedovanja med dvema strankama in na razdeljevanju ključnih nalog, kar je spominjalo na vojaško verzijo demokracije v Kolumbiji.

Pri uporabi je bil pomembna osebnost Castelo Brancosa, ki mu je zaradi njegovega ugleda uspelo rekrutiranje velike podpore za odpor na vseh ravneh. Costa e Silva pa je na čelu trde linije izvedel agresivno unilateralno akcijo in začel udar, s katerim je lahko sebe imenoval za predsednika vojaške organizacije. Ena od prvih skrbi nove vladavine je bila legitimizacija interveniranja, ki so ga izvedli, to so dosegli s tem, ko so izpraznili mesto predsednika in imenovali predsednika združenja namestnikov, kot dovoljuje ustava. Na to mesto so postavili Mazzilla, ki sprejme nekaj začasnih ukrepov za nujno delovanje. 11. aprila 1964 pa je Castila Branca izvolil kongres za novega predsednika. Tudi civilisti so odigrali pomembno vlogo pri vojaški vladi, ki je lahko vladala, dokler je obsežno omejevala kongres. Podpora civilnih politikov in tehnokratov je omogočila enostavno načrtovanje državnih udarov in omogočila modificiranje posledičnega vojaškega režima, vendar pa to ni bilo pomembno pri odstavitvi Goularta.

Prvotni načrt castelistasov (Castelo Branco in njegovi podporniki) je bil ostati na oblasti, dokler bo deloval njihov protiinflacijski ekonomski razvojni paket, vendar pa bodo sami določili, kdaj se bo to zgodilo. Predvideli so vrnitev demokratične vlade, vendar niso imeli namena spreminjati ustave, ker je treba zagotoviti neomejeno kontrolo nad vlado med tem časom. Pripadniki trde linije so bili načeloma proti vsaki obljubi vrnitve demokracije, hkrati pa so preferirali, da vojaška organizacija prevzame polno oblast takoj, ne da čaka na povečanje moči, ko bodo dogodki nakazali, da je to potrebno. Za prvo obdobje vojaškega vladanja je bilo to razlikovanje zgolj akademsko, saj so castelistasi vsiljevali agresivno politiko omejevanja politične svobode in sodelovanje v zvišanju stanja kontrole nad družbo. Še vedno ni bilo jasnega razlikovanja med vojaško organizacijo kot vlado in vojaško organizacijo kot institucijo.

Ne glede na ukinjanje ene politične svoboščine za drugo skozi postopne ustavne akte je opozicija vojaškemu režimu naraščala, rezultat je bil sramotni poraz uradnih kandidatov

režima, za mesta guvernerja novembra 1965. To je potisnilo režim Castila Branca v defenzivo proti kritikom iz skupine trde linije, ko je bil čas, da se izbere naslednik v predsedovanju. Favorit vseh iz skupine trde linije je bil Costa e Silva, katerega glavna točka je bila ohranitev vojaške enotnosti. On je bil edini kandidat, ki so ga sprejeli pripadniki trde linije, glede na zelo jasen poraz političnega režima Castela Branca.

Gospodarstvo je bilo uspešno stabilizirano v času Castela Branca. Ker civilisti niso hoteli podreti razmerja v tem trenutku, je bil boj za moč prepuščen ekskluzivno vojaškim razmerjem.

10.1.4 Obdobje vladanja stranke Trde linije

Še en znak upadanja moči Sorbonne je bil izbor kabineta, ki ga je nastavil Costa e Silva, ko je marca 1967 prevzel oblast, ne glede na več ali manj uravnoteženo stanje kabineta Castila Branca, ki je dajal velik poudarek civilistom. Kabinet Coste e Silve je bil močno prepojen z vojaško organizacijo, še posebej s pripadniki trde linije. Jasna dominacija režima trde linije je bila nadaljevana vse do leta 1969, ko je Costa e Silva zadela kap in se je odprlo vprašanje nasledstva. Razlika med situacijo 1969 in tisto tri leta pred tem je bila težja, saj je Sorbonni še vedno primanjkovala moč, da bi predstavili kandidata, ki bi imel možnost predsedovanja, vendar pa so imeli tudi v Trdi liniji ambiciozne in močne kandidate, čeprav so bili tokrat na vrsti predstavniki Sorbonne. Vojaški vrh je nazadnje izbral generala Emilia Medicija, poveljnika tretje armade s področja, ki je vključeval tudi generala Syzena Sarmenta in celo Orlanda Geisela. Veliko novejših častnikov, ki niso bili strogo zavezani nobeni stranki, so zamerili Albuquerque fanatično kampanjo pridobivanja podpore zunaj vojaških rangov, bali pa so se povečanja vpliva le-teh. Počutili so se, da Albuquerquejeve radikalne nacionalistične ideje ne bodo dobre za gospodarstvo in politiko Coste e Silve, ki so ravno začele delovati za Brazilijo. Podpora, ki jo je dala skupina Sorbonne za Medicija, ekstremističnega člana trde linije, ga je privedla na sam vrh, ki je omogočil nadaljnjo pot Brazilije. Medici se je odločil vlado razdeliti na vojaško, gospodarsko, politično področje, vsakega z enim poveljnikom. Orlando Geisel je postal vojaški minister in je tako vodil vojaško področje, kar je dalo castelistasom pomembno kontrolo nad vojaškim pozicioniranjem in napredovanjem. Brez načrtovanja je mestna gverilska taktika Marighela in ostalih radikalnih vodij prišla v roke trde linije, ki je prevzela SNI in druge varnostne organe. Če bi gverilci izvedli taktiko ruralnega vpada kot v primeru Castra na Kubi ali Viet Konga v Vietnamu, bi resursi in posledično vpliv

ostali na strani konvencionalne vojske, da bi jih lahko napadli na bojišču. Vsekakor pa so bombni napadi, bančni ropi, ugrabitev ameriškega ambasadorja v urbanih predelih z veliko publiciteto ustvarili potrebo po širitvi in prilagoditvi obveščevalnega delovanja, da bi lahko locirali in odstranili gverilske celice. Gverilsko gibanje ni nikoli predstavljalo resne grožnje režimu, vendar pa so razširjene strukture vojaške varnosti in njihov polzasebni sistem v civilnem sektorju ostala tudi po tem, ko je bil terorist učinkovito odstranjen.

10.1.5 Vrnitev castelistasov na oblast

Izbira Ernesta Geisela, Orlandovega brata, za naslednjega predsednika leta 1974, je potrdila ponovni vzpon Sorbonne in upad Trde linije. Čeprav je Trda linija izgnala Ernesta iz vrst aktivnih vojakov, je imela izkušnja predsedovanja državni naftni korporaciji Pertobras dober začetek za vzpon na oblast. Med Orlandom Geiselom in drugimi castelistasi, ki so odločali o vladi, Ernesto ni imel nobene konkurence in ga je kongres z lahkoto izvolil.

Geislov kabinet je pokazal nov vpliv skupine Sorbonne. Durosi so še vedno ohranili večino med vojaškimi poveljniki in so bili še vedno močno predstavljeni med vojaškimi ministri, vendar je imel Geisel poenoten center, iz katerega je razširil avtoriteto. Za Geisela so bile zelo pomembne družinske vezi. Nadzor nad obrambnimi silami, ki se je razširil med bojem proti zatiranju, se je pokazal za odločilno bojišče med Geiselom in castelistasi na eni strani in skupino Trde linije na drugi strani. Direktorat SNI je bil tako edina najmočnejša pozicija v vladi s članstvom na kabinetni ravni in je imel tako večji pregled kot katera koli druga varnostna in obveščevalna služba na svetu, z možno izjemo, to je bil ruski KGB. Čeprav je Figueiredo vodil SNI, so člani Trde linije še vedno zasedali delovne položaje, saj so se operativci, odgovorni za mučenje in umore na stotine opozicionalistov, sedaj zanašali na starejše pripadnike Trde linije in sponzorje, da jih zaščitijo pred bodočimi sojenji, kot jim je z obljubo liberalizacije politike napovedal Geisel.

SNI je postal vseprisoten, saj je imel predstavnike v vseh ministrstvih in državnih podjetjih, lokalnih vladah, prišli so celo v vojsko. Zaposleni civilisti ali neaktivni vojaki so v SNI imeli ustanovljeno lastno akademijo, ki so jo nadalje izolirali od vojske in vladnih struktur ter verige poveljevanja. SNI je povečala svojo moč znotraj vlade, saj je lahko uporabila informacije, ki so jih pridobili agenti, in s tem je SNI sabotirala kariero vojaških in civilnih voditeljev, ki niso bili po volji SNI. Obstajale so tudi številne lokalne vojaške, policijsko-obveščevalne, varnostne organizacije, ki so odgovarjale neposredno nadrejenemu poveljniku

in ne vladi ali vojaškemu poveljstvu. Pomanjkanje številčnosti je bilo nesprejemljivo za večino častnikov na poklicni ravni, posebej pa to ni bilo po okusu Geiselu in njegovim privržencem, saj so bile skupine pod kontrolo pripadnikov Trde linije.

Vsak častnik, ki je bil zaskrbljen zaradi svoje kariere, je edino priložnost videl v zavezništvu s skupino Sorbonne, kar bi pomenilo zavarovanje in zadostno napredovanje. Samo preko častnikov, ki so temeljito izbrisali mostove do castelistasov skozi akte odprtega nasilja, so se sedaj opirali na skupino Trde linije, vendar pa so bili člani Trde linije lojalni drug drugemu in odporni na nasilje in samoobrambo.

Vse notranje varnostne aparature so bile sedaj koncentrirane pod SNI in tesnim osebnim nadzorom Figueireda, vendar so tudi tu zmanjšali funkcije in prisotnost znotraj vlade. To je podrlo brazilsko edinstveno tridelno strukturo vojaške organizacije kot vlade, vojske kot institucije in varnostne družbe, ki je bila v veliki meri avtonomna od obeh dveh že več kot desetletje. Ta trikotni boj za moč je v kontrastu s splošnim dvosmernim tekmovanjem za moč in vojaški režim v Latinski Ameriki. Vključitev varnostne družbe v enačbo samo dokazuje dodatno dimenzijo za preigravanje borbe med dvema ustanovljenima strankama znotraj vojaške organizacije.

10.1.6 Proces tranzicije v demokracijo

Začetek tranzicije v demokracijo v Braziliji sega v leto 1974. Geisel je takrat naznanil svojo zavezanost demokratičnim volitvam. Seveda je poskušal ustvariti sistem, kjer bi vladna stranka vedno zmagala na volitvah, vendar pa je vojaški režim že začel čutiti krizo legitimnosti. Skozi administracijo obeh, Castela Branca in naslednjega predsednika trde linije, se je režim zanašal na gospodarsko uspešnost, da bi s tem upravičil obstoj med šestdesetimi in sedemdesetimi leti, kar je kar dobro delovalo.

Čeprav je Geisel uspel obvladati visoko stopnjo gospodarske rasti, je za to plačal veliko ceno, še posebej nižji sloj, zmanjšanje nacionalnih tujih rezerv ob kopičenju masivnega tujega dolga. Računi so hitro zapadli za leta hitre rasti in konservativne fiskalne politike. V interesu vojske pa je bilo, da začne širiti odgovornost za upravljanje gospodarstva, kolikor široko je mogoče, celo s potrebo obrniti se na civilne politike in utrditi ugled Brazilije izven meja.

Liberalizacija režima ni bila toliko rezultat zmage reformističnega krila vojske nad standardnimi vzorci, kot jih poimenuje Huntington, kot je bilo to sredstvo, s katerim je lahko ena stranka dobila prevlado nad drugo.

Z dominiranjem vojaškega odločevalskega sektorja je imel Geisel malo težav, tako da je leta 1978 uredil kandidaturo Figueireda. Čeprav je Figueiredo služboval v času Medica in se je dobro razumel s Trdo linijo, je bil tako Figueiredo viden kot most med dvema skupinama, čeprav je bilo nekaj častnikov zgroženih nad tem, kako je Geisel manipuliral Figueiredovo zgodnje napredovanje na mesto generala. Figueiredo se je trdno namestil v predsedovanju in se je preselil na odprtje političnega sistema in marginalizacijo trde linije. Zaradi hitrega ukrepanja je povečal vojaške plače, da bi s tem povečal svojo popularnost med častniki.

Do volitev leta 1984 je castelistasom uspelo nevtralizirati Trdo linijo kot pomembno politično silo. Čeprav je njihovo ravnanje, sponzoriranja povratka k civilni vladi ušlo izpod nadzora. Tako kot je za proces demokratizacije naredila načrte Trda linija. Vrnitve k odprti vojaški ureditvi postane nedostopno, grožnja vrnitve k bolj represivnemu vladanju pa je bila Caselistasom tudi zavrnjena, s tem so niso več resno jemali grožnje za pridobitev kompromisa s civilno opozicijo. Figueiredo je spoznal, da prvič po skoraj dveh desetletjih, vojaški predsednik izgubil sposobnost izbiranja njegovega naslednika.

Raje kot da bi iskala privržene zaveznike med civilisti sta Geisel in Figueiredo pristopila k uporabi svojih reform, da bi zmanjšala pritisk civilnih skupin. Ko je vojska prevzela ekonomsko planiranje, je državni srednji razred izgubil zaupanje v vojaško sposobnost, da bo upravljala ekonomijo med svetovno recesijo. Po svojih močeh so branili razredne interese pod tem sistemom, kjer bi vojaški poveljniki lahko ignorirali napredovanje podjetniške družbe in civilne tehnokrate. Branjenje razrednih interesov je bilo sprejemljivo, dokler niso začeli vojaške odločitve popravljati z namenom zatajevanja resnice.

Izguba cerkvene podpore je bila še ena prednost za stranko Sorbonne v boju za podporo med skoraj ekskluzivnim katoliškim brazilskim častniškim zborom. Vsem je postalo jasno, razen najbolj radikalnim pripadnikom Trde linije, da ni več poti nazaj ali celo uspešnega upočasnevanja na poti tranzicije v demokracijo pred volitvami 1985.

Prvi test tranzicije je prišel po izvolitvi Tancreda Nevesa za predsednika. Jose Sarney je bil prisiljen prevzeti njegovo mesto zaradi Nevesove nenadne bolezni. Zaradi skoraj avtomatičnega poskusa ali uspešne intervencije po prejšnjih nepredvidenih preobratih zaradi smrti, bolezni ali odstopa trenutnega predsednika, je bil to znak, da castelistasi ostanejo v dominantnem položaju v vojski in nadaljujejo po poti v demokracijo. Gospodarstvo je bilo v razsulu po tem, ko so vojaški in civilni strokovnjaki podlegli recesiji v letih, ko je bilo obupno ravnotežje pri plačilih in ogromnem tujem dolgu, kar je imelo tudi posledice v vojski. Ključne stranke so začele delovati zaradi dogodkov veliko pred vzpostavitvijo vojaškega režima. Politične odločitve, ki so jih sprejemali vojaški voditelji, si lahko najboljše razlagamo v luči rivalstva med strankarsko dominanco moči vojaške strukture in demokratizacijo, ki je bila obsojena na težave.

10.2 Bolivija

Bolivija je bila velikokrat uporabljena kot ekstremni primer, ko se je govorilo o pretorijanizmu v Latinski Ameriki. Povprečna življenjska doba bolivijske vlade je bila približno osem mesecev. Pri tem je treba upoštevati, da je bilo v administracijo vključeno pomembno število ljudi med vladanjem generala Huga Banzerja Suarezja, ki je trajalo sedem let. Vpliv na zamenjavo administracije pa je bil potreben vedno, kadar se je zamenjalo razporedenje vodilnih akterjev. Verjetno pa je rekord zamenjava šestih predsednikov v enem dnevu leta 1969, ko je umrl predsednik Barrientos.

Bolivijske stranke, ki so dominirale nad bolivijsko vojaško organizacijo skozi proces tranzicije v demokracijo med leti 1970 in 1980, so imele svoj izvor v bolivijski revoluciji leta 1952. Tako je bila revolucija razlog za ustanovitev dveh nasprotnih strank. Prva je nastala ob revolucionarnem dogajanju, druga pa je nastala kot protiutež prvi. Travmatične izkušnje so pomenile, da sta se stranki oblikovali v samostojni enoti. Prva stranka je bila prepoznana kot liberalna in prodemokratična, druga pa kot avtoritarna. Obe pa sta bili oblikovani zaradi odpora proti rušitvi civilne vlade ter potrebe, da se vojaška organizacija zavaruje pred zlorabo in manipulacijo politike.

V času revolucije je Bolivijo vodil vojaški režim z različicami ideoloških nagnjenj za dobo skoraj 20 let. Leta 1946 je bil zelo obetajoč režim pod vodstvom reformatorja generala Villarroela, ki pa ga je brutalno in krvavo odstavila vojaška hunta, ki je državo vodila naslednjih šest let. Veliko vlogo poleg teh dveh strank je imelo nacionalno revolucionarno

gibanje (MNR), ki je bilo ustanovljeno pod vodstvom Victorja Paza Estensorra in Hernana Silesa Suaza. Gibanje so podpirali levičarji, centralisti, konservativci, kmetje, delavci, sindikalisti itd.

Leta 1949 je MNR organiziralo upor, ki je prvič v zgodovini združil srednji razred, vendar je bil na veliko presenečenje vseh upor zadušen z vojaško silo. Zaradi upora so bile leta 1951 razpisane volitve, na katerih je zmagal Victor Paz. Vojska je v tem času poskušala zavladati s pomočjo nekaterih ključnih oseb, ki so sestavljale vlado. Režim Paza je trajal šest let, v tem času se je MNR pripravljalo na prevzem oblasti in ko so se začele pojavljati razpoke v sistemu, so zgrabili priložnost in ustanovili MNR-vlado. Nova vlada je najprej razpustila poklicno vojsko, vojaške sile so bile zmanjšane na 5000 pripadnikov, leta 1952 pa so zaprli tudi vojaško akademijo. Za zavarovanje države so ustanovili milico, ki je bila sestavljena iz pripadnikov srednjega razreda, ne glede na poklic so vseeno prijeli za orožje. Odstavljeni generali in častniki pa so si našli delo z urjenjem oboroženih mafijskih skupin. Ustanovili so tudi stranko, ki je naslednjih 40 let skrbela za interese vojaške institucije.

Zaradi vse večje moči milice se je leta 1953 Victor Paz kljub nasprotovanju odločil, da se ponovno odpre vojaška akademija. S to potezo bi okrepil vojaško organizacijo in zmanjšal moč milice. Tako je leta 1955 diplomirala prva generacija na novi akademiji, vendar pa so kmalu ugotovili, da so se znašli v brezizhodnem in slabem položaju. Zaposleni so bili s strani propadajoče vlade, plače so bile zelo nizke in neredne, država je bila v takšni krizi, da niso imeli niti za nove uniforme. Zato je znotraj vojske nastala nova stranka, ki je pomembno vlogo odigrala v letih med 1970 in 1980.

Obdobja do prehoda v demokracijo, ko je vladala vojska, lahko razdelimo na:

- vojska in revolucija,
- nastanek institucionalistov,
- nastanek generalistov,
- Barrientosov režim,
- vladanje Ovanda in Torresa,
- Banzerjev režim,
- lažen začetek tranzicije,
- razpad sistema,
- prehod v demokracijo.

Bolivija je danes predsedniška republika z glavnim mestom La Paz. Površina države meri 1.098.581 km², prebivalcev je okoli 10.600.000 (2014). Večinsko prebivalstvo so Indijanci (55 %), sledijo jim mestici (30 %) in belci (15 %). Bruto družbeni proizvod (BDP) države znaša 8 milijard ameriških dolarjev. V Boliviji so po državnem udaru leta 1964 sprejeli prenovljeno ustavo. Izvršilna veja oblasti pripada predsedniku republike, ki vodi kabinet (ministrski svet). Predsednik je neposredno izvoljen za obdobje petih let. Kongres je sestavljen iz senata (27 članov) in ljudske skupščine (130 članov). (The Military Balance 2002/2003 2002, 310; Natek 2000, 591)

Osnovne naloge oboroženih sil so obramba in ohranjanje nacionalne neodvisnosti, varnosti in stabilnosti države ter nacionalne suverenosti. Oborožene sile so podrejene predsedniku republike. Nacionalna policija ima kot državna sila naloge obrambe družbe in ohranjanja javnega reda in izvrševanja zakonov na nacionalnem ozemlju. Tudi nacionalna policija je podrejena predsedniku republike. (Flanz 2000, 44)

10.2.1 Vojska in revolucija

Stranke, ki so vodile bolivijsko vojsko skozi proces tranzicije v demokracijo v poznih sedemdesetih in zgodnjih osemdesetih letih 20. stoletja, so imele korenine v bolivijski revoluciji leta 1952.

Od revolucije je Boliviji vladal vojaški režim z različnimi ideološkimi tendencami skoraj 20 let. Ker je bil videti kot ometaven, populistični režim pod vodstvom reformističnega generala Villaroela, je bil leta 1946 zamenjan v krvavi in brutalni vojaški hunti, ki je ostala na oblasti naslednjih šest let.

Nacionalno revolucionarno gibanje (MNR) se je organiziralo v opozicijo teh režimov, ki so več kot desetletje bili pod vodstvom Victorja Paza Estensorre in Hernana Silesa Suaza. Od neofašističnih začetkov se je MNR razvila v široko zgrajeno stranko vseh vrst slojev in ras, ki so se zavedali razočaranosti rigidnega vojaškega sistema in stagnacije gospodarstva pod vlado oligarhije.

Organiziran upor MNR leta 1949, popolnoma civilna zadeva, ki je prvič v stoletju združila srednji razred kmetov in delavcev, je bil zatrt z velikim nasiljem vojaške organizacije. Zaradi tega državljanskega upora so bile leta 1951 končno razpisane volite. Zmagal je Paz, ki je

postal predsednik v izgnanstvu v Argentini. Vojska je ostala zvesta oligarhiji in preklicala rezultate volitev ter poskušala urediti vladanje s pomočjo nekaterih pomembnih civilnih posameznikov, medtem ko se je MNR pripravljalo na državljansko vojno.

Ko se je naslednje leto obnovil upor, je bilo MNR bolje pripravljeno, prav tako so se začele pojavljati razpoke v vladnem aparatu. Policija se je postavila na stran upornikov, čeprav niso bili kos vojaški organizaciji v spopadu, so vseeno poskrbeli za urjenje, disciplino delavcev in kmetov, hkrati pa so bili tudi vir orožja. To je obdržalo upor živ v kritičnih urah.

V tem prehodu v demokracijo je gibanje MNR uporabilo vsa sredstva, da ni ostalo dolžno vojski, vendar pa ni sklepalo paktov z odmirajočimi režimi. Zato ni presenetljivo, da je bilo eno prvih dejanj šestletne vladavine, da je nova vlada navidezno razpustila profesionalne oborožene sile. V dneh, ki so sledili ustanovitvi MNR-vlade, so vojsko zmanjšali z 20.000 mož na 5.000 mož. Poudariti je treba, da je bilo to le veliko zmanjšanje vojaške moči, ni bilo nobenega prelivanja krvi ali masovnega polnjenja zaporov, večina pripadnikov je bila v vojski za krajši čas, čeprav je bilo nekaj zloglasnih in brutalnih oficirjev starega režima aretiranih in njihovo premoženje zaplenjeno. Leta 1952 pa je bila zaprta tudi vojaška akademija. Vakuum, puščen v varnostni strukturi države, pri razpustitvi profesionalne vojske in vzpostavitvi nove vojske iz kmetov, rudarjev, delavcev in študentov. Vsi oficirji, ki so ostali aktivni v vojski, pa so morali najti način, da so dokazali lojalnost MNR, če so hoteli sploh kandidirati za napredovanje.

10.2.2 Nastanek institucionalistov

Institucionalisti ali manj elegantno »gorillas« so skupina, katere edini pravi cilj je bil zavarovanje vojaške institucije pred vladanjem MNR, prizadevala si je k povrnitvi vojaške avtonomije za vsako ceno. Prvotno so jo sestavljali oficirji iz predrevolucionarne vojske, ki so prestali čiščenje (strinjali so se z idejo civilnega vladanja), vendar so bili vsi šolani v starem vojaškem režimu, trpeli pa so za izgubo prestiža, denarnega statusa, kot posledica revolucije.

Ker so vojaško organizacijo premagali slabo oboroženi civilisti, je bila po tem podvržena prestrukturiranju in nadzoru levičarskih upornikov, ki so jih pred tem več let preganjali. Le majhen del oficirjev je bil resnično privržen novemu režimu. Večinoma pa so se mogli podrediti novemu režimu zato, da so obdržali položaj, nekateri so preprosto postali nevidni, dokler ne bo prišel zopet njihov čas, in dobro pridobili nekdanji status in moč v družbi, če bo

treba tudi z vojaško silo. Pripadniki pa niso samo mogli dopustiti MNR, da si podredi vojaško organizacijo, temveč so morali tudi pomagati pri ustanovitvi novih alternativnih centrov, morali so tudi pomagati s svojim znanjem pri urjenju novih enot.

Bolivija ni nikoli uživala ekonomskega presežka, ki je poganjal zgodnjo fazo populističnega vala v Argentini pod Peronom. Nacionalizacija rudnikov (največji izvozni dejavnik) in razdelitev velikih komercialnih farm sta zmanjšala državne vire, kar je privedlo tudi do zmanjšanja zaposlitve v teh panogah, čeprav so zaposlovali samo tiste, ki so politično pravilno naravnani. Nobeno presenečenje ni, da je med nasilnim obdobjem zunanje investiranje hitro usahnilo, kar je privedlo Pazovo administracijo v položaj, ko ni bilo mogoče več zagotoviti zahtev vseh družbenih sektorjev po izboljšanju življenjskih razmer in povišanju plač.

Zato je bilo treba povečati učinkovitost izvažanja rude. Ker pa delavci pod vodstvom Juana Lechina Oquenda niso upoštevali navodil vlade in so nadaljevali s stavko, je Paz potreboval vedno znova prisilo vojaške organizacije, da spodbudi rudarje. Enaka situacije se je nanašala na delo kmetov, saj se je širilo nezakonito prilaščanje zemlje, ne glede na porevolucionarno reformo.

Paz je moral zato okrepiti vojaško organizacijo, če je hotel obdržati ravnotežje. Prvi korak je bilo ponovno odprtje akademije v letu 1953, da bi s tem izuril nov oficirski kader iz vrst MNR-pripadnikov z revolucionarnim ozadjem. Prav tako so posodobili učni program, ki je poudarjal globoko zavest do demokratične vlade.

10.2.3 Nastanek generalistov

Ko so opravili šolanje prvi kadeti nove akademije leta 1955, so imeli idealistično gledanje na revolucijo in njihovo vlogo v novi družbi, vendar je ta idealizem hitro izginil. Pojavili so se v službi skoraj bankrotirane vlade, ki sta ji grozila hitra inflacija in padec ekonomske sredine. Njihova plača je bila nizka in neredna v primerjavi s civilno birokracijo, prav tako pa ni bilo denarja za osnove, kot so nove uniforme in osnovno opremo za enote. Vseeno pa so se znašli v službi obrambe režima, ne pa zunanjih vsiljivcev ali sil dolgo odsotnih oligarhov, njihovi nasprotniki so bili uporni rudarji, delavci, kmetje, prav ljudje, za katere so mislili, da so naredili revolucijo. To razočaranje je bilo veliko med mlajšimi oficirji.

Zato je bila oblikovano novo močno gibanje znotraj bolivijske vojske, ki so jih kasneje imenovali generalisti in so pripadali generaciji 52. Med člani so bili Lucio Añez Ribera, Raul Lopez Leyton, Gary Prado Salmon, Simon Sejas Tordoya, Humberto Cayoja Riart, ki so veliko vlogo odigrali v poznih sedemdesetih letih in 1980. Vendar pa so se razlikovali od institucionalistov, ker nihče od teh ni postal predsednik zaradi lastnih ambicij.

Institucionalisti so se zbrali okoli enega karizmatičnega voditelja, ki se lahko spremeni skozi čas, generalistično gibanje je bilo veliko bolj kolegialno, ni imelo prepoznanega voditelja, razen med veliko krizo, a je bil ta razumljen kot prvi med enakimi in ne kot karizmatični vodja. Skupina se je odločala na osnovi konsenza. Razlika je bila tudi v tem, da so bili generalisti privrženi instituciji vojske in so videli njeno rešitev v posvetitvi izboljšanju njenih profesionalnih sposobnosti in pa njeni ločitvi od dominacije nad političnim sistemom kot posegom v podporo različnim političnim režimom in s tem zagotovitev politike naklonjene vojski. Neposredno vojaško vpletenost v politiko so videli kot skorumpirano vplivanje in pa samo jedro problemov vojaški organizaciji.

Generalisti so bili predani ideji demokracije, vendar do te mere, da je ta ideja podpirala njihov koncept vojaške institucije, ki bo nad določeno stopnjo politične tekmovalnosti.

Ob koncu leta 1950 sta bili obe strani že dovolj uveljavljeni, v tem času je vladal Herman Siles Suazo, ki je imel idejo o reorganiziranju vojske. Denar za to so dale na voljo ZDA. Leta 1957 je prva misija ZDA prispela v Bolivijo, to je bila prva večja misija v urjenju, po tem ko so leta 1930 odšli Nemci. Leta 1961 je bil Viktor Paz še vedno predsednik, vendar pa je začel dvomiti v svojo sposobnost obvladovanja vojske. V tem prepričanju je izdal odredbo, da morajo vsi častniki ponovno priseči zvestobo MNR. Več častnikov, institucionalistov in generalistov, seveda ni hotelo storiti tega in odlok je bil kmalu po tem umaknjen. Vse, kar je lahko Viktor Paz storil, je izdal amandma, ki mu je omogočal, da ostane še naprej na oblasti. Pri tretjem mandatu se je vojska enoglasno strinjala, da tega ne bo dopustila in brez večjega odpora je bil Paz odstavljen ter nadomeščen z vojaško vlado.

10.2.4 Barrientosov režim

General Rene Barrientos je postal predsednik po odstavitvi Paza in je bil vodilna sila institucionalistov več let. Temelj njegovega vladanja je bila močna povezanost med vojaško organizacijo in kmeti, vse to pa se je navezovalo na njegovo karizmo. Barrientosov režim je trajal samo pet let, leta 1968 pa so se pojavila trenja. Trenja so se pojavila zaradi delitve

znotraj vojske (vojska, kot vlada, in vojska, kot institucija), ki jo je vodil general Ovado Candia. Barrientos je razpisal volitve za leto 1969, pri tem pa se je zanašal na bolivijsko revolucionarno fronto. Generalisti so se oddaljevali od Barrientosovega režima zaradi močne korupcije vojaških častnikov, nadalje jih je razjezil odlok o ponovni aktivni vključitvi vojaških častnikov, ki so bili odpuščeni po revoluciji zaradi vključitve v MNR. Medtem ko je Barrientos poskušal utrditi svoj položaj, je Ovadu rasla moč. Da bi se zoperstavil tej grožnji, je avgusta 1983 Barrientos zamenjal Generala Juana Joseja Torresa (podpornik Ovada) z Generalom Cesarjem Ruizom Velardejem, kot šef za splošne potrebe. V dodatno garancijo je Barrientos začel z ustanovitvijo enote 700 mož – veteranov Manchengo regimenta. Namen enote je bil spopad z grožnjo gverile. Enota je delala pod okriljem Ministrstva za kmetijstvo, neposredno pa je nad njimi bedel Barrientos. Edina naloga med delovanjem je bila predhodna zagotovitev varnosti pred obiski Barrientosa po državi. Vojska pa je v tej potezi videla protiutež vojski, ki je ni imel pod oblastjo. Končnega rezultata vseh teh odločitev Barrientosa ne bomo nikoli mogli izvedeti, saj je aprila 1969 umrl v helikopterski nesreči. Po njegovi smrti je prišlo do ponovne oživitve boja za prevlado institucionalistov. Generalisti znotraj vojske so seveda nasprotovali kopičenju moči institucionalistov.

10.2.5 Vladanje Ovanda in Torresa

Ovando je bil prav tako kot Barrientos del predrevolucionarne generacije. Njegove težave so bile njegova ambicioznost, karizmatičnost in njegova potreba po potrjevanju. Zaradi svojega znanja in branjenja vojske kot institucije pred MNR skozi leta je imel veliko privržencev. Ovando je bil v času Barrientosove smrti na uradnem obisku v ZDA. Med tem časom so priredili inavguracijo civilnega podpredsednika Luisa Silesa Salinesa. Ko se je vrnil v Bolivijo, je trajalo manj kot šest mesecev, da je Ovando strmoglavil Silesa Salinesa v nekrvavem udaru. Ovando je hotel svoj režim konstruirati po vzorcu reformističnih tehnokratov Velasca Alvarada v Peruju, vendar so bile podobnosti le površinske. Spremembe, ki jih je Ovando storil, so zgolj kozmetične, čeprav dramatične, kot na primer zavzetje in podržavljenje zalivskega oljnega holdinga, po dobrem mesecu vladanja. Po drugi strani pa je bil Ovando hendikepiran, kot pravi družbeno revolucionarni voditelj, ker je Bolivija že doživela svojo revolucijo in ni bilo več močne in represivne oligarhije, prav tako pa se je že pred dvema desetletjema odvila redistribucijo posestvene zemlje.

Leto po tem, ko je Ovando prevzel oblast, je v letalski nesreči umrl njegov najstarejši sin, temu je sledilo obdobje globoke Ovandove depresije. Vse bolj se je zatekel k družini in imel

vse manj časa za posle in vladanje. Pritisk je postal za njega neznosen in se je sam odstranil s položaja.

Pri Ovandovi zamenjavi je kar nekaj nejasnosti o tem, kako je Torres prišel na položaj, brez da bi s tem sprožil državljansko vojno. Ovando je odstopil iz osebnih razlogov, vendar mu je uspelo zagotoviti, da Torres prevzame oblast. Njegovo kariero je spremljal več let in zaradi podpore Ovandu je Torres izbran kot popolni naslednik, ki ga podpreta tudi levica in vojska, saj bi v nasprotnem primeru prišlo do razkola. Torres je prevzel oblast še v slabšem stanju kot Ovando. Torres je bil eden od redkih častnikov iz delavskega razreda, ki so ga sprejeli v elitno vojaško enoto.

Vojaška šibkost je za Torresa pomenila, da se mora vse bolj in bolj naslanjati na politično levico za podporo. Nadziral je ustanovitev ljudske skupščine, kot del paralelne zakonodaje, v kateri so levičarski delavski sindikati imeli premoč pred konservativnimi in številčnejšimi kmeti ali srednjim razredom. Medtem ko se je Torres prizadeval pomiriti levico, je naletel na vedno nove nerealistične zahteve in z novo pridobljeno močjo preprečeval normalno delovanje vlade, poleg tega pa je z režiranjem protestov poskušal zamotiti gospodarstvo.

General Hugo Banzer Suarez je v tem času postal vodja institucionalistov in je avgusta 1971 poskušal izvesti udar. Z argumenti je končno mobiliziral vojsko proti Torresu, saj je ljudska skupščina ustanovila in oborožila delavsko vojsko, kot protiutež vojski. Čeprav je vojska potrebovala vrsto let, da je to grožnjo po revoluciji odpravila. Banzerjev vzpon kot vodja institucionalistov lahko pripišemo karizmatičnosti in vojaškemu vodenju. V vseh pogledih, ne glede na to, da je upor 1971 prekinil tradicijo nekrvavih revolucij, je boj prerasel skoraj v državljansko vojno velikih razsežnosti, čeprav so bili boji hitro zaključeni in institucionalisti so zopet prevzeli oblast. V začetku Banzer ni prevzel popolne moči in je bil primoran deliti oblast s polkovnikom Andresom Selichom, ministrom za notranje zadeve, in Jaimem F. Mandieto, ministrom za obrambo. Levica je bila brutalno presenečena nad nasiljem, ki je bilo prisotno skozi cel Barrientosov režim.

Torresu ni uspelo zmagati in bil je prisiljen bežati v izgnanstvo. Malloy in Gamarra sta poskušala krivdo za upor naprtiti ZDA in simbolično je upor vodil regiment ameriško urjenih rangerjev.

10.2.6 Banzerjev režim

Banzerjeva prva naloga je bila utrditev na čelu institucionalistov. Največji problem pri tem je bil polkovnik Selich, ki je bil odgovoren za večino ekscesov represije nad civilno opozicijo. Z uporabo svojega vpliva v Manchego regimentu rangerjev je Selich načrtoval državni udar proti Banzerju, vendar so njegov načrt razkrili in Selich je bil prvič poslan v zlato izgnanstvo kot ambasador v Paragvaj. Ko je kasneje postalo očitno, da še vedno načrtuje operacijo proti Banzerju, je ta hitro naredil načrt za atentat. Ta skrajni ukrep proti vojaškemu kolegu je bil skladen z zgodovino bolivijske vojske. Selich je bil tudi vezni člen pri ureditvi atentata nad pobeglim Torresom v Buenos Airesu.

Med tem so generalisti spoznali, da so njihovi častniki postali zaslepljeni z idejo vojaške vladavine, njihova naloga je bila, da prevzamejo nadzor nad vojaško institucijo. Leta 1974 se je odprlo direktno bojišče med generalisti in Banzerjevimi institucionalisti. Gary Prado Salmon in Raul Lopez Leyton, dva od ustanoviteljev generalističnega gibanja, sta organizirala neuspešen upor, ki ga je podpiral Tarapaca oboroženi regiment. Čeprav je Banzer pozorno zagotovil, da poveljevanje regimentu prevzame lojalna oseba, stotnik Tomas Rivera, ki je bil generalist, je aretiral poveljnika in ga pripeljal v prestolnico. S skoraj zagotovljeno zmago, vendar željo, da bi se izognili odprtemu ognju med vojaškimi enotami, sta se Prado in Lopez Leyton pogajala z vrhovnim poveljnikom in pridobila Banzerjevo obljubo o odstopu in razpisu svobodnih volitev. Vendar se Banzer ni držal dogovora in je zatrl odpor, Prada, Lopeza, Leytona, Rivero in ostale pa je pogнал v izgnanstvo. Odpor generalistov leta 1976 so Banzerjeve sile tudi z lahkoto zatrle.

Edine stvari, ki so preprečevale, da bi Banzer eliminiral generalistično gibanje v celoti, je bil poziv za podporo iz nacionalističnih razlogov, nasprotovanje prodaje naravnih virov Banzerjevega režima Brazilije. Vseobsežna korupcija je bila značilna za celo obdobje. Medtem ko je Banzer akumuliral precejšnjo moč v svojih rokah in je pokazal izredno krutost z uporabo moči, pa ni imel možnosti, da bi sprožil množični lov, ki bi razkril razsežnosti strukture generalistov in mu omogočil marginalizacijo, če ne celo uničenje članov te skupine. Lahko bi izgnal tiste, ki so imeli aktivno vlogo pri zatrtih poskusih udara, vendar pa ni mogel najti izvora zavezništva znotraj vojske.

10.2.7 Lažen začetek tranzicije

Do leta 1978 je Banzer preživel vrsto poskusov udarov in pa naraščajoč odpor civilne opozicije, FSB in MNR, Nacionalno revolucionarno gibanje levice (MNRI) Hernana Silesa Suaze in komunistične partije. Vseeno je postalo vse bolj očitno, da Banzer ne bo mogel zdržati pritiska v nedogled. Navidezna ekonomska rast, ki jo je Bolivija uživala med njegovim vladanjem, je bila kupljena na račun velikega tujega zadolževanja. Bolivijske ekonomske razmere so se zdele veliko boljše v primerjavi z ostalimi sosednjimi državami Latinske Amerike, s tem da se je izognila najslabšim učinkom naftne krize v sedemdesetih letih, saj je Bolivija proizvedla dovolj petroleja za lokalno uporabo, vendar vseeno ne dovolj, da bi se vključila v nenadno porast naftnih cen na svetovnem trgu. Vendar je tudi ta prednost počasi izginjala in Banzerju je postalo jasno, da bo moral oblast predati. Odločil se je, da bo to storil skozi volitve. Njegova vizija je bila, da bo oblast predal predno se bo bolivijsko gospodarstvo sesulo in da se bo na čas njegovega vladanja gledalo kot na dobre stare čase, on pa se bo lahko vrnil na predsedniški položaj skozi sprednja vrata kot legalno izvoljeni kandidat njegove nedavno ustanovljene politične stranke – Nacionalne demokratske akcijske stranke (ADN).

Volitve so bile izpeljane v zelo nerodnih in sumljivih okoliščinah, saj je Pereda zmagal z 50,03 odstotka, kar je bilo sumljivo blizu številke, ki bi pomenila, da bi moral biti drugi krog. Hernan Siles Suazo in Victor Paz Estensorro sta bila daleč zadaj na drugem in tretjem mestu. Vendar pa noben ni bil prepričan o rezultatih volitev, saj je Pereda nekje dobil več glasov, kolikor je bilo registriranih volivcev. Vojska je bila osramočena zaradi Banzerjevega površnega ravnanja s situacijo in tako je njegova podpora padla na novo dno.

Pereda se je znašel v situaciji, ko je insceniral državni udar, da je sebe postavil na oblast. Odpora v udaru ni bilo, razen protestov, ki so se že odvijali zaradi zrežiranih volitev. Tudi obljuba o novih volitvah v mesecu novembru je prinesla samo zasmehovanje s strani vojske, civilnih politikov in svetovne družbe.

V tem trenutku so se generalisti odločili, da naredijo svojo potezo. Prvo stvar, ki so generalisti potrebovali, je bil starejši častnik, da bi nosil zastavo, čeprav je bilo večino njih ranga stotnika in nižje. Pri tem so naleteli na generala Davida Padilla Arancibia, častnika z neomadeževano kariero in brez političnih udejstvovanj, da bi služil njihovi vodilni vlogi. Iz tega je razvidno, da generalisti niso imeli veliko privržencev med starejšim kadrom vojske, ki so večinoma še

vedno kronološko pripadali generaciji institucionalistov. Padilla še zdaleč ni imel spoštovanja kolegov in je bil poznan kot relativno neintelektualen človek in je bil tarča številnih šal in posmeha na njegov račun.

Ta udar ni naletel na nikakršen odpor in Padilla je prišel v Palacio Quemado z namenom, da nadzira nove, čiste volitve, ki so bile razpisane za julij 1979, verjetno najbolj čiste volitve v zgodovini Bolivije do tega datuma. Vendar pa so bili sedaj civilisti tisti, ki so imeli v rokah tranzicijo v demokracijo. Pri naboru več kot deset predsedniških kandidatov ni bilo nobeno presenečenje, da noben od kandidatov ni dobil potrebne večine. Po več ponovljenih poskusih, za katere večina strank ni bilo zainteresiranih, je bil predsednik senata Walter Guevara Arze izbran za notranjega predsednika z namenom, da bi se razpisale nove volitve v neposredni prihodnosti.

Guevara je bil zelo znana politična osebnost, eden od ustanovitvenih članov MNR med revolucijo, vendar pa kasneje ni zasledoval svojih političnih ciljev. Brez politične podpore, s trenutno administracijo, ki se je ukvarjala s člani Banzerjeve vlade in z njihovimi kršitvami človekovih pravic, se je država znašla v ekonomski in politični krizi, ki jo je podedovala od Banzerjevega režima. Zaslepljenost z nastopanjem civilistov na oblasti prvič po desetletjih so generalisti skoraj naredili usodne napake pri preračunavanju. Prva njihova napaka je bila, da so predvidevali, da se je Banzer prelevil v bolj neuspešnega civilnega politika in da bi s Peredo in z ostalimi institucionalističnimi privrženci odšli v zlato izgnanstvo kot ambasadorji okoli sveta. Institucionalisti so bili potrošna sila in različni regijski poveljniki, povezani z Banzerjevim režimom, ki bi se z veseljem pridružili generalistom za stalno. Njihova druga napaka je bila, da so se bali posledic, da če ne bodo ukrenili česa glede nemirne civilne vlade in poskušali namestiti nove bolj stabilne vlade, bo to namesto njih storil kdo drug. Z dovolj dolgim časom v politično-vojaški divjini, brez moči in vpliva, generalisti niso hoteli ponoviti izkušnje, ko je moč že bila na njihovem dosegu. Posledično je Natusch Busch organiziral svoj udar s polno podporo generalistov. Nesrečno za njega je sprejel brezpogojno podporo kar nekaj bivših institucionalistov, v skupni fronti, ki bo zaobšla riziko znotraj vojaškega konflikta in pomagala poriniti civilno opozicijo v podrejen položaj. Natusch in generalisti, ki jih je nastavil na različna ministrstva, ki so bila zgrajena od znotraj in zunaj brez popolne zavrnitve vlade, veliko ambasad je odprlo vrata političnim pribežnikom, čeprav je bila tuja pomoč ZDA, Venezuele in Evrope hitro odrezana. Generalisti so bili tako prisiljeni nositi breme posledic, zato ni bilo presenetljivo, da je Natuschova vlada zdržala komaj dva tedna,

preden so predali oblast nazaj civilistom, ki so izvolili Lidio Gueilerja, zagovornico zbornice namestnikov, kot naslednjo predsednico.

Garcia Meza in institucionalisti so zadržali vse svoje ključne položaje, vključno s poveljstvom vojske in z bolj pomembnimi regimenti okoli La Paza, Arce Gomez pa se je predstavil iz položaja ministra za notranje zadeve na mesto šefa obveščevalnega ministrstva. Gueiler, Siles in drugi civilni voditelji so bili prisiljeni, da se zadovoljijo z izvedbo svojega maščevanja nad Natuschom in generalisti, ki so jih poslali v izgnanstvo ali pa so jim dodelili nepomembne naloge v tujini, npr. Afiez je bil poslan kot vojaški ataše v Brazilijo. Generalisti, kot stranka, ki se je identificirala z demokratizacije Bolivije, je prav tista, ki je sponzorirala upor proti civilni vladi, primarno zaradi prednosti svoje stranke v tekmovanju za oblast znotraj vojaške strukture, čeprav je bil poskus racionalizacije njihovih dejanj poskus zagotovitve bolj stabilne civilne vlade na dolgi rok. Prav tako lahko omenimo, da so nekateri častniki z lahkoto sprejeli Silesa kot predsednika leta 1983, čeprav so s tem sprejeli določene osebne rizike tega dejanja, čeprav so bili po drugi strani omejeni s prisotnostjo strank v istem trenutku. Nove volitve so bile razpisane julija 1980, na katerih je Siles dobil še večji odstotek glasov, večinoma na račun Victorja Paza, ki naj bi bil povezan z Natuschem, a je to v javnosti zanikal. Čeprav se je glede Silesa vojska pred tem počutila nekoliko živčna, so imeli sedaj še večji razlog za to, saj so bili njegovi privrženci zelo glasni in so zahtevali pravico in vojaško odgovornost za krvave dogodke prejšnjega novembra. Napetost je bila prekinjena 17. julija, ko je Garcia Meza sprožil lastni, dolgo pričakovani državni udar. Garcia Meza in njegovi možje so se naučili veliko o taktiki udara v preteklih mesecih, vendar pa so udar organizirali na pooblastilo Natuscha Buscha, tistega, ki so ga delali zase, je bil skoraj brez napak. Garcia Meza ni imel nobene ambicije, da bi postal legitimni voditelj, ne tako kot Banzer in se je odločil, da bo zakonodaja vladala po odloku. Ko je bil odmev v mednarodni skupnosti večji in slabši kot med Natuschjevim režimom, je imel Garcia Meza manj skrbi. Užival je veliko denarno podporo mafije z drogami, kot tudi podporo paravojaških roparjev in celo podporo razpadlega odpora, ki je izšlo iz delavstva. Prejel je celo vodenje s strani argentinske vojske, ko je divjala njegova majhna vojna v argentinskem stilu. Na prvi pogled se je zdelo, da bo bolivijska vojska pod vodstvom institucionalistov še dolgo na oblasti, kot v Braziliji ali Čilu.

10.2.8 Razpad sistema

Prve razpoke v novem režimu so bile vidne skoraj takoj. Vpeljava denarja od drog v razmerje z vojaško politiko je imela takojšen učinek totalne korupcije v že tako vprašljivih moralnih

načelih Mezovih podpornikov. Večjo vlogo bi imeli v uporabi julija 1980, več častnikov je pričakovalo nagrado v popolnoma monetarnem smislu. Arce Gomez se je med tem, ko je nadaljeval svoje delovanje kot minister za notranje zadeve in glavni pregonjalec civilne opozicije, odločil, da bo unovčil prednost nove administracije, da bi s tem postal preprodajalec narkotikov. Kljub uradnemu dohodku nekaj tisoč dolarjev na leto je hitro imel eskadriljo šestih letal, nekaj domov, dragih avtomobilov in močno oboroženo spremstvo, ki bi ga bila vredna tudi Ferdinand Marcos ali Duvalier.

Generalisti so bili na dnu vpliva vse od ustanovitve tri desetletja nazaj. Na srečo so bili med demokracijo institucionalisti sami sebi najhujši sovražnik. Odkrita korupcija in povezanost s preprodajanjem narkotikov Gomeza, ki je bil deležen velikega medijskega poročanja v Braziliji in po ameriški televiziji, je prisililo Mezo, da je odvzel staremu prijatelju funkcijo ministra za notranje zadeve ter mu namesto tega ponudil prestižno pozicijo komandanta vojaške akademije. Nikoli pa ni razkril njegove druge kariere, Arce Gomez je s seboj vzel enoto paravojaških strelcev kot osebnih stražarjev in posledično je ta enota skrbela za varnost akademije. V marcu 1981 se je zgodil odprt upor kadetov. Samo hitra reakcija starejših vojaških častnikov je rešila, da ni prišlo do prelivanja krvi, saj so kadeti bili ravno tako oboroženi, kot Arceva zasebna vojska.

V Boliviji je bil med tem David Anez Pedraza sposoben prepričati vojaškega poveljnika generala Humberta Cayoja, polkovnika Jorgeja Antezana in polkovnika Maria Oxa Fustosa, da bi izvedli upor proti Garcii Mezi 27. maja 1981. Kljub poizkusu upor ni uspel in Pedraza ter ostali so bili ponovno poslani nazaj v izgnanstvo. Garcia Meza je ponovno preživel, njegova baza je imela skoraj neomejene prihodke, ki jih je lahko uporabil za podkupovanje enot in poveljnikov, da so ga podprli.

10.2.9 Prehod v demokracijo

V vmesni fazi je oblast prevzela vojaška vlada pod vodstvom generala Celsa Torrelia (institucionalista), vendar so bili Pedraza in Leyton ter ostali generalisti nazaj na položaju, v trenutku so zavrnili njegovo vodenje. Torreliov predlog, da bi zadržali volitve za tri leta, je bil prav tako hitro odbit, ker so vse skupine v državi in vse politične stranke, sindikati delavcev, častniški zbor imele interes po neposrednem vladanju. Siles je bil izvoljen za predsednika oktobra 1982.

Dogovor med civilnimi političnimi strankami in vojsko je bil sila krhek, vendar je bila narava sporazuma bolj trdna. Siles je uspešno zaključil svoj mandat, čeprav so ga vmes tudi ugrabili načrtovalci upora, je bilo kasneje ugotovljeno, da je šlo za lastno ugrabitev. Zdelo se je, da je Siles z lahkoto preslepil ameriško vlado in druge opazovalce, da so podprli njegov režim, saj so videli grožnje demokraciji. Silesa je nasledil Victor Paz, katerega je nasledil Jaime Paz Zamora. Tako je Bolivija imela že trikrat izvoljenega predsednika, vojska je bila pri tem nevtralizirana kot politična sila. Institucionalisti so bili eliminirani kot vplivna stranka. Generalisti so popolnoma obvladali vojsko, zaradi popolne dominacije niso imeli nobene motivacije, da bi podaljšali svojo moč v politično področje, prav tako pa so imeli zagotovljeno karierno napredovanje svojih članov. Prav tako, pa ni bilo nobene grožnje, s katere koli druge strani, da bi se hotel kdo povzpeti na politični vrh.

Bolivijski primer odraža dolgoročnost razkola znotraj vojske zaradi generalistov in institucionalistov, s katerimi so se identificirale skupine, z dobro oblikovanimi cilji in s posebnimi člani že od leta 1950 in vse do 1980. Od obeh so samo institucionalisti doživeli dejanski prehod identitet z ene generacije na drugo, saj so imeli začetke že v predrevolucionarnem času.

Večina vojaških intervencij je izhajala iz konflikta med personaliziranimi strankami znotraj vojske, ki so izrabile zunanje dejavnike kot sredstvo pridobivanja vpliva primarno nad vojaško konkurenco in sekundarno nad zunanjimi silami.

Demokratizacija je produkt zavestne odločitve s konsenzom starejših častnikov v dolgoročno zanimanje vojaške institucije. Odločitev in konsenz sta rezultat vojaškega boja med strankami. Primarna motivacija teh strank je še vedno dominacija vojaške hierarhije in sposobnost napredovanja karier članov, z demokratizacijo kot sredstvom, ki lahko pripelje do tega, tako kot je lahko opozicijo demokracije uporabila druga stranka in njeni člani in zavezniki zunaj vojske.

Primer Bolivije potrjuje, da sta obe stranki, konservativni institucionalisti in domnevno liberalni generalisti, bili sposobni in pripravljeni spodnesti civilno vlado za kratko obdobje proti vojaški konkurenci. Ne moremo pa trditi, da posamezni častniki niso imeli iskrene ideološke naravnosti ali da stranke ne prevzamejo takšne naravnosti, ko je enkrat sprejeta pozicija stranke, vendar pa je ironično reči, da je ideologija gonilna sila takšnega odnosa.

10.3 Primerjava med državama

Tabela 10.1: Primerjava Bolivije in Brazilije med leti 1960–1980

Kazalec	Bolivija	Brazilija
Leto demokratičnega prehoda	1952* in 1982	1945* in 1985
Zlom demokracije	1964	1964
Način vojaškega prehoda	Birokratski avtoritarizem/diktatura	Vojaški avtoritarizem
Revolucija med leti 1960–1980	Da	Ne
Diktatura med leti 1960–1980	Da	Da
Uporaba atentata za zamenjavo oblasti	Da	Ne
Način menjanja režimov	Hiter	Počasen
Število državnih udarov med leti 1900–2000	8	3
Število udarov med leti 1960–1980	3	2
Uporaba nasilja za zamenjavo oblasti	Da	Da
Pomoč zaveznikov	Da	Da
Razlog za prehod v demokracijo	Izguba zaupanja	Izguba zaupanja
Način prehoda v demokracijo	Izsiljena oziroma dogovorjena	Ukazana
Stanje gospodarstva	Inflacija, zadolževanje	Ekonomski čudež v 70-ih letih
Vzrok za nastanek prvih strank znotraj vojaške organizacije	Odgovor na revolucijo	Potreba po druženju

*Demokracija se je pojavila, a tudi izginila, saj ni bilo pogojev, da bi obstala.

V zgornji tabeli lahko primerjamo, kaj vse se je dogajalo znotraj držav med prehodom v demokracijo. Največje razlike so pri vzroku, zakaj so se oblikovale stranke znotraj vojaške organizacije. V Boliviji so te nastale zaradi odgovora na revolucijo, v Braziliji pa si je vojaški kader predvsem želel druženja. Obe državi sta izgubili zaupanje, zato sta težili k vzpostavitvi demokracije. Način menjanja režimov je bil v Boliviji hiter, za zamenjavo oblasti so uporabili tudi atentat. Ukazanost prehoda v demokracijo je za Brazilijo pomenila, da so morale elite imeti nekaj nastavkov za odprtje političnega prostora. Bolivija pa je imela dogovorjen način prehoda v demokracijo, kar je pomenilo, da je opozicija prisostvovala pri delitvi oblasti. (Ferfila 2009, 425)

Bolivija ni nikoli dosegla enake stopnje utrditve režima v skoraj dvajsetih letih prevlade, med tem časom so se celo pojavljala kratka obdobja civilne vladavine. Medtem ko je Brazilija primer, pri katerem so frakcije znotraj vojske, ki je diktirala politiko med tem časom in se je preoblikovala že pred zasnovo vojaškega režima, predvsem tekmovala za vpliv znotraj institucije, kar je privedlo do iskanja glavne moči nad družbo. Medtem ko je bila ena stranka prepoznana kot podpornica prehoda v demokracijo, je to pomenilo le, da poskuša ta stranka pridobiti podporo znotraj vojaških vrst, nameni pa niso bili resni. Glavna razlika med obema režimoma je ta, da se Brazilija lahko pohvali z ekonomskim čudežem iz zgodnjih sedemdesetih let, za kar je bil vzrok zadržanje moči, tega Bolivija ne more. V Boliviji so se razmere v gospodarstvu samo poslabšale, razmere pa so bile na koncu katastrofalne. V obeh državah so bile vojaške stranke primorane poiskati zaveznike pri političnih strankah in civilnih skupinah, da bi shranili in zadržali politično moč in pozicijo. Razlika je tudi v izhodišču, iz katerega so nastale stranke znotraj vojske, ter seveda posledično dojemanje udarov kot načina reševanja oblasti iz rok nesposobnih voditeljev. V Braziliji so stranke raje sklenile kompromis in si razdelile vladanje glede na to, koliko moči so imele v danem trenutku zamenjave oblasti. V Boliviji pa je bilo važno, da se stranke povzpnejo s silo in čim hitreje, kakršnega koli kompromisa med njimi ni bilo mogoče skleniti. Nad odstavljenimi voditelji in njihovimi privrženci so najraje uporabili moč sile ali pa so se posluževali elegantne rešitve izгона v druge države.

Vloga vodilne svetovne velesile ZDA je bila prisotna v obeh primerih, le da so ZDA v Braziliji videle večji potencial in so se lažje našle način vplivanja preko šolanja častnikov in poseganja v dokaj stabilno gospodarstvo, medtem ko so v Boliviji pomagale na enostavnejši

način s prihodom samih sil na ozemlje države, da bi s tem vsaj delno korigirale stanje v regiji. Tranzicija se je v obeh državah zgodila zaradi izgube zaupanja v posameznike znotraj vojske in v celotno vojaško institucijo. Lahko trdim, da ob primerjavi najdem nekaj skupnih točk, vendar pa se režima znotraj držav kljub sosednji legi nista opirala en na drugega. Podobnosti je zelo malo, pot je popolnoma različna, ki je obe državi pripeljala do demokracije. Prav tako ni moč najti povezav znotraj ideološkega delovanja vojaških strank, edino kar imajo stranke skupnega, je to, da je opozicija znotraj vojske nastala zaradi nasprotovanja prvotno ustanovljeni skupini.

11 SKLEP

Nelegitimne vladavine se pojavljajo skozi vsa stoletja človeške zgodovine. Razdeljenost znotraj države predstavlja oviro legitimiranja političnega sistema. Vojaška organizacija pa je v mirnih obdobjih vse bolj podobna tipični birokratski organizaciji. BDP na prebivalca v Južni Ameriki je najnižji v Boliviji. To je le nekaj od trditev, ki jih lahko podamo ob zaključku magistrskega dela. Skušala bom ovreči ali potrditi hipoteze.

Sodobne družbene in politične teorije govorijo o tem, da se je slika sveta ob koncu 20. stoletja spremenila v prid demokratičnim sistemom. Antidemokratična režima fašizem in komunizem sta skoraj izginila s političnega zemljevida, medtem ko je predpotopna centralizirana monarhija z rodbinsko nasledstveno aristokracijo že na začetku 20. stoletja izgubila legitimnost v očeh večine človeštva, kjer se je ohranila (na primer v Veliki Britaniji), pa nima večjega pomena od gledališke kulise. Začetek 21. stoletja je prinesel tudi upad števila vojaških diktatur, ki so, še posebej v Latinski Ameriki, doživele diskreditacijo, in so si tam, kjer so se obdržale, najpogosteje nadele pseudodemokratično masko. Kot ilustracija nepopolnosti in počasnega demokratičnega razvoja nekaterih najbolj razvitih zahodnih demokracij nam lahko služi tudi podatek, da je bila v južnih državah ZDA, ki same sebe proglašajo za vodjo svetovne demokracije, temnopoltim državljanom vse do leta 1964 dejansko omejena volilna pravica. Prav tako ne gre pozabiti na dejstvo, da je ameriška vlada do začetka osemdesetih let prejšnjega stoletja pod plaščem državnih interesov podpirala različne vojaške hunte in ostale nedemokratične režime v državah Latinske Amerike. Gledano z današnje perspektive skoraj neverjetno zveni podatek, da do leta 1918 niti v eni od demokratičnih držav ali republik niso spoštovali osnovnega demokratičnega postulata, po katerem imajo vsi polnoletni državljani volilno pravico, saj so polovico prebivalstva predstavljale ženske, ki jim je bila ta pravica kratena. (Suša 2008)

Neizmeren pomen za uresničitev demokracije v neki državi ima vzpostavitev učinkovite kontrole civilnih institucij demokratično izbrane oblasti nad državnimi sredstvi prisile, katerih pripadniki, še zlasti oficirji, morajo spoštovati odločitve izvoljene oblasti. Praksa je namreč pokazala, da največjo notranjo grožnjo demokraciji predstavljata policija in vojaška organizacija. Lep primer za to najdemo v novejši zgodovini Srednje Amerike, saj sta v obdobju med leti 1948 in 1982 več kot dve tretjini od 47 vlad v Gvatemali, Salvadorju, Hondurasu in Nikaragvi prišli na oblast mimo poštenih in svobodnih volitev, najpogosteje s pomočjo vojaškega udara.

Različne skupine držav se – odvisno od stopnje demokratičnega razvoja – srečujejo z različnimi izzivi. Pri nedemokratičnih državah tiči izziv v vprašanju, ali lahko (in na kakšen način) začno s tranzicijo. Pri državah, ki so šele postale demokratične, je izziv ta, kako okrepiti demokratične institucije, da bi vzdržale test časa, politične spopade in krize. Za demokratične države z dolgoletno tradicijo pa predstavlja izziv izpopolnjevanje njihovega sistema. (Suša 2008)

Prva zapisana hipoteza v metodološko-hipotetičnem okviru je trdila, da sta imeli ***Brazilijska in Bolivija kot sosednji državi podobno razvojno pot k sami demokraciji***. Žal to hipotezo zavrnilo. Kljub geografski sosednji legi je bil prehod v demokracijo popolnoma drugačen. V Boliviji je bilo veliko državnih udarov, ki so se končali s prelivanjem krvi, predvsem pa je fenomen po številu zamenjav oblasti v letih po drugi svetovni vojni pa do začetka devetdesetih let zgodilo. Razlog za tako brutalnost in uporabo sile je lahko iskati tudi v zelo slabih ekonomskih razmerah in odprtosti države ter vojske do mednarodnega okolja. V obeh zadnjih prvinah je bila Brazilijska veliko pred Bolivijo. S sodelovanjem v drugi svetovni vojni in podpiranjem sistema vojaškega šolanja izven meja ter z zavirljivim ekonomskim stanjem med svetovno krizo je bila Brazilijska zgled številnim drugim državam in je relativno mirno, s posebno obliko deljenja moči med uravnoteženima stranema znotraj vojske prešla v demokracijo. Kljub dokaj stabilnim razmeram, majhnemu številu menjav oblasti in majhnemu številu dejanskih bojov ni mogla Brazilijska pospešiti procesa prehoda v demokracijo, izbrala je le drugačno pot. Tako je prva hipoteza zavrnjena, saj sosednji državi nimata podobne razvojne poti v demokracijo. Imata pa podobne prvine, ki se pojavljajo v procesu prehoda v demokracijo. Uporabljal se je državni udar, ZDA so pri vsem sodelovale, v obeh državah se je zgodil zlom demokracije leta 1964. Iz vseh tabel je razvidno, da je bil proces demokratizacije popolnoma različen, da se je gospodarstvo drugače razvijalo glede na družbeno-politične spremembe. Velike posledice je na narodu in državi pustila kolonizacija, od kolonizacije pa tudi civilna družba v Boliviji ni znala izkoristiti prednosti naravnih bogastev in svetovnih povezav. Globoko zakoreninjeni korupcija in pridelava koke pa sta še dva razloga, zakaj je lažje podpreti nekoga, da zruši oblast, kot se potruditi za utrditev demokracije. Z demokracijo se ožije nelegalni posli in krepijo človekove pravice, kar pa kriminalnim združbam ne predstavlja pozitivnih razmer znotraj države.

Druga hipoteza je vzela v precep vojaško organizacijo in razloge, zakaj je bilo potrebno, daje ta posegla v politično delovanje države. Pomanjkanje demokratične tradicije in mehanizmov

civilnega nadzora sta ključna razloga, da se vojaška organizacija odloči, da je treba spremeniti način delovanja države in da mora sama sebi zagotoviti pogoje za nemoteno delovanje in prevlado v vojaški organizaciji sami.

Hipoteza, ki smo je navedli, pravi, da se *države, ki nimajo demokratične tradicije in mehanizmov civilnega nadzora nad oboroženimi silami, pogosto soočajo s poseganjem vojaške organizacije v politično sfero. Takšno dogajanje je značilno tudi za Brazilijo in Bolivijo.* Druga hipoteza je temeljila na glavnem razlogu za nestabilno civilno politično stanje, ki je privedlo do intervencije vojske. Na neki točki je vojska po drugi svetovni vojni v obeh državah ostala sama. Tako da lahko drugo hipotezo potrdimo, vendar je treba v obzir vzeti legitimnost vojaške organizacije, ki je pri tem ključnega pomena. Civilna oblast je uporabila vojaško organizacijo za stabiliziranje oblasti in ko je vojaška organizacija ugotovila, da je edina sila, ki lahko uredi stvari, je dobesedno vzela moč v svoje roke. Najprej so poskušali zagotoviti neodvisno delovanje vojaške organizacije in tradicionalno vlogo oboroženih sil ter hkrati urediti vladanje in stabilnost države. V Boliviji je to privedlo do državljanske vojne. Niso bili sposobni reševati razmer po mirni poti, saj so se že od leta 1946 pojavljali različni upori civilistov, ki jih je morala vojska zadušiti. V Braziliji pa je bil povod odstop predsednika, oblast je prevzela civilna oseba brez privolitve ministrov, tako je bila vojska prisiljena braniti državne interese in čim prej izvesti določene ukrepe, da se zagotovi normalno delovanje. Brazilija je vzpostavila primer skoraj popolnega vojaškega sistema, civilna opozicija pa je bila dokaj zaspana, zato tudi ni prišlo do trenja, ki bi pomenilo revolucijo ali krvavo zavzetje oblasti, ampak je bil v ospredju konsenz znotraj dveh vojaških polov. Čeprav sta državi različni, pa so vseeno razmere za posredovanje nastale tudi zaradi nezmožnosti civilne oblasti, tako je ocenila vojaška organizacija. Kot pove definicija vojaškega udara, ki pravi, da je vojaški udar ali puč hitra, nasilna sprememba, obrat, ki ima za posledico zamenjavo oblasti. Lahko trdimo, da so se v obeh državah vojaški udari dogajali vedno takrat, kadar se je pojavila določena vrsta krize. Bodisi kriza v strinjanju z odločitvami tistega na oblasti bodisi vzpona moči določene stranke, vsem pa je bilo skupno, da so s silo, ki ni bila ustavna, hoteli spremeniti notranje politično dogajanje in razdelitev moči. Ker obe državi izhajata iz avtokratičnih režimov, tudi ne moremo govoriti, da bi lahko civilna družba nadzirala vojaško organizacijo v tolikšni meri, kot je to značilno za nadzor v demokraciji. Pravni in ustavni okvirji niso odvrnili vojaške organizacije, da ne bi izvedla vojaških udarov, civilni obrambni minister ni klical vojaške organizacije na hierarhično odgovornost, o kateri govori Grizold (1994). Legitimnost civilne institucije za vladanje se je utrdila po koncu

hladne vojne. Nastale spremembe na družbeno-političnem področju so morale upoštevati tudi vojaške organizacije v državah LA in se odreči intervencijam v civilno politiko. Zaradi jasnih pravil obnašanja in skladno z mednarodnimi konvencijami o človekovih pravicah, ki so poudarile vlogo demokracije v mednarodnem prostoru, je postala intervencija vojaške organizacije v notranje politična in civilna razmerja moralno in ustavno nesprejemljiva.

Legitimnost civilne oblasti in vojaške organizacije izhaja iz zaupanja javnosti v te dve instituciji. Vojaška organizacija mora biti zavezana k temu, da ne bo intervenirala v imenu ene od političnih strank, civilna politična gibanja pa morajo priznati volitve kot edino sredstvo za izvolitev in zmago nad nasprotnikom. Naslanjanje civilnih institucij na vojaško organizacijo mora biti razumljeno kot ustavno in zakonsko nesprejemljivo početje, hkrati pa mora biti civilno vojaško razmerje zakonsko opredeljeno. (Boštjančič 2004, 17)

Tretja hipoteza pravi, da če je *intervencija vojske v prvi fazi pripomogla k določeni stabilizaciji družbe in gospodarstva, se je v kasnejših obdobjih pokazalo to kot ključna ovira družbeno-gospodarskega razvoja. Za hitrejši gospodarski razvoj je zato nujen premik k večji demokraciji.*

To hipotezo potrdim s tem, ko so bili analizirani gospodarski dejavniki, ki kažejo povezanost dveh spremenljivk, in sicer BDP na prebivalca in stopnje demokracije. Družbeno-politični odnosi so se vse od antičnih časov naprej razvijali z namenom vzpostaviti sistem, kjer bo vladanje podrejeno volji ljudstva. Osnovni mehanizem vzpostavljanja demokracije je predstavništvo, ki samo po sebi ne prinaša demokracije, temveč je potrebno sodelovanje v političnih razpravah. Prav zato pride do razlik v posameznih pogledih, interesih, etičnih in nenazadnje političnih trenj, kar je normalna značilnost demokratičnega političnega življenja. V šestdesetih letih je Alfred Stepan izdelal koncept novega profesionalizma. V tem modelu je bila vojaška organizacija usmerjena v dejavnosti organizacije in v notranje politične zadeve države in ne samo v zunanjo politično grožnjo. V LA so se med hladno vojno zaradi povečane nevarnosti marksistične revolucije kadeti v vojaških šolah učili, da ima vojaška organizacija vlogo in dolžnost reševati notranje politične probleme. Vojaška organizacija v prvi vrsti brani sistem, ki ga ogroža možnost politične anarhije, z nasiljem pa je treba odstraniti vsako vlado, ki ni sposobna odpraviti notranjepolitičnih težav. (Boštjančič 2004, 19–22)

Za moderne demokracije je značilno mnogo samostojnih organizacij in zvez, neodvisnih od vlade, ki sodelujejo v političnih razpravah in s tem prispevajo k pluralizmu družbe (Bogdanor 1987). Burk navaja, da so si demokracije v splošnem podobne; temeljijo npr. na svobodnih in tekmovalnih volitvah s ciljem izbora političnih voditeljev in vladavine prava glede zaščite civilnih, političnih in socialnih pravic državljanov. Razlikujejo se v načinu organiziranja države in razumevanju, kaj naj država dela in kako naj to naredi. Liberalna teorija poudarja, da je prva prioriteta demokratične države zaščita pravic in svoboščin državljanov. Nove demokracije ohranijo legitimnost le, če so učinkovite na ekonomskem in političnem področju (Hafner Fink 2000, 16–18).

Monokracije, avtokracije ter diktature so preproste, se same pripetijo, medtem ko so demokracije težke, morajo biti pospeševane ter moramo vanje verjeti (Sartori 1991, 119). Za hitrejši gospodarski razvoj je zato nujen premik k večji demokraciji. V obeh državah se je pojavil različni vzrok za nastanek dveh polov znotraj vojske. In ta polarizacija je z nastopom vojaškega režima privedla do zamenjave oblasti zaradi nestrinjanja. Način vodenja v obeh državah je bil različen. Brazilija je enkratni primer kohezije med dvema poloma znotraj vojske, kar se odraža tudi v načrtu delitve oblasti. Bolivija pa je primer, kako je posameznik znotraj vojske lahko organiziral zelo nasilen prevzem oblasti, če je imel le dovolj denarja in s tem posledično dovolj podpore. Je pa v obeh državah vsekakor prišlo do zamenjave oblasti zaradi nestrinjanja z vodenjem države. Tako lahko tretjo hipotezo seveda potrdimo.

Glede na trenutno stanje je Bolivija najvišja in najbolj izolirana dežela Latinske Amerike, ki je trenutno v dobi Eva Moralesa, ki prav tako povzroča nemirne čase za Bolivijo s svojo specifično politično ideologijo. Brazilija na drugi strani danes ni poznana samo po nogometu, ampak je tudi država velikih socialnih razlik in pa tudi zelo odprta. Volitve v Boliviji decembra 2005 so bile daleč najbolj pomembne demokratične spremembe na vsej polobli. Moralesa so takoj obtožili, da je avtokratičen ter da uvaja diktaturo itd. Glavni razlog je bil, da je zahteval nacionalizacijo bolivijskih virov. Njegovi kritiki so pozabili omeniti, da to počne z dovoljenjem neverjetnih 90 odstotkov vsega prebivalstva. Tako je Lula v Braziliji »prijazen dečko«. Njegova politika pa ni tako zelo drugačna od politike Goularta, bivšega brazilskega predsednika iz začetkov šestdesetih let prejšnjega stoletja. Slednjega so po navodilih Kennedyjeve administracije strmoglavili z vojaškim udarom, kar se je zgodilo le nekaj tednov pred umorom Kennedyja, ter s tem ustvarili neke vrste neonacistične varnostne države s pokvarjenimi morilci – kugo, ki se je razširila po polobli. Sedaj pa ZDA podpirajo Lulo, saj

verjamejo izmišljotini, da obstaja razcep med »dobro levico«, ki jo predstavlja Lula, in »slabo levico«, ki sta Chavez in Morales, in jo hkrati ohranjajo. Nekaj resnice je v tem, da se razlikujejo. Vendar pa morajo ZDA, če želijo ohranjati to izmišljotino, onemogočiti zelo veliko informacij. Tako še vedno nismo prišli daleč od vmešavanja ZDA v politiko Latinske Amerike. (Chomsky 2008)

Ob zaključku raziskovanja povezave med Brazilijo in Bolivijo, ter ostalimi državami Latinske Amerike še vedno najdem izziv, kaj bi lahko v prihodnosti preučevali in primerjali. Zanimivo bi bilo potegniti paralele pri vplivanju ZDA na vojaške udare in stanje demokracije v Boliviji in Braziliji. Ali pa narediti časovno primerjavo poteka dveh največjih državnih udarov v Boliviji in Braziliji s stališča uporabe taktičnih in oborožitvenih sredstev. Ali pa primerjati trenutne korupcijske težave Eva Moralesa in Dilme Rouseff ter kako to vpliva stanja demokracije v obeh državah.

Na koncu lahko pridemo do zaključka, da so vse danes znane demokracije še vedno kilometre oddaljene od ideala popolne državljanske enakosti in socialne pravičnosti. A praksa je pokazala, da največje možnosti za uresničenje demokratičnega ideala daje sistem, ki temelji na izbranem predstavištvu, poštenih in pogostih volitvah, svobodi govora, avtonomiji združevanja in polnih političnih in manjšinskih pravicah. Dilema demokracija ali diktatura ne obstaja. Za dobrobit človeštva ostaja le upanje, da bodo režimi Hitlerja, Stalina, Pol Pota, če omenim le nekatere najbolj ekstremne primerke diktatorjev, ostali zgodovinski pomnik mračne strani človeške narave, pa tudi opozorilo na nepopolnost človeka, ki lahko v določenih okoliščinah postane hujši od zveri.

12 LITERATURA

- Adrianzen, Alberto. 1993. *Democracia, etnicidad y violencia política en los países andinos*. Lima: Instituto de Estudios Peruanos.
- Arendt, Hannah. 2003. *Izvor totalitarizma*. Ljubljana: Študentska založba.
- Babič, Gorazd. 2004. *Klasični modeli demokracije – kritika in primerjava*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Baer, Werner. 2001. *The Brazilian economy: Growth and Development*. Greenwood publishing group.
- Benko, Vlado. 1997. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bernholz, Peter. 2001. Monetary Constitution, Political-Economic Regime, and Long-Term Inflation Dostopno prek: <http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1016679103390> (10. maj 2016)
- Bertola, Luis in Jose Antonio Ocampo. 2012. *The Economic Development of Latin America Since Independence*. United Kingdom: Oxford universitix press.
- Bloomberg. 2007. *Guide to economic indicators making sense of economics*. Bloomberg.
- Boštjančič, Blaž. 2004. *Odnosi med politiko in vojsko v republiki Argentini in razlogi za državne udare od leta 1928 do dane*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bougdanor .1987.
- Brazil - A Country Study. 2001. Dostopno prek :https://www.loc.gov/resource/frdcstdy.brazilcountrystu00huds_0/?st=gallery (10. maj 2016)
- Brazil at a Glance. 2001. Dostopno prek: <http://www1.worldbank.org/publicsector/LearningProgram/PEAM/HDPerspectives/Brazil%20.CAAG..pdf> (10. maj 2016)
- Brezovšek, Marjan. 2002. Problem volilne (ne)udeležbe na lokalnih volitvah in volilno ravnanje, V Lokalna demokracija I, analiza lokalnih volitev 2002 ur. Marjan Brezovšek, Miro Haček, Alenka Kraševac. 36-55. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ---. 2004. Upravna kultura v Sloveniji med preteklostjo in prihodnostjo. Upravna kultura. 253-275. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
- Britanica. 2016. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/place/Bolivia/Bolivia-in-the-21st-century> (10. maj 2016).

- CIA - Central intelligence Agency. *The world factbook*. Podatki za Bolivijo in Brazilijo Dostopno prek: [https //www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/bl.html](https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/bl.html) (10. maj 2016).
- Cypher James M.in James L. Dietz. 2008. *The process of economic development..* New York: Rouledge.
- Dahl, A.Robert. 1997. *Uvod v teorijo demokracije*. Ljubljana: Krtin.
- ---. 2001. *Democratic polities in advances conutries succed and chalange*. Buenos Aires: CLASCO.
- Damijan,Jože P.,I.Masten, S.Polanec. 2004. *Priporočila ekonomski politiki Slovenije glede politike oblikovanja cen tekočih goriv pri vstopanju v ERM2*. Končno poročilo. Ljubljana: Inštitut za ekonomsko raziskovanje.
- De Ferranti, David, Guillermo E. Perry, Francisco H. G. Ferreira in Michael Walton. 2004. *Inequality in Latin America and the Caribbean Breaking with history?* Washington, DC.
- The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. Dostopno prek: [http //www.cepal.org/ilpes/noticias/paginas/7/29107/inequality_latin_america_complete.pdf](http://www.cepal.org/ilpes/noticias/paginas/7/29107/inequality_latin_america_complete.pdf) (10. maj 2016).
- Della Porta, Donatela. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Sophia.
- Demokratie in Lateinamerika. 2003. Dostopno prek : [http //www.bpb.de/apuz/27399/demokratie-in-lateinamerika?p=all](http://www.bpb.de/apuz/27399/demokratie-in-lateinamerika?p=all) (10. maj 2016).
- Diamond, Larry. 1999. *Developing Democracy Toword Consolidation*. Baltimore: Johns Hopkins University press.
- Doorenspleet, Renske. 2000. *Development and Democracy Power and Problems if Empirical Reserch*. Dostopno prek: [https //www.academia.edu/507331/Development_and_Democracy_Power_and_Problems_of_Empirical_Research](https://www.academia.edu/507331/Development_and_Democracy_Power_and_Problems_of_Empirical_Research) (10. maj 2016)
- Farcau, Bruce W.. 1996. *The Transition to Democracy in Latin America: The Role of the Military*. Praeger Dostopno prek:<http://www.questia.com/read/22890925?title=The%20Transition%20to%20Democracy%20in%20Latin%20America%3a%20The%20Role%20of%20the%20Military> (10. maj 2016)
- Ferfila, Bogomir. 2001. *Države in svet*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ---. 2008. *Demokratske in nedemokratske države sveta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ---. 2009. *Primerjalne politike v sodobnem svetu teoretični del*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Ferjančič, Andreja. 2015. *Arabska pomlad in zima-revolucija, ki traja*. Magistrsko delo. Fakulteta za družbene in Evropske študije.
- Finer, E. Samuel. 1969. *Los militares en la politica mundial*. Editorial
- Fink Hafner, Danica in Haček, Miro ur..2000. *Demokracijski prehodi I*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Flanz, Gisbert H. 2000. *Constitutions of Countries of the World*. New York: Oceana Publications.Inc.Dobbs.
- Garcia, Prudencio .1997. *El drama de la autonomia militar*, Buenos Aires: Alianza Editorial.
- Garlow, Stephani S. 2011. *Latin America in 2011 the year ahead*. Dostopno prek: [http //www.globalpost.com/dispatch/the-americas/101230/top-stories-latin-america-2011](http://www.globalpost.com/dispatch/the-americas/101230/top-stories-latin-america-2011) (10. maj 2016)
- Grad, Franc. 2004. *Volitve in volilni sistem*. Ljubljana: Inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti.
- Grizold, Anton. 1994. *Civilain Supervision od military in Slovenia*. Ljubljana: Teorija in praksa.
- ---. 1998. *Perspektive sodobne varnosti*. Knjižna zbirka Teorija in praksa, Urednik Grizold Anton. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
- Hafner Fink, Mitja. 1993. Družbene neenakosti, strukturne sheme in teoretski koncept. *Teorija in praksa*. Letnik 30 - 9/10, 959-968. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ---. 2000. Slovensko približevanje Evropski uniji. *Teorija in praksa*. Letnik 37/5, 807-837. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Held, David. 1989. *Modeli demokracije*. Ljubljana: Krt.
- Holmes, Richard ur.. 2001. *The oxford Companion to Military History*. Oxford: University Press.
- Human Development Report. 1996. Dostopno prek:http://www.jstor.org/stable/4028853?seq=1#page_scan_tab_contents (10. maj 2016)
- Huntington P.Samuel. 1993. *The third wave democratization in the late twentieth century*. Norman and London: University of Oklahoma Press.
- Dupuy N.Trevor. 1993. *Inernational military and defence encyclodia IMADE*. Purdue Universty Press.
- Inter-american Development Bank.1998. *Facing Up to Inequality in Latin America*. Washington D.C.: Johns Hopkins University press.

- Jelušič, Ljubica. 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Teorija in praksa. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kamrava. 1992. *Politics and society in the developing world*. New Your: Routlege.
- KAS fact sheet The MDGs in Brazil. Dostopno prek: [http //www.kas.de/wf/doc/9942-1442-2-30.pdf](http://www.kas.de/wf/doc/9942-1442-2-30.pdf) (10. maj 2016).
- Kavčnik, Renata. 2009. *Vpliv investicij v raziskave in razvoj na gospodarsko rast Slovenije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kelly, Phillip. 2004. *Measoring democracy in Latin America The fitzggibon index*.
- Kotnik – Dvojmoč, Igor. 2002. *Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih Evropskih držav*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Krennerich,, Michael. 2003. *Demokratie in Latinamerika Aus Politik un Zeitgeschichte*. Bonn:Bundeszentrale für politische Bildung.
- Krunič, Zoran. 1997. *Strategija posrednega nastopanja*. Ljubljana: Unigraf.
- Kupčič, Vesna. 2007. *Kult osebnosti .Fidel Castro*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- *Leksikon Cankarjeve založbe*. 1998. Ljubljana: CZ.
- Lubi, Darko. 2007. *Temelji vodenja in poveljevanja*. Študijsko gradivo. Ljubljana Dostopno prek: [http //studentski.net/gradivo/ulj_fdv_po1_sor_sno_studijsko_gradivo_01?r=1](http://studentski.net/gradivo/ulj_fdv_po1_sor_sno_studijsko_gradivo_01?r=1) (10. maj 2016).
- Lukšič, Igor in Andrej Kurnik. 2000. *Hegemonija in oblast Gramschi in Foucault*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Luttwak, Edward. 1979. *Coup d'état*. London: Penguin Clasics.
- Lynch, John. 2002. *Historia de la Argentina*. Buenos Aires: Editorial Surmericana.
- Makovec Brenčič, Maja in Boris Šuštar. 1996. *Poslovna igra. Pogajanja o tujih vlaganjih*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Magalhaes, Fidelis M.L. 2014. *Bureaucratic Authoritarianism in Latin America: re-assessing military's salvation narrative* Dostopno prek: <https://aitaraklaranlive.wordpress.com/2014/04/02/bureaucratic-authoritarianism-in-latin-america-re-assessing-militarys-salvation-narrative/>
- Malizia, Emil E. 1994. *A Redefinition od Economic Development*. Economic Development Review 12/2.

- Marko, Lah. 2005. *Temelji ekonomije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, knjižna zbirka Maklen.
- McGowan, J. Patrick. 2005. *Coups and Conflicts in West Africa, 1955-2004*. Part I, Teroetical Perspectives. *Armed Forces&Society*, 32/1.
- Miles, David, Scott, Andrew. 2002. *Macroeconomics. Understanding the Wealth of Nations*. New York: John Wiley and Sons.Inc.
- Bebler, Anton, Seroka Jim. 1990. *Contemporary political system.Clasifications and typologies*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Muršič, Martin. 2007. *Pojav ekonomskega nacionalizma v Latinski Ameriki*. Diplomsko delo. Ekonomska fakulteta.
- Samuelson, Paul Anthony in Willeiam Nordhaus D. 2002. *Ekonomija*. Ljubljana: GV založba.
- Noam Chomsky .2008. *Primanjkljaj demokracije .drugi del..* Dostopno na spletu http://www.katedra-on.net/index.php?option=com_content&task=view&id=169&Itemid=77 (10. maj 2016).
- Novak, Žiga. 2009. *Vzpostavlanje demokracije v Latinski Ameriki primer Argentine, Brazilije in Mehike*. Diplomsko delo. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
- O'Donnel, Guillermo. 1994. *Modernizacion y Autoritarismo*. Buenos Aires: Editorial Paidos.
- Ortiz Dujovne, Alicia. 2011. *Eva Peron. La biografia*. Buenos Aires: Santillana Ediciones Generales. S.L.
- Oxford Analitica. 1992. Dostopno prek: [http //www.oxan.com/](http://www.oxan.com/) (10. maj 2016)
- Oxhorn, Philip. 2011. *Sustaining Civil Society. Economic Change, DEmocracy, and the Social Construction of Citizenship in Latin America*. Dostopno prek: www.questiria.com (10. maj 2016).
- Permuter, Amos. 1982. *Lo militar y lo politico en los tiempos moderno*.Madrid: Ediciones Ejercito.
- Perzeworski, Adam. 2006. *Democracy and Economic Development.Department od Politics*. New York University.
- Petrovič, Staša. 2004. *Vpliv neposrednih tujih investicij na gospodarsko rast držav v prehodu*. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska Fakulteta.
- Poročilo o napredku Bolivije Dostopno prek: www.undp.org/content/dam/undp/library/.../7mo%20Informe%20de%20progreso.pdf (10. maj 2016).

- Rizvan, Rudi. 2002. Teoretična razumevanja tranzicije k demokraciji. *Teorija in praksa* 2002.39/2.137-154. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Rus, Veljko in Toš, Niko .2005. *Vrednote Slovencev in Evropejcev Analiza vrednostnih orientacij Slovencev ob koncu stoletja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Saravia, Machiando in Rioja. 2013.
- Sartori, Giovanni. 1991. *Comparing and miscomparing*. Dostopno prek: [www.tsama.org.za/index.php/documents/category/2-td-summer-school-jan?download=41](http://www.tsama.org.za/index.php/documents/category/2-td-summer-school-jan?download=41&start=40) sartori-1991-comparing-and-miscomparing&start=40 sartori 1991 (10. Maj 2016)
- Senjur, Marjan. 1991. Ideologija razvoja je zloraba ideje o razvoju. *Teorija in praksa* 28/12. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ---. 2002. *Razvojna ekonomika teorije in politike gospodarske rasti in razvoja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta. Ljubljana.
- Seražin, Jasna. 2006. *Elementi totalitarizma in demokracije v političnem sistemu ZDA*. Diplomsko delo. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
- Simoniti, Iztok. 1990. Strategija in praksa hegemonizma večnost Monroejeve doktrine. *Teorija in praksa* 27/5. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-5B7ZPQTQ/?> (10. maj 2016).
- Sruck, Vlado. 1995. *Leksikon politike*. Maribor: Obzorja.
- ---. 1999. *Leksikon morale in etike*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- *Slovar slovenskega knjižnega jezika* 1999. Ljubljana: DZS.
- Suša, Stevica.2008. *Od diktature do demokracije; V upanju, da se pot tu neha*. Dostopno prek: <http://old.radiostudent.si/projekti/demokracija/teksti/05diktature.html> (10. maj 2016).
- *International Encyclopedia of the Social Sciences*. 2008. Vol.1 Dostopno prek: <http://find.galegroup.com/gic/infomark.do?&idigest=fb720fd31d9036c1ed2d1f3a0500fcc2&type=retrieve&tabID=T001&prodId=GIC&docId=CX3045300139&source=gale&userGroupName=itsbtrial&version=1.0> (10.maj 2016).
- Tilly,Charles . 2005. *Contention and Democracy in Europe, 1650-2000*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Todaro, Michael P. in Stephen C. Smith. 2006. *Ekonomski razvoj*. Učbenik. Sarajevo.
- Landman, Todd. 2004. *Issues and methods in comparative politics an introduction.2th Edition*. London, New York: Routledge.

- Tomšič, Matevž. 2002. *Politična stabilnost v novih demokracijah*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Treisman, Daniel. 2014. *Income, Democracy, and Leader Turnover*. American Journal of Political Science. Midwest political science association.
- Vaitheeswaran, Vijay. 2005. *Power to the people How the coming energy revolution will transform our lives, turn the energy business upside down, and perhaps even save our planet*. New York.
- Vehovar, Urban. 2001. *Sodstvo na Slovenskem političnosociološki esej o položaju in vlogi sodstva na slovenskem v času trojnega prehoda*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Vodovnik, Janja. 2006. *Državni udari po drugi svetovni vojni*. Diplomsko naloga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Peace Research institute Oslo. Dostopno prek: <https://www.prio.org> (10. maj 2016)
- Vanhanen, Tatu .2000. A new Dataset for Measuring Democracy, 1980-1998. Journal of Peace Research 37/2, 251-265. Dostopno prek: <https://www.prio.org/Publications/Publication/?x=1100> (10. maj 2015).
- *Vojna enciklopedija*. 1967. Beograd: Vojno izdavački zavod.
- Vrhovac, Sanda. 2006. *Volilna absistenca*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- *The Military Balance 2002/2003*. 2002. ur. Col Christopher Langton. Oxford: University Press. UK.
- Kelly, Philip. 2012. *Measuring Democracy in Latin America The Fitzgibbon Index*. Dostopno prek: http://www2.kenyon.edu/Depts/PSci/Fac/klesner/fitzgibbon/Kelly_Measuring_Democracy.pdf (10. maj 2016)
- Smith, Peter. 2004. *Cycles of Electoral Democracy in Latin America 1900-2000*. Center of Latin American Studies. Berkeley: University of California.
- Natek, Karel. 2000. *Države sveta 2000*. Ljubljana: Mladinska knjiga
- Wiarda J. Howard. 1990. *The Democratic revolution in Latin America; History, Politics and U.S. Policy*, Holmes & Meier Publishers, Inc, New York
- Wiatr, Jurži. 1982. *Sociologija vojske*. Beograd: Vojno izdavački i novinski centar.
- Wikipedia – proste enciklopedija. Dostopna prek: www.wikipedia.com (10. maj 2016)
- Žagar, Mitja .1993. *Na poti v demokracijo? Nekaj značilnosti procesov demokratizacije in prehoda iz političnega monizma v pluralizem*. V Slovensko

politološko društvo: *Problemi konsolidacije demokracije. Zbornik referatov.* 47–66.
Slovensko politološko društvo.

PRILOGE

Priloga A:

Tabela: Indeks demokracije v letih 1900–2000 za Brazilijo in Bolivijo

Leto	ID Bolivija	ID Brazilija	Leto	ID Bolivija	ID Brazilija	Leto	ID Bolivija	ID Brazilija	Leto	ID Bolivija	ID Brazilija	Leto	ID Bolivija	ID Brazilija
1900	0	0,22	1920	0	0,43	1940	0,56	0	1960	6,59	9,97	1980	0	0
1901	0	0,22	1921	0	0,43	1941	0,56	0	1961	6,59	9,97	1981	0	0
1902	0	0,55	1922	0	1,11	1942	0,56	0	1962	6,59	9,97	1982	15,89	0
1903	0	0,55	1923	0	1,11	1943	0	0	1963	6,59	9,97	1983	15,89	0
1904	0,11	0,55	1924	0	1,11	1944	0	0	1964	0	0	1984	15,89	0
1905	0,11	0,55	1925	0,09	1,11	1945	0	6,37	1965	0	0	1985	8,78	0
1906	0,11	0,02	1926	0,09	0	1946	0	6,37	1966	9,49	0	1986	8,78	0
1907	0,11	0,02	1927	0,09	0	1947	1,48	6,37	1967	9,49	0	1987	8,78	0
1908	0	0,02	1928	0,09	0	1948	1,48	6,37	1968	9,49	0	1988	8,78	7,82
1909	0,23	0,02	1929	0	0	1949	1,48	6,37	1969	0	0	1989	10,94	20,79
1910	0,23	0,95	1930	0	0	1950	1,48	8,48	1970	0	0	1990	10,94	21,84
1911	0,23	0,95	1931	0,16	0	1951	0	8,48	1971	0	0	1991	10,94	21,84
1912	0,23	0,95	1932	0,16	0	1952	2,35	8,48	1972	0	0	1992	10,94	21,84
1913	0	0,95	1933	0,16	0	1953	2,35	8,48	1973	0	0	1993	15,44	21,84
1914	0	0,18	1934	0	0	1954	2,35	8,48	1974	0	0	1994	15,44	25,72
1915	0	0,18	1935	0	0	1955	2,35	10	1975	0	0	1995	15,44	25,72
1916	0	0,18	1936	0	0	1956	5,03	10	1976	0	0	1996	15,44	25,72
1917	0,42	0,18	1937	0	0	1957	5,03	10	1977	0	0	1997	20,63	25,72
1918	0,42	0	1938	0	0	1958	5,03	10	1978	0	0	1998	20,63	27,4
1919	0,42	0,43	1939	0	0	1959	5,03	10	1979	0	0	1999	20,63	27,4
												2000	20,63	27,4

Vir: Peace Research Institute Oslo.

Priloga B:

Tabela BDP na prebivalca in indeks demokracije Bolivije in Brazilije v letih 1900–2000

Leto	Bolivija BDP na prebivalca	Brazilija BDP na prebivalca	Bolivija indeks demokracije	Brazilija indeks demokracije
1900		557	0	0,22
1901		609	0	0,22
1902		639	0	0,55
1903		628	0	0,55
1904		618	0,11	0,55
1905		621	0,11	0,55
1906		634	0,11	0,02
1907		707	0,11	0,02
1908		623	0	0,02
1909		675	0,23	0,02
1910		710	0,23	0,95
1911		697	0,23	0,95
1912		753	0,23	0,95
1913		758	0	0,95
1914		720	0	0,18
1915		737	0	0,18
1916		743	0	0,18
1917		778	0,42	0,18
1918		746	0,42	0
1919		827	0,42	0,43
1920		890	0	0,43
1921		890	0	0,43
1922		932	0	1,11
1923		966	0	1,11
1924		946	0	1,11
1925		931	0,09	1,11
1926		931	0,09	0
1927		979	0,09	0
1928		1070	0,09	0
1929		1051	0	0
1930		968	0	0
1931		928	0,16	0
1932		941	0,16	0
1933		994	0,16	0
1934		1055	0	0
1935		1062	0	0
1936		1141	0	0

1937		1155	0	0
1938		1179	0	0
1939		1166	0	0
1940		1154	0,56	0
1941		1207	0,56	0
1942		1136	0,56	0
1943		1264	0	0
1944		1280	0	0
1945	1800	1284	0	6,37
1946	1811	1386	0	6,37
1947	1822	1402	1,48	6,37
1948	1840	1474	1,48	6,37
1949	1857	1533	1,48	6,37
1950	2045	1544	1,48	8,48
1951	2146	1588	0	8,48
1952	2167	1660	2,35	8,48
1953	1923	1662	2,35	8,48
1954	1922	1792	2,35	8,48
1955	1981	1834	2,35	10
1956	1824	1838	5,03	10
1957	1726	1931	5,03	10
1958	1729	2019	5,03	10
1959	1686	2065	5,03	10
1960	1721	2199	6,59	9,97
1961	1718	2359	6,59	9,97
1962	1774	2393	6,59	9,97
1963	1853	2354	6,59	9,97
1964	1884	2376	0	0
1965	1931	2375	0	0
1966	2023	2399	9,49	0
1967	2101	2450	9,49	0
1968	2228	2654	9,49	0
1969	2274	2845	0	0
1970	2336	2843	0	0
1971	2396	3089	0	0
1972	2524	3376	0	0
1973	2604	3758	0	0
1974	2616	3970	0	0
1975	2740	4077	0	0
1976	2798	4390	0	0
1977	2868	4499	0	0
1978	2858	4612	0	0
1979	2796	4810	0	0
1980	2695	5178	0	0
1981	2660	4844	0	0

1982	2491	4773	15,89	0
1983	2329	4528	15,89	0
1984	2267	4668	15,89	0
1985	2197	4929	8,78	0
1986	2095	5192	8,78	0
1987	2102	5271	8,78	0
1988	2117	5169	8,78	7,82
1989	2148	5240	10,94	20,79
1990	2197	4920	10,94	21,84
1991	2261	4888	10,94	21,84
1992	2247	4784	10,94	21,84
1993	2289	4942	15,44	21,84
1994	2341	5151	15,44	25,72
1995	2394	5287	15,44	25,72
1996	2440	5318	15,44	25,72
1997	2500	5414	20,63	25,72
1998	2564	5335	20,63	27,4
1999	2514	5269	20,63	27,4
2000	2517	5416	20,63	27,4

Vir: Peace Research Institute Oslo in Orado (2012).

Priloga C:

Tabela BDP na prebivalca Bolivije in Brazilije v letih 1900–2010

Leto	Bolivija	Brazilija
1900		557
1901		609
1902		639
1903		628
1904		618
1905		621
1906		634
1907		707
1908		623
1909		675
1910		710
1911		697
1912		753
1913		758
1914		720
1915		737
1916		743
1917		778
1918		746

1919		827
1920		890
1921		890
1922		932
1923		966
1924		946
1925		931
1926		931
1927		979
1928		1070
1929		1051
1930		968
1931		928
1932		941
1933		994
1934		1055
1935		1062
1936		1141
1937		1155
1938		1179
1939		1166
1940		1154
1941		1207
1942		1136
1943		1264
1944		1280
1945	1800	1284
1946	1811	1386
1947	1822	1402
1948	1840	1474
1949	1857	1533
1950	2045	1544
1951	2146	1588
1952	2167	1660
1953	1923	1662
1954	1922	1792
1955	1981	1834
1956	1824	1838
1957	1726	1931
1958	1729	2019
1959	1686	2065
1960	1721	2199
1961	1718	2359
1962	1774	2393
1963	1853	2354

1964	1884	2376
1965	1931	2375
1966	2023	2399
1967	2101	2450
1968	2228	2654
1969	2274	2845
1970	2336	2843
1971	2396	3089
1972	2524	3376
1973	2604	3758
1974	2616	3970
1975	2740	4077
1976	2798	4390
1977	2868	4499
1978	2858	4612
1979	2796	4810
1980	2695	5178
1981	2660	4844
1982	2491	4773
1983	2329	4528
1984	2267	4668
1985	2197	4929
1986	2095	5192
1987	2102	5271
1988	2117	5169
1989	2148	5240
1990	2197	4920
1991	2261	4888
1992	2247	4784
1993	2289	4942
1994	2341	5151
1995	2394	5287
1996	2440	5318
1997	2500	5414
1998	2564	5335
1999	2514	5269
2000	2517	5416
2001	2501	5407
2002	2506	5471
2003	2516	5455
2004	2564	5686
2005	2620	5786
2006	2689	5936
2007	2754	6191
2008	2872	6447

2009	2918	6347
2010	2987	6762

Vir: Orada (2012).